

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**GÖÇ, YOKSULLUK VE SOSYAL ADALETSİZLİK:
GÜNEŞTEKİ ADAMLAR VE GAZAP ÜZÜMLERİ
ÜZERİNE YENİ TARİHSELÇİ KARŞILAŞTIRMALI
BİR İNCELEME**

Abdulmuti ALALİVİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Erol GÜLÜŞTÜR

Bingöl - 2026

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**GÖÇ, YOKSULLUK VE SOSYAL ADALETSİZLİK:
GÜNEŞTEKİ ADAMLAR VE GAZAP ÜZÜMLERİ
ÜZERİNE YENİ TARİHSELÇİ KARŞILAŞTIRMALI
BİR İNCELEME**

Abdulmuti ALALİVİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Erol GÜLÜŞTÜR

Bingöl - 2026

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	I
TEZ KABUL VE ONAY	II
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
TABLO LİSTESİ	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE YÖNTEMSEL ÇERÇEVE

1.1. Yeni Tarihselcilik.....	6
1.2. Metin ve Bağlamın Birlikte İnşası	13
1.3. Zorunlu ve Gönüllü Göçün Yapısal Belirleyicileri	15
1.4. Sosyal Adaletsizlik ve Yoksulluğun Edebi ve Toplumsal Perspektifler Üzerinden İncelenmesi	18
1.5. 20. Yüzyıl ve Göç	21

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNEŞTEKİ ADAMLAR ROMANININ ANALİZİ

2.1. Güneşteki Adamlar'da Göçün Betimlenmesi	28
2.2. Güneşteki Adamlar'da Göç Etkenleri: Ekonomik Zorunluluk, Vatanından Sürülme ve İşsizlik.....	32
2.3. Yol, Tanker, Çadır ve Çölün Sembolik Anlamlarının İncelenmesi	34
2.4. Güneşteki Adamlar'da Mekân ve Yabancılaşma Sorunu	37
2.5. Arap Toplumlara Yönelik Siyasal ve Yapısal Eleştiri	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GGAZAP ÜZÜMLERİ İ ROMANININ ANALİZİ

3.1. Romanda İç Göç: Temalar ve Temsiller	47
3.2. Oklahoma'dan California'ya Göçü Etkileyen Faktörler	50
3.3. Zorunlu Göç Sürecinde Yolculuğun Aile Üzerindeki Psikososyal Etkileri.....	53
3.4. Romanda Toplumsal Adaletsizlik ve Yoksulluğun İncelenmesi	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

4.1. Benzerlikler	58
4.2. Farklılıklar	63
SONUÇ	68
KAYNAKLAR	71
ÖZGEÇMİŞ	74

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "*Göç, Yoksulluk ve Sosyal Adaletsizlik: Güneşteki Adamlar ve Gazap Üzümleri Üzerine Yeni Tarihselci Karşılaştırmalı Bir İnceleme*" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

28 / 08 / 2026

Abdulmuti ALALİVİ

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

239281023 Öğrenci Numaralı Abdulmuti ALALİVİ tarafından hazırlanan *Göç, Yoksulluk ve Sosyal Adaletsizlik: Güneşteki Adamlar ve Gazap Üzümleri Üzerine Yeni Tarihselci Karşılaştırmalı Bir İnceleme* başlıklı bu çalışma, 06.08.2026 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından İngiliz Kültürü Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : Dr.Öğr.Üyesi YASEMİN BAYSAL

İmza:

Danışman : Dr.Öğr.Üyesi Erol GÜLÜŞTÜR

İmza:

Üye : Dr.Öğr. Üyesi Yeşim Sultan YAŞAR

İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 202.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Emrah AKYÜZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Her şeyden önce, bu tezi tamamlamam ve akademik yolculuğuma devam etmem için gerekli gücü, sabrı ve azmi bana bahşeden Yüce Allah’a şükranlarımı sunarım. Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde bana sağladığı paha biçilmez rehberlik, değerli görüşler ve sürekli destek için danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erol GÜLÜŞTÜR en içten teşekkürlerimi sunarım. Onun teşvikleri ve akademik birikimi, bu araştırmanın tamamlanmasında büyük rol oynamıştır.

Ayrıca, akademik ve kişisel gelişimimde önemli bir yere sahip olan anne ve babama, kardeşlerime; verdikleri sarsılmaz destek, sürekli teşvik ve fedakârlıkları için içtenlikle minnettarım.

Bu tezin yazım sürecinde gösterdikleri sabır, anlayış ve sürekli destek için eşim Aisha Mohamed Shabli ve sevgili kızlarım Reyhan ve Rahaf Alalivi en içten teşekkürlerimi sunarım. Onların sevgisi ve teşvikleri benim için her zaman bir güç ve motivasyon kaynağı olmuştur. Son olarak, bu çalışmanın tamamlanmasına doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunan, bana destek veren ve yanımda olan herkese teşekkür ederim.

28/07/2026

Abdulmuti ALALİVİ

ÖZET

Tezin Başlığı : Göç, Yoksulluk ve Sosyal Adaletsizlik: Güneşteki Adamlar ve Gazap Üzümleri Üzerine Yeni Tarihselci Karşılaştırmalı Bir İnceleme
Tezin Yazarı : Abdulmuti ALALİVİ
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Erol GÜLÜŞTÜR
Anabilim Dalı: İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : İngiliz Dili ve Edebiyatı
Kabul Tarihi : 06.08.2026
Sayfa Sayısı : VII (ön kısım) + 75 (tez)
Bu çalışma, Ghassan Kanafani'nin <i>Güneşteki Adamlar</i> ve John Steinbeck'in <i>Gazap Üzümleri</i> adlı eserlerinde göç, yoksulluk ve sosyal adaletsizlik olgularını Yeni Tarihselcilik çerçevesinde karşılaştırmalı bir analiz yoluyla incelemektedir. Çalışma, edebi metinlerin tarihsel ve toplumsal gerçekliği yansıtmakla kalmayıp, egemen kültürel ve siyasi söylemler aracılığıyla bu gerçekliğin inşasına ve yeniden üretilmesine de katkıda bulunduğu varsayımına dayanmaktadır. Böylece, eserler tarihsel bağlamlarıyla birlikte ele alınmakta; göç, yoksulluk ve toplumsal eşitsizliğe yol açan koşullar analiz edilmektedir. Ayrıca, her iki romanda yer alan sembolik unsurlar ve toplumsal dinamikler incelenerek zorunlu ve gönüllü göçün temsilleri ile marjinalleştirilmiş birey ve grupların yaşadığı deneyimler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Araştırma sonucunda, her iki romanda da göçün yalnızca coğrafi bir yer değiştirme değil, yapısal adaletsizliklerin ortaya çıkardığı karmaşık bir insanlık deneyimi olarak temsil edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra çalışma, Yeni Tarihselcilik ve karşılaştırmalı yaklaşım, edebî metinler ile bu metinlerin ortaya çıktığı tarihsel ve toplumsal bağlamlar arasındaki ilişkinin anlaşılmasında etkili yöntemler sunmaktadır. Böylece edebiyatın toplumsal gerçekliği görünür kılma ve eleştirel biçimde sorgulama işlevi vurgulanmaktadır.
Anahtar Kelimeler: Yeni Tarihselcilik, karşılaştırmalı analiz, göç, yoksulluk, sosyal adaletsizlik.

ABSTRACT

Title of the Thesis: Migration, Poverty and Social Injustice: A New Historicist Comparative Analysis of <i>Men in the Sun</i> and <i>The Grapes of Wrath</i>	
Author	: Abdulmuti ALALİVİ
Supervisor	: Assist. Prof. Dr. Erol GÜLÜŞTÜR
Department	: English Language and Literature
Sub-field	: English Language and Literature
Date	: 06.08.2026
Number of Pages: VII (preliminaries) + 75 (thesis)	
This thesis examines the themes of migration, poverty, and social injustice in Ghassan Kanafani's <i>Men in the Sun</i> and John Steinbeck's <i>The Grapes of Wrath</i> through a comparative analysis based on the framework of New Historicism. The study is based on the assumption that literary texts reflect historical and social realities, additionally contribute to the construction and reproduction of these realities through dominant cultural and political discourses. In this context, the novels are examined together with their historical backgrounds, and the conditions that lead to migration, poverty, and social inequality are analysed. The study also explores symbolic elements and social dynamics in both novels, comparing the representations of forced and voluntary migration as well as the experiences of marginalized individuals and groups. The thesis concludes that migration in both novels is represented not simply as a geographical movement but as a complex human experience shaped by structural injustice. In addition, the study demonstrates that New Historicism and the comparative approach provide effective ways of understanding the relationship between literary texts and the historical and social contexts in which they were produced. In doing so, it highlights the role of literature in revealing and critically examining social realities.	
Keywords: New Historicism, comparative analysis, migration, poverty, social injustice.	

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
çev.	Çeviren
ed.	Editör
eds.	Editörler
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar
vb.	Ve benzeri

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Gönüllü ve Zorunlu Göç Arasındaki Farklar.....	16

GİRİŞ

Göç, yoksulluk ve sosyal adaletsizlik, toplumların çağlar boyunca geçirdiği tarihsel, siyasal ve ekonomik değişimlerle yakından ilişkili sosyal olgular arasında yer almaktadır. Yoksulluk, bireyleri ve grupları çoğu zaman güvenlik ve iş arayışıyla anavatanlarını terk etmeye yöneltirken, sosyal, ekonomik ve siyasal adaletsizliğin çeşitli biçimleri, insanları zorunlu veya yarı zorunlu göçe iten koşulların oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Göç kavramı, kişinin anavatanından yalnızca fiziksel olarak uzaklaşmasının ötesine geçen bir deneyim olarak öne çıkmaktadır. Göç, aynı zamanda mekânın, kimliğin, güvenliğin ve aidiyet duygusunun yitirilmesi anlamına gelebilir. Edward Said'e göre: "Sürgün, düşünmek açısından tuhaf bir biçimde çekici; ancak yaşamak açısından son derece acı verici bir deneyimdir." (Said, 2000, s. 173). Said, sürgünün kavramsal çekiciliği ile yaşanmış gerçekliği arasındaki gerilime dikkat çekmektedir. Sürgün, bireye yeni bir bakış açısı kazandıran ve entelektüel açıdan uyarıcı bir durum olarak görülebilir; ancak gerçekte derin bir kayıp, yabancılaşma ve yerinden edilme duygusuyla ilgilidir. Böylece Said, sürgünün romantikleştirilmiş algısı ile onun birey üzerinde yarattığı acı verici sonuçlar arasındaki çelişkiyi vurgulamaktadır.

Göç, bireylerin veya toplulukların ekonomik, siyasal, toplumsal ya da çevresel nedenlerle yaşadıkları yeri terk ederek başka bir yere yerleşmeleri sürecidir. İnsanlar tarih boyunca savaşımlardan kaçmak, daha iyi ekonomik koşullar elde etmek, aileleriyle yeniden bir araya gelmek ya da doğal afetlerden korunmak gibi farklı nedenlerle göç etmişlerdir. Edward Said'in belirttiği gibi: "Bu gerçeği çağdaş dünyanın siyasal haritasında görebiliriz; tarihte hiç olmadığı kadar çok mülteci, göçmen, yerinden edilmiş kişi ve sürgünün ortaya çıkması, kuşkusuz çağımızın en üzücü özelliklerinden biridir." (Said, 1994, s. 332). Bu ifade, modern dünyada savaşlar, siyasal çatışmalar, baskı ve yoksulluk nedeniyle milyonlarca insanın yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla göç, yalnızca bireylerin coğrafi hareketi olarak değil, daha geniş tarihsel ve yapısal eşitsizliklerin hem bir sonucu hem de bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

Göç, tarihsel ve toplumsal koşullara yönelik bir tepki olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda, bu çalışma Amerikalı yazar John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri* ile

Filistinli yazar Ghassan Kanafani'nin *Güneşteki Adamlar* adlı romanlarını karşılaştırmalı bir yöntemle ve Yeni Tarihselcilik yaklaşımı çerçevesinde incelemektedir. Her iki eser de göçün yoksulluk, toplumsal adaletsizlik ve fırsat eşitsizliği gibi yapısal nedenlerden kaynaklandığını ortaya koyarken, tarihsel, kültürel ve siyasal koşulların göçmen deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini de göstermektedir.

Gazap Üzümleri ile *Güneşteki Adamlar*, farklı tarihsel, kültürel ve coğrafi bağlamlarda kaleme alınmış olmalarına rağmen göç, yoksulluk ve toplumsal adaletsizlik temalarında ortak noktalara sahip iki önemli romandır. Kanafani'nin romanı, Nakba süreci nedeniyle yerlerinden edilen Filistinli mültecilerin yaşadığı sürgün deneyimini konu edinmektedir (Sa'di ve Abu-Lughod, 2007, ss. 3-5). Roman, Filistinlilerin Körfez ülkelerinde daha iyi yaşam koşulları arayışını anlatmaktadır. Benzer şekilde, Steinbeck'in romanı, Büyük Buhran döneminde çevresel felaketler ve ekonomik sömürü nedeniyle topraklarından koparılan Amerikalı çiftçilerin zorunlu göçünü ele almaktadır (Crafts ve Fearon, 2013, ss. 1-5).

Tez konusunu seçmem, göç olgusu ile buna bağlı yoksulluk ve toplumsal eşitsizlik meselelerine duyduğum akademik ve kişisel ilgiden kaynaklanmaktadır. Suriyeli bir araştırmacı olarak, milyonlarca Suriyelinin yaşamının bir parçası hâline gelen göç ve yerinden edilme süreçlerinin derin etkilerine tanıklık ettim. Bu deneyim, beni insani ve toplumsal boyutlarını daha iyi kavrayabilmek amacıyla söz konusu meseleleri edebi ve eleştirel bir bakış açısıyla incelemeye teşvik etmiştir. *Gazap Üzümleri* ve *Güneşteki Adamlar* adlı romanlar, farklı tarihsel ve kültürel bağlamlarına rağmen toprak, iş, güvenlik ve haysiyet gibi ortak insani meseleleri ele almaları nedeniyle seçilmiştir.

Bu çalışmanın özgün bilimsel katkısı, göç temasının doğrudan karşılaştırılmasıyla sınırlı kalmayıp, göç olgusunun siyasal, toplumsal ve ekonomik yapılar ile iktidar ilişkileriyle olan bağlantısını Yeni Tarihselci bir perspektiften incelemesinde yatmaktadır. Çalışma ayrıca, iki romanın karşılaştırılması yoluyla yerinden edilme ve göçmen deneyimlerinin temsilindeki benzerlik ve farklılıkları ile edebiyat ile onu ortaya çıkaran tarihsel bağlamlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Literatür Taraması

Richard D. Marshall'ın *The Grapes of Wrath: John Steinbeck's Cognitive Landscapes as Commentary on 1930s Industrialization* başlıklı çalışması, John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri* romanında bilişsel manzaraları, 1930'lu yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sanayileşme ve kapitalizme yönelik karmaşık tutumunu ifade etmenin bir aracı olarak nasıl kullandığını ele almaktadır. Çalışmada, üç temel bilişsel manzara olan otoyol, otomobil ve göçmen kampları incelenmekte; bu manzaraların fırsat ile baskı, hareketlilik ile yerleşiklik ve yerinden edilme ile toplumsal aidiyet arasındaki gerilimleri nasıl yansıttığı ortaya konulmaktadır.

Louis Owens'ın *Gazap Üzümleri: Vaat Edilmiş Topraklarda Sorun* (1989), Steinbeck'in romanını edebî ve toplumsal bir perspektiften ele alan önemli eleştirel çalışmalardan biridir. Eser, romanın Amerikan rüyası kavramını yeniden değerlendirdiğini ortaya koymakta; ayrıca toprak, göç, toplumsal sınıf ve toplum yapısı arasındaki karmaşık ilişkiler incelemektedir.

Shadi Saleh Neimneh'in (2017) *Ghassan Kanafani'nin Kurmaca Eserlerinde Güneşin Sembolizmi: Siyasi Bir Eleştiri* başlıklı çalışması, *Güneşteki Adamlar* romanındaki güneşin, Filistinli mültecilerin yaşadığı acı, ıstırap, yerinden edilme ve yabancılaşmayı temsil ettiğini savunmaktadır.

Jeyasiba Ponmani Sami ve Narasingaram Jayashree, *Göç ve Petrol Odaklı Yaşam: Ghassan Kanafani'nin Güneşteki Adamlar Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme* başlıklı çalışmalarında, Ghassan Kanafani'nin romanını göç ile petrol zenginliği arasındaki ilişki bağlamında ele alarak, Kuveyt'teki petrol zenginliğinin üç karakterin iş ve istikrar arayışı doğrultusunda gerçekleştirdikleri göç üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Raed Ali Alsaoud Alqasass'ın (2021) *Dağınık Anlatı: Ghassan Kanafani'nin Güneşteki Adamlar Romanında Kimlik Krizi* başlıklı makalesi, Filistinli mültecilerin sürgün ve yerinden edilme süreçleri sonucunda karşı karşıya kaldıkları kimlik krizini ele almaktadır.

Steinbeck ve Kanafani üzerine çok sayıda çalışma bulunmasına rağmen, bu iki romanı göç, yoksulluk ve toplumsal adaletsizlik ekseninde karşılaştırmalı olarak ele alan ve Yeni Tarihseclilik yaklaşımı çerçevesinde değerlendiren çalışmaların sınırlı

olduğu görülmektedir. Bu çalışma, söz konusu boşluğa katkı sağlamayı amaçlamakta ve iki romanın tarihsel bağlamları ile edebi temsilleri arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelemektedir.

Bu çerçevede, çalışma aşağıdaki sorulara cevap aramaktadır:

1. *Gazap Üzümleri* ve *Güneşteki Adamlar* romanlarında göç olgusu nasıl temsil edilmektedir?

2. Yoksulluk ve toplumsal adaletsizlik, iki romanda göç deneyimini nasıl şekillendirmektedir?

3. Yeni Tarihselcilik yaklaşımı, bu iki romanın tarihsel ve toplumsal bağlamlarının yorumlanmasına nasıl katkı sağlamaktadır?

4. İki eser arasında göç, kimlik, dayanışma ve direniş açısından hangi benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır?

Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular

Birinci olarak, her iki romanın karşılaştırmalı incelenmesi, göçün her zaman bireysel ve özgür bir tercih olmadığını; aksine, bireyi yurdunu terk etmeye zorlayan ekonomik, tarihsel ve siyasal koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkabildiğini göstermektedir.

İkinci olarak, çalışma, yoksulluğun karakterlerin kaderlerini şekillendiren etkin bir güç olduğunu ortaya koymaktadır. *Gazap Üzümleri*'nde yoksulluk, işçilerin sömürülmesine yol açarken, *Güneşteki Adamlar*'da karakterleri iş bulma umuduyla hayatlarını riske atmaya itmektir.

Üçüncü olarak, çalışma, Yeni Tarihselcilik yaklaşımının, her iki romanın tarihsel, siyasal, ekonomik ve toplumsal bağlamları içinde anlaşılmasına olanak sağladığını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, romanlarda ele alınan göç, yoksulluk, mültecilik, sömürü ve toplumsal adaletsizlik gibi unsurların, üretildikleri tarihsel koşullarla birlikte değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır.

Son olarak, karşılaştırmalı inceleme, dayanışmanın her iki romanda da adaletsizlikle mücadelede temel bir mekanizma olduğunu; ancak dayanışmanın niteliğinin ve etkililiğinin iki eserde farklı biçimlerde ortaya çıktığını göstermektedir.

Tez, dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, araştırmanın kuramsal ve yöntemsel çerçevesini ele almakta; Yeni Tarihseccilik ve metin ile bağlam arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Ayrıca göç, yoksulluk ve sosyal adaletsizliği edebi ve toplumsal bir perspektiften ele almaktadır.

İkinci bölüm, *Gazap Üzümleri* romanının analizini ele almakta; iç göç ve bunun romandaki temsillerine, ayrıca Oklahoma'dan California'ya göçü etkileyen faktörlere odaklanmaktadır. Ayrıca, zorunlu göçün aile üzerindeki psikososyal etkilerini ve romandaki toplumsal adaletsizlik ve yoksulluk olgusunu incelemektedir.

Üçüncü bölüm, *Güneşteki Adamlar* romanının analizini ele almakta; göçün betimlenmesine ve göçün ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlerine, özellikle işsizlik ve vatandan koparılma gibi unsurlara odaklanmaktadır. Ayrıca yol, tanker, çöl ve kamp ile ilişkili sembolleri; mekân ve yabancılaşma sorunlarını ve Arap toplumlarına yönelik siyasal ve yapısal eleştiriyi incelemektedir.

Dördüncü bölüm, iki roman arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ele alan karşılaştırmalı bir inceleme sunmaktadır. Bu bölümde, romanların ele aldıkları konu ve meselelerdeki benzerliklerin yanı sıra göç, adaletsizlik, yoksulluk ve direniş temalarının ele alınış biçimlerindeki farklılıklar da incelenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE YÖNTEMSEL ÇERÇEVE

Yeni Tarihselcilik, çağdaş eleştiri kuramlarının en önemli yaklaşımlarından biri olarak kabul edilmekte ve özellikle Amerikalı eleştirmen Stephen Greenblatt'ın çalışmalarıyla ilişkilendirilmektedir. Bu yaklaşım, edebi metin ile onun üretildiği tarihsel, kültürel ve toplumsal bağlam arasındaki ayrımı reddetmeye dayanır. Buna göre edebi eser, tarihin pasif bir yansıması olarak değil, toplumda hâkim olan anlam ve değerlerin üretilmesine katkıda bulunan etkin bir kültürel söylem olarak değerlendirilir.

Bu çalışma, *Gazap Üzümleri* ve *Güneşteki Adamlar* romanlarının analizinde Yeni Tarihselcilik perspektifini esas almaktadır. Bu yaklaşım, metinlerin üretildiği dönemde egemen olan edebi, tarihsel ve kültürel söylemler arasındaki etkileşimi inceleyerek marjinalleşme, yoksulluk ve sosyal adalet temsillerinin analiz edilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca, edebi metin ile tarihsel bağlamı arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koymaya ve edebiyatın içinde üretildiği toplumsal ve siyasal koşullardan nasıl etkilendiğini göstermeye katkıda bulunmaktadır.

1.1. Yeni Tarihselcilik

Yeni Tarihselcilik, her tür metnin yorumlanmasında tarihsel bağlamın önemini vurgulayan eleştirel bir edebiyat kuramıdır. Bu yaklaşım, birçok düşünce alanı üzerinde uzun bir etki geleneğine sahiptir ve son yıllarda çağdaş edebiyat eleştirisinde yeniden canlanma yaşamıştır. Yirminci yüzyılın sonlarında öne çıkan eleştirel yaklaşımlar olan postyapısalcılık ve postmodernizm, nihayetinde yansıttıkları tarih imgeleri aracılığıyla anlaşılabilir hâle gelmiştir. Ancak bu tarihsel dönüş, köklü tarihselcilik geleneğiyle yeniden bir bağlantı kurmaktadır.

Günümüzde tarihselcilik, edebiyat kuramı alanında en güncel yaklaşımlardan biri olarak kendisini konumlandırmaktadır (Hamilton, 1996). Bu yaklaşım, yoruma dayalı yeni bir eleştirel çerçeve olarak ortaya çıkmaktadır. Tarihselcilik, kültürel bir ürünün, özellikle de edebi bir metnin tarihsel bağlamıyla nasıl etkileşime girdiğini inceleyen bir kültürel inceleme biçimidir. Bu yaklaşım, dönemin toplumsal yapısında işleyen güç ilişkilerine özel bir önem atfetmektedir. Yeni Tarihselcilik ise edebiyat

aracılığıyla tarihi yeniden yorumlayarak kanonik metinleri yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Hickling, 2018).

Yeni Tarihselcilik, edebi bir eseri yalnızca metnin kendisine dayalı olarak inceleyen Yeni Eleştiri akımına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Yeni Eleştiri, edebi metinlerde yer alan unsurları inceler ve dışsal faktörleri dikkate almaz. Yeni Tarihselciler, edebi metnin kendi içinde bütünlüklü bir yapı olduğu yönündeki Yeni Eleştiri'nin temel varsayımını reddederler. Bunun yanı sıra, Yeni Tarihselcilik tarihe ilişkin geleneksel kabulleri de eleştirmektedir. Geleneksel tarihsel-biyografik eleştiri anlayışına göre edebiyat, üretildiği tarihsel dünyayı temsil eden bir unsur olarak görülmektedir. Yeni Tarihselcilik, edebiyatın hem eleştirmen hem de yazarın tarihsel bağlamı içinde yorumlanması ve incelenmesi gerektiğini vurgulayan bir edebiyat kuramıdır.

Yeni Tarihselcilik, 1980'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde Stephen Greenblatt tarafından ortaya atılmıştır. Greenblatt, Amerikalı bir edebiyat eleştirmeni ve Yeni Tarihselcilik akımının gelişiminde öncü isimlerden biri olarak kabul edilmektedir. Temel görüşlerinden biri, toplumsal dünyanın gerçek olduğu ve ürettiği metinler aracılığıyla sürekli olarak yeniden şekillendirildiğidir. Greenblatt ve diğer akademisyenler, geleneksel tarihselcilikten Yeni Tarihselciliğe geçişi desteklemişlerdir. Onlara göre tarihselcilik, tarihsel olayları meydana geldikleri toplumsal ve tarihsel bağlamdan kopardığında duygusal ve kavramsal bir boşluk yaratabilmektedir. Greenblatt, Yeni Tarihselciliği geleneksel tarihselcilik anlayışından ve Yeni Eleştiri akımından ayırmıştır. (Greenblatt, 1982).

Buna karşılık, Louis Montrose'un da belirttiği gibi, Yeni Tarihselcilik hem tarihin metinselliği hem de metinlerin tarihselliği ile ilgilenir. Tarihin metinselliği, tarihin kurgulanmış ve inşa edilmiş olduğu fikrini ifade ederken; metnin tarihselliği ise metnin yorumlanması ve üretilmesinin kaçınılmaz olarak sosyo-politik koşullara gömülü olduğunu göstermektedir (Montrose, 1989, s. 15-36). Bir metnin Yeni Tarihselci bir okuması, metnin yazıldığı dönemde kamusal alanda dolaşımda olan edebi ve edebi olmayan metinlerin seçilmesiyle başlar. Metin daha sonra bu ortak bağlamın ışığında okunur.

Yeni Tarihselcilik, edebi eleştiri alanında geniş bir analiz perspektifi sunan önemli bir kuramsal yaklaşımdır. Her yeni tarihsel anlatı, geçici bir nitelik taşımakta

ve ortaya çıktığı tarihsel bağlam tarafından şekillendirilmektedir. Ayrıca bu anlatılar, belirli bir dönemin ve kuşağın ihtiyaçlarına ve beklentilerine yanıt vermeyi amaçlamaktadır (White, 1973).

Yeni Tarihseleler, bir metnin nesnel ve tarafsız biçimde yorumlanabileceğini savunan Yeni Eleştirel ve Biçimci yaklaşımlara karşı çıkmaktadır. Yeni Tarihseleliliğin temel dayanaklarından biri, tarih ve edebiyatın birbirinden bağımsız ya da ayrı alanlar olmadığı düşüncesidir. Aksine, her iki alanın da bilinçli biçimde inşa edildiği ve birbirleriyle derin bir biçimde iç içe geçtiği savunulmaktadır. Ayrıca bu iki alan birbirini sürekli olarak etkilemekte ve şekillendirmektedir. Yeni Tarihseleci yaklaşım, Rönesans dönemine ait başlıca edebi eserlerin yorumlanması, öğretilmesi ve yeniden okunması üzerinde önemli ve kapsamlı bir etki yaratmıştır.

Yeni Tarihseleliliğin temel ve belirleyici unsurlarından biri, toplum içinde var olan karmaşık ilişkilerin ayrıntılı ve kapsamlı biçimde incelenmesidir. Stephen Greenblatt, 1980 yılında yayımlanan *Rönesans'ta Benliğin İnşası: More'dan Shakespeare'e* adlı eseriyle edebiyat kuramı alanında güçlü bir metodolojik yaklaşımın geliştirilmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu yaklaşım, yapısalcı edebiyat çalışmalarında geri planda kalan tarihe yönelik ilgiyi yeniden gündeme taşımıştır (Greenblatt, 1980).

Greenblatt, geçmişini daha incelikli ve bağlamsal bir perspektifle incelemeyi amaçlamış ve bu yaklaşım da tarihsel dinamiklerin daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Bu teorik çerçeve, edebiyat ile tarihin karmaşık bir etkileşim içinde nasıl iç içe geçtiğini ortaya koyan kapsamlı bir etki kuramının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Söz konusu yaklaşım, tarihsel koşullar ile bu koşullar tarafından şekillendirilen kültürel üretimler arasındaki derin ilişkileri görünür kılmıştır (Mojdegani, 2016, s. 13-17).

Catherine Gallagher, Louis Montrose ve Stephen Greenblatt gibi akademisyenler, kapsamlı araştırmaları ve yayımları aracılığıyla güçlü bir eleştirel ve yorumlayıcı çerçeve geliştirmişlerdir. Yeni Tarihselelilik akımının önde gelen isimlerinden Louis Montrose, tarihsel bilgi ile metinlerin birbiriyle yakından ilişkili olduğunu savunmaktadır. Montrose, Rönesans edebiyatını hermetik metinlerden ziyade kültürel bir söyleşim alanı olarak değerlendirmektedir. Ayrıca dilin işlevini diyalojik bir yapı içinde ele almakta ve dilin özerkliğini reddetmektedir. Catherine

Gallagher ise Montrose ve Greenblatt ile birlikte 1980'lerin Yeni Tarihselcilik hareketine öncülük eden isimler arasında yer almaktadır. Gallagher, edebi metinlerin toplumsal dolaşımını izlemeye özel ilgi duyan ilk Yeni Tarihselcilerden biridir.

Söz konusu çerçeve, edebi eserlerin tarihsel bağlam temelinde analiz edilmesinde kullanılmaktadır. Bu yaklaşım, metinlerin tarihsel ve kültürel bağlamlarıyla ilişkili biçimde daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Yeni Tarihselciler, metinlerarasılık gibi özel çözümleme yöntemlerinden yararlanmışlardır. Bu yaklaşım, anlamdaki boşlukları ve metin yapısındaki kırılmaları ön plana çıkarmaktadır (Kristeva, 1980, ss. 64-91). Ayrıca kültürel ve edebi eserlere bağlamsal bir yaklaşım benimsemişlerdir. Bu yaklaşım, metinleri gündelik yaşamın karmaşık siyasal ve ekonomik bağlamı içerisinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu yöntemlerin yanı sıra Yeni Tarihselciler, tarihsel açıklamayı yöneten kavramsal yapıları da incelemektedir. Ayrıca tarihçilerin tarihsel anlatıların oluşumunu şekillendiren metodolojik varsayımlarını da ele almaktadır. Bu çabaların bir araya gelmesi, edebiyat ile tarihin toplumsal bağlam içinde nasıl kesiştiğine dair daha doğru ve kapsamlı bir anlayışa ulaşılmasına katkı sağlamaktadır (Díaz, 1997, ss. 15-25). 1980'li yıllarda "Yeni Tarihselcilik" terimi Stephen Greenblatt ile birlikte anılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, edebi eserler ile tarihsel bağlamları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Edebi eserler, üretildikleri tarihsel ve kültürel bağlam tarafından şekillendirilmektedir (Mojdegani, 2016, ss. 13-17).

Yeni Tarihselci eleştirmen, *The Crucible* adlı oyunu doğrudan tarihsel bağlamı içinde ele almaktadır (Miller A. , 1953). Aynı zamanda eleştirmen, metin ile tarihsel dönem arasında derin ve anlamlı bağlantılar kurmaktadır. Bu durum, Miller'ın fikirlerinin günümüz izleyicileri için hâlen önemli olduğunu ve güncel sosyoekonomik sorunları yansıttığını göstermektedir. Miller'ın eserinin tarihsel bağlamı, metnin süreklilik gösteren temaları göz önünde bulundurularak incelenmektedir. Stephen Greenblatt'ın 1980 tarihli *Rönesans'ta Kişisel Kimlik Oluşumu: More'dan Shakespeare'e* adlı eseri, Rönesans eleştirisinin yerini almak yerine onu tamamlayan temel bir çalışma olarak eleştirel yaklaşımlara dair kısa bir özetle başlamaktadır.

Yeni Tarihselcilik akımına ilişkin çalışmaların büyük bir kısmı, bu yaklaşımı yalnızca tanımlamakla kalmayıp, onu diğer edebi okuma yöntemlerinden ayıran özellikleri de ortaya koymayı amaçlamıştır. Yeni Tarihselcilik, tarihsel bağlama

yaptığı vurgu ve postyapısalcı teoriyle olan yakın ilişkisi nedeniyle sıklıkla eleştirilmektedir. Bu eleştiriler, akademik literatürde geniş yer bulmuş ve Yeni Tarihselcilik çerçevesinde çalışan araştırmacılar tarafından giderek daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Yeni tarihselciliğe yöneltilen en önemli eleştirilerden biri, tarih ile edebiyat arasındaki sınırları bulanıklaştırma eğiliminde olmasıdır; zira bu yaklaşım, edebi metinleri ve tarihsel belgeleri yapısal özellikleri ve kültürel işlevleri bakımından benzer söylemler olarak ele almaktadır.

Ayrıca Yeni tarihselcilik, edebi eserin sanatsal yapısı ve estetik özelliklerine yeterince önem vermeyerek metni çevreleyen tarihsel ve toplumsal koşullara aşırı odaklanması nedeniyle de eleştirilmiştir; bu durum, metin analizinde bazı önemli sanatsal ve üslup unsurlarının göz ardı edilmesine yol açabilmektedir.

Bunun yanı sıra, Yeni Tarihselciliğe belirli ve net bir analitik metodolojinin bulunmaması yönünde de eleştiriler yöneltilmiştir. Bu yaklaşımın araştırmacıya metinleri ve tarihsel belgeleri seçme ve bunlar arasında ilişki kurma konusunda geniş bir özgürlük tanınması, öznel yorumlara kapı aralayabilmekte ve farklı çalışmalar arasında sonuçların tutarsızlık göstermesine neden olabilmektedir.

Yeni Tarihselcilik metodolojisinin bazı yönleri gelişerek daha karmaşık kültürel analiz biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Diğer bazı yönleri ise, önceki kuramsal çerçevenin eksikliklerini gidermeyi amaçlayan daha sonraki yaklaşımlarla yer değiştirmiştir. Bu süregelen kuramsal diyalog, edebiyatta tarihsel yaklaşımların ve metin incelemelerinin zenginleşmesine katkı sağlamaktadır. Yeni Tarihselcilik, edebi eserleri bağımsız sanat yapıtları olarak görmek yerine, onları kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlamlarının bir ürünü olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, kültürel ve entelektüel tarihin oluşumuna katkıda bulunmakta ve metinleri tarihsel bağlamları içerisinde anlamayı amaçlamaktadır. Çelişkili tarihsel anlamları yeniden görünür kılarak ve bunların okuyucunun kültürel arka planıyla olan ilişkisini inceleyerek, Yeni Tarihselciler metinleri söylemsel bağlamları içinde açıklamaktadırlar. Ayrıca yazıları, kültürel müzakere süreçlerinin bir sonucu olarak değerlendirmekte ve tarih ile edebiyatın ayrılmazlığını vurgulamaktadırlar. Bu doğrultuda, edebiyat ve dilin anlaşılabilirliği için tarihsel bağlam içerisinde analiz edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Mojdegani, 2016, ss. 13-17.).

Veesser, *Yeni Tarihselcilik* adlı eserinde, Yeni Tarihselciliğin metinleri gerçek yaşamdan bağımsız biçimde incelemek yerine, edebiyatı kültür, ekonomi, siyaset ve tarih ile ilişkili olarak ele aldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, edebiyatın bireylerin gündelik deneyimleri ve toplumsal gerçeklik ile yakından bağlantılı olması nedeniyle, akademisyenlerin toplum ve iktidar meselelerini incelemeleri gerektiğini savunmaktadır. Veesser, Yeni Tarihselciliğin araştırmacıları ekonomi, sanat, siyaset, tarih ve edebiyat gibi farklı akademik disiplinler arasındaki geleneksel sınırları aşmaya teşvik ettiğini belirtmektedir çünkü bu akım, edebiyat çalışmalarını gerçek siyasal ve toplumsal bağlamla ilişkilendiren disiplinlerarası bir yaklaşımı güçlendirmektedir. Veesser'e göre Yeni Tarihselcilik, beşeri bilimler alanındaki araştırmacıların iktidar ve siyaset meselelerinden uzak durmaları gerektiği düşüncesini reddetmektedir. Aksine, kültür ve edebiyatın insanların yaşamlarının somut gerçekliğiyle derin bir ilişki içinde olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle, metinlerin incelenmesi, daha geniş iktidar yapılarının ve bu yapıları oluşturan toplumsal dinamiklerin anlaşılmasını gerekli kılmaktadır:

Yeni Tarihselcilik, akademisyenlere tarih, antropoloji, sanat, siyaset, edebiyat ve iktisadi ayıran sınırları aşmaları için yeni fırsatlar sunmuştur. Bu akım, beşeri bilimcilerin siyaset, iktidar ve hatta insanların pratik yaşamlarını derinden etkileyen tüm meselelere müdahale etmesini yasaklayan 'karışmama' ilkesini ortadan kaldırmıştır (Veesser, 1989, s. 5).

Yeni Tarihselcilik olarak adlandırılan entelektüel bir akım, edebiyat eleştirisi alanında önemli ve etkili bir ortaya çıkış gerçekleştirmiştir. Bu akım, postmodernist düşüncelerle paralel bir biçimde gelişmiştir. Ortaya çıkan bu eleştirel yaklaşım, dikkati geleneksel olarak yalnızca metne odaklanan inceleme biçimlerinden uzaklaştırarak yeni bir bakış açısı sunmuştur. Yeni Tarihselcilik, edebiyatın üretimi ve yorumlanmasında toplumsal, siyasal ve kültürel güçlerin rolünü vurgulamaktadır. Bu kuramsal çerçeve içerisinde yer alan akademisyenler, her edebi eserin üretildiği dönemin koşullarını ve tarihsel bağlamını yansıttığını kabul etmişlerdir.

Tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlamların önemini vurgulayan Yeni Tarihselcilik, özellikle göç, yoksulluk ve toplumsal adaletsizlik gibi temaları tarihsel ve toplumsal boyutlarıyla ele almaktadır:

Yeni Tarihselcilik, tarihin geleneksel temsil biçimi ve dolayısıyla geçmiş olayları anlamının ve temsil etmenin tek ve benzersiz bir yolu olarak tarihin amaçları ve evrenselliği konusunda da sorgulamalar getirir. Yeni Tarihselciler, bir metnin/edebi eserin, içinde bulunduğu

dönemin sosyal, siyasi ve kültürel unsurlarından ayrılamaz olduğu için, zamanın dış etkilerinden arınmış somut ve bağımsız bir varlık olarak görülmesinin imkânsız olduğuna inanırlar. (Serdaroğlu, 2017, s. 2).

Bu alıntı, Yeni Tarihseleilik yaklaşımının tarihin tamamen nesnel olduğu fikrini reddettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu kurama göre edebi metinler, ortaya çıktıkları kültürel, toplumsal, siyasal ve tarihsel koşullardan bağımsız olarak değerlendirilemez. Yeni Tarihseleiler, edebiyatın kendi döneminin ideolojileri ve iktidar yapıları tarafından şekillendirildiğini, bu nedenle metinlerin her zaman tarihsel bağlamları içinde ele alınması gerektiğini savunurlar. Alıntı ayrıca, tarihin kendisinin tarafsız veya statik bir yapı olmadığını, aksine tarihsel koşullar ve kültürel perspektifler doğrultusunda farklı biçimlerde yorumlanabileceğini belirtir. Dolayısıyla tarih ile edebiyat arasında, her birinin diğerinin anlaşılmasına katkı sunduğu karşılıklı ve yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Yeni Tarihseleilik kuramı, her edebi eseri belirli bir tarihsel dönemin ürünü olarak değerlendirir. Hayali dünya, iktidar ve ideolojinin işleyişini görünür kılan ve olası kurgulardan yalnızca biri olarak kabul edilir. Edebiyata yönelik bu yaklaşım, değerlerin üretiminde aktif bir rol atfeder ve edebi eseri, diğer metinlerle birlikte ekonomik, sosyal ve politik bağlamlarla kurduğu ilişkiler ağı üzerinden inceler. Bu kuram, edebi eserlerin doğasını anlamının önemli yollarından biri olarak kabul edilmektedir. Edebiyat özerk bir kategori olarak değerlendirilebilse de, edebi metni oluşturan unsurların analizi, anlamın nasıl üretildiğini anlamak açısından temel bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak, tez için Yeni Tarihseleilik'in iki temel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Bunlardan ilki, edebi eserleri yazıldıkları tarihsel bağlamla ilişkili olarak ele almaktadır. Diğeri ise edebi kurumların tarihsel koşullarını yeniden inşa etmeye odaklanmaktadır. Seçilmiş eserlerde ekonomik temellerin işleyiş mekanizmalarının ve bu eserlerdeki olası yönlendirmelerin dikkatli bir şekilde analizi yoluyla, Yeni Tarihseleilik'in temel varsayımlarının edebiyatın yorumlanmasını nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yeni Tarihseleilik, söz konusu romanların yazıldığı ve geçtiği tarihsel bağlamların anlaşılmasında vazgeçilmez bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Güneşteki Adamlar romanı, 1948 Nakba'nın ardından yaşanan olaylara odaklanmaktadır. Bu felaket, yüz binlerce Filistinlinin yerinden edilmesine ve yurtlarından koparılmasına yol açmıştır. Kanafani, vatanlarını terk etmek ve zorlu koşullar altında mülteci olarak yaşamak zorunda kalan insanların deneyimlediği derin travmayı etkili bir biçimde betimlemektedir. Yeni tarihselcilik perspektifinden bakıldığında roman, yalnızca Filistinli mültecilerin yaşadığı acıları konu alan edebi bir anlatı olarak değil, aynı zamanda Nakba sonrasında şekillenen siyasal ve toplumsal söylemleri yansıtan kültürel bir metin olarak da okunmaktadır. Eser, tarihsel gerçekliğin yeniden temsil edilmesine katkı sağlarken, mültecilik, yerinden edilme ve ulusal kimlik meseleleri etrafında oluşan egemen söylemleri de sorgulamaktadır.

Benzer şekilde, *Gazap Üzümleri* romanı, olay örgüsünün tarihsel arka planını oluşturan Büyük Buhran ve Toz Fırtınası dönemini ele almaktadır. Bu iki olgu, Amerikan tarımını derinden etkilemiş ve çok sayıda ailenin yerinden edilmesine. Yeni tarihselcilik perspektifinden bakıldığında roman, yalnızca göç eden çiftçilerin yaşadığı sıkıntıları betimlemekle kalmamakta, aynı zamanda dönemin endüstriyel kapitalizminin ortaya çıkardığı ekonomik ve toplumsal koşulları da yansıtmaktadır. Eser ayrıca iktidar, sermaye ve yoksul sınıflar arasındaki ilişkilerin niteliğini gözler önüne sermekte ve bu güç ilişkilerinin bireylerin yaşamları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Roman, 1930'lu yıllarda Amerikan toplumunda yaşanan toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin anlaşılmasına katkı sağlayan önemli bir kültürel metin olarak değerlendirilebilir. (Gregory J. N., 1989).

Her iki roman da edebi metnin üretildiği tarihsel bağlamla kurduğu etkileşimi gözler önüne sermektedir. Bu durum, edebiyat ile tarih arasında ve metin ile içinde ortaya çıktığı toplumsal gerçeklik arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu vurgulayan Yeni Tarihselcilik ilkeleriyle örtüşmektedir.

1.2. Metin ve Bağlamın Birlikte İnşası

“Dilbilimde ‘metin’ terimi, uzunluğu ne olursa olsun, sözlü veya yazılı biçimde bütünlük taşıyan her türlü dilsel yapıyı ifade etmek için kullanılmaktadır.” (Halliday & Hasan, 1976, s. 1) Metin kelimesi, anlamlı bir düşünce içeren ve kendi içinde ilişkili olan her türlü sözlü veya yazılı dil birimini ifade etmektedir. Metin, rastgele bir araya getirilmiş sözcük ya da cümlelerden oluşan bir yapı değildir. Aksine, sözcüksel ve dilbilgisel ilişkiler aracılığıyla bütünlük kazanan, açık ve mantıklı bir anlam içeren

düzenli bir yapıdır. Bir metin tek bir sözcük, kısa bir cümle, bir paragraf ya da bir kitap biçiminde olabilir. Her metin, bir konuşmacı veya yazar tarafından oluşturulmakta ve bir dinleyici ya da okuyucu tarafından yorumlanmak üzere tasarlanmaktadır. Bu durum, metni toplumsal bir iletişim biçimi hâline getirmektedir.

Bağlam terimi, bir metnin anlamını şekillendiren ve ona anlam kazandıran daha geniş koşulları ve arka plan bilgilerini ifade etmektedir. Bağlam, dilin anlamsız veya belirsiz kalmasını önleyen açıklayıcı bir çerçeve işlevi görmektedir. Genellikle durumsal bağlam, dilbilimsel bağlam ile sosyal ve kültürel bağlam olmak üzere farklı katmanlara ayrılmaktadır. Durumsal bağlam, iletişimin gerçekleştiği fiziksel ortamı ifade etmektedir. Ayrıca iletişime katılan bireyleri ve onların profesör, doktor, işveren veya öğretmen gibi toplumsal rollerini de kapsamaktadır. Dilbilimsel bağlam ya da eşmetin ise, metindeki belirli bir sözcük veya ifadeyi çevreleyen dilsel unsurları ifade etmektedir. Bu bağlam türü, birden fazla anlama sahip sözcüklerin anlamını açıklığa kavuşturmaya yardımcı olmaktadır. Sosyal ve kültürel bağlam ise, iletişimin gerçekleştiği toplumun ortak inançlarını, değerlerini, bilgilerini ve normlarını içermektedir. Bu bağlam, hangi ifadelerin kabul edilebilir olduğunu belirlemekte ve belirli bir kültürde mesajların nasıl anlaşılacağını yönlendirmektedir.

Michael Halliday ve Ruqaiya Hasan’a göre, “Ancak ‘metne eşlik eden’ kavramı, söylenen ve yazılanın ötesine geçmektedir; bu kavram, bir metnin ortaya çıktığı bağlamda gerçekleşen sözlü olmayan süreçleri de kapsamaktadır.” (Halliday & Hasan, 1989). Bağlam ile metin arasındaki ilişki, yazılı bir eserin üretildiği durumla nasıl bağlantılı olduğunu açıklamaktadır. Bu ilişki, eserin anlamını şekillendiren kültürel, sosyal, siyasal ve tarihsel etkenleri kapsamaktadır. Bu bağlam, anlamın anlaşılması açısından kilit bir öneme sahiptir; zira metnin nasıl anlaşıldığını ve yorumlandığını doğrudan etkilemektedir. Bu ilişkiyi anlamak, okuyucuların anlamın farklı bağlamsal perspektiflere göre nasıl değişebileceğini görmelerine yardımcı olmaktadır.

Metinler, yazarların ve konuşmacıların belirli durumlarda ürettikleri söylemler aracılığıyla sürekli olarak şekillenen ve yeniden şekillenen bağlamlardan doğar ve aynı zamanda bu bağlamlara katkıda bulunur. “Metin ve bağlamın birlikte inşası” kavramı, metin ile bağlamın birbirini karşılıklı olarak etkilediğini ve şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Etkileşim sürecinde her ikisi de dinamik bir biçimde birbirini etkiler ve

 retir. Bu durum, metnin yalnızca önceden var olan bir baēlamın pasif bir sonucu olmadığı gibi, baēlamın da metnin  retildiēi pasif bir ortam olmadığı anlamına gelir.

Baēlam, metni  killendirir; mevcut baēlam, metnin i eriēini ve biçimini büyük ölçüde etkiler. Bir yazar ya da konuşmacı, kime hitap ettiēini, ilgili sosyal normların neler olduēunu ve nerede bulunduēunu deēerlendirir ve dilini bu faktörlere uygun biçimde  killendirir.

Metin baēlamı  killendirir; aynı zamanda metin de baēlamı  killendirir ve deēi tirir. Her ifade sosyal durumu etkiler ve sonraki gelişmeler için yeni bir baēlam oluşturur. Etkileşim süresince katılımcılar, az önce söylenen sözlere dayanarak durum hakkındaki algılarını sürekli olarak güncellerler.

1.3. Zorunlu ve Gönüllü G   n Yapısal Belirleyicileri

G  , insanların kalıcı ya da geçici ikamet amacıyla ister uluslararası sınırlar ötesinde ister bir ülke içinde olsun, bir yerden başka bir yere hareket etmesini ifade eder. Bu durum, bireylerin veya grupların ikamet yerlerini deēi tirmesi anlamına gelmektedir. G  , uluslararası düzeyde veya belirli bir ülke sınırları içerisinde gerçekleşebilmektedir. G   kararını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. “G  ” kelimesi, Latince “migratio” kökünden türemiştir ve “dolaşmak” anlamına gelmektedir. Güç ve göçmen, literatürde iki temel kavramdır: g   kavramı eylem veya süreci ifade ederken, göçmen kavramı bu sürece dahil olan kişiyi ifade eder (Poulain, 2008, ss. 43-66).

G   n iki türü vardır: gönüllü g   ve zorunlu göç. Gönüllü g  , bireyin yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kendi tercihi ve  zg r iradesiyle bir yerden başka bir yere ta ınmasıdır. Bu tür g   genellikle sosyal ilişkiler, çevresel faktörler, siyasi nedenler, eēitim olanakları, yaşam tarzındaki deēi iklikler veya ekonomik imk nlar gibi unsurlar tarafından tetiklenir. Gönüllü g   çeşitli biçimlerde sınıflandırılabilir: aynı ülke içinde gerçekleşen i  g  , bir ülkeden başka bir ülkeye gerçekleşen uluslararası g  , belirli bir süre için yapılan geçici g   ve yeni bir yerde kalıcı olarak yaşama amacıyla gerçekleşen kalıcı g  . Zorunlu g   ise bireylerin iradeleri dışında yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlandıkları durumlarda ortaya çıkar. Siyasi karışıklıklar, çatışmalar, doēal afetler veya savaşlar gibi olayların sonucu olarak meydana gelir.

Göçün sınıflandırılması, geçici olarak yer değiştirenlerle kalıcı ikamet kuranlar arasında ayırım yapmak amacıyla göçün niteliğine ve süresine dayandırılmaktadır. Göçün etkilerinin kapsamlı bir analizi, risk ve fırsat perspektifinden ele alınabilir. Göç, sistematik zulüm, siyasi şiddet veya doğal afetlere dayanan zorunlu bir süreç olarak görülebileceği gibi, bireysel inisiyatiften doğan ve karşılıklı rıza ile gerçekleşen normal bir süreç olarak da değerlendirilebilir. Zorunlu yerinden edilme, genel anlamıyla göçten ayrı, analitik ve politik açıdan önemli bir kavramdır.

Gönüllü göç ile zorunlu göç arasındaki ayırımın yapılması şu şekildedir:

Tablo 1.1: Gönüllü ve Zorunlu Göç Arasındaki Farklar

Özellikler	Gönüllü göç	Zorunlu Göç
Karar verme özgürlüğü	Seçim imkânı mevcuttur. Yer değiştirme, daha iyi bir yaşam arayışına yöneliktir.	Seçim imkânı bulunmamaktadır. Yer değiştirme, temel olarak hayatta kalma zorunluluğuna dayanmaktadır.
Sebeep	İtici ve çekici faktörlerin bir kombinasyonu: eğitim imkânları ve aile birleşimi.	Sadece itici faktörler: savaş, felaket ve doğal afetler.
Planlama	Planlı ve düzenli bir süreçtir. Vize alınması ve maddi imkânların sağlanmasını içerir.	Düzensiz ve plansız bir süreçtir, genellikle sınırlı mal varlığıyla kaçışı içerir.
Yasal göç yolu	Yasal yol: öğrenci, çalışma veya aile vizeleri aracılığıyla gerçekleşir.	Düzensiz: sığınma talebiyle veya belgeler olmadan sınırların geçilmesi şeklinde olur.
Süre	Süresi her zaman sınırlıdır. Genellikle 5 yıllık iş sözleşmesine dayanır ve isteğe bağlıdır.	Süresi sınırsızdır. Geri dönme umudu bulursa da genellikle uzun vadeli ve kalıcı bir durumdur.
Geri dönüş seçeneği	Herhangi bir zamanda mümkündür ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilebilir.	Mümkün değildir. Temel nedenler çözülmeden geri dönüş sağlanamaz.

Gazap Üzümleri ve Güneşteki Adamlar, göç olgusunu kendi tarihsel bağlamlarının sosyal, ekonomik ve tarihsel gerçeklikleri içinde yansıtmaktadır. Her iki eser de göçü, sistematik baskıya karşı zorunlu bir tepki olarak ve ekonomik umutsuzluk tarafından yönlendirilen ve kimlik kaybıyla belirginleşen bir olgu şeklinde ele almaktadır. Kanafani ve Steinbeck, göçün bu temsili üzerinden yapısal adaletsizlikleri eleştirmektedir. Bu eleştiriler, iki anlatıyı eşitsizlik ve evsizlik içinde yaşayan insanların yaşadığı bedeli ortaya koyan etkileyici insanlık hâli yansımalarına dönüştürmektedir.

Göç, her iki romanda da temel bir tema olarak ele alınmaktadır. Bu olgu, farklı bağlamlarında ekonomik, tarihsel ve toplumsal gerçeklikleri yansıtan biçimlerde ortaya konmuştur. Her iki başyapıt, göçü farklı bakış açıları ve tarihsel bağlamlar üzerinden işlemektedir. Steinbeck, doğal felaketler ve ekonomik krizler nedeniyle Amerika'nın güneybatısından Kaliforniya'ya göç etmek zorunda kalan çiftçi göçmenleri anlatmaktadır. Kanaşani ise, Arap-İsrail çatışmaları içinde sıkışıp kalarak kasabalarını terk etmek zorunda kalan ve daha iyi bir yaşam umuduyla Kuveyt'e sığınan Filistinli mültecileri konu edinmektedir. Bu kişiler, umutlarının gerçeğe dönüşebileceği daha iyi bir yaşam arayışı içindedir.

Gazap Üzümleri romanında Joad ailesinin göçü, Toz Kasırgası ve Büyük Buhran tarafından belirlenmektedir. Bu süreç, onların evlerini, çiftliklerini ve geçim kaynaklarını yok etmiştir. Bu zorunlu yerinden edilme, evlerini ve topraklarını terk etmek zorunda kalan binlerce Okiesin tarihsel gerçeğini yansıtmaktadır. Joad ailesinin Kaliforniya'ya yolculuğu derin bir kayıp duygusuyla şekillenmiştir. Toprak ve evle olan bağları güçlüdür ve sistematik sömürü karşısında kimliklerini korumaya çalışmaktadırlar. Joad ailesinin yolculuğu, Büyük Buhran döneminde göçmen işçiler arasındaki daha geniş toplumsal çatışmaları yansıtan ve binlerce insanın paylaştığı bir deneyimdir. Roman, Rose of Sharon'un aç bir adama süt vermesi sahnesiyle sona erer. Bu sahne, zorluklar karşısında umudu ve insanlığın güçlü dayanışmasını yansıtmaktadır. (Swensen, 2015).

Farklı bir tarihsel ve coğrafi ortamda yaşanan yer değiştirme ve zorunlu göç deneyimlerini incelemek mümkündür; bu bağlam Filistin meselesini işaret etmekte olup, *Güneşteki Adamlar* romanında anlatılan acıların biçimleriyle benzerlikler göstermektedir:

Halkı dağılmıştı; Birçoğu kamplarda yaşıyor ya da en ağır ve en düşük statülü işleri yaparak geçimlerini sağlamaya çalışıyordu. Tek umutları gelecek ve çocuklarıydı; onların eğitimi için büyük fedakârlıklar yapıyorlardı. (Kanaşani, 1999, s. 10).

Güneşteki Adamlar romanında, Abu Qais, Marvan ve Assad karakterlerinin yaşadığı derin göç deneyimi 1948 Filistin Nakba'sına dayandırılabilir. Bu felaket, binlerce Filistinlinin zorla yerinden edilmesine ve evlerini ve ülkelerini terk etmek zorunda kalmalarına yol açmıştır. Kuveyt'e doğru gerçekleştirdikleri bu zorlu yolculuk, yalnızca yeni ve daha iyi bir yaşam arayışını değil, aynı zamanda Filistinli

göçmenlerin karşı karşıya kaldığı tarihsel gerçeği de temsil etmektedir. Bu karakterler, zorlayıcı yaşam koşulları altında hayatta kalma ihtiyacı ve daha iyi bir yaşam arzusu ile motive edilmektedir.

Kısaca, her iki anlatıda göç olgusu, esasen ağır ekonomik yoksulluk ve daha iyi bir yaşam umuduna dayanan bir süreç olarak ele alınmaktadır. Her iki eser de, bu sancılı geçiş sürecine eşlik eden yurt ve kimlik kaybını çarpıcı biçimde yansıtmaktadır.

1.4. Sosyal Adaletsizlik ve Yoksulluğun Edebi ve Toplumsal Perspektifler Üzerinden İncelenmesi

Sosyal adaletsizlik, bir toplum içinde grupların veya bireylerin karşılaştığı eşitsizlik, ayrımcılık veya adil olmayan muameleyi ifade eder. Bu durum, bireylerin sınıf, din, cinsiyet, milliyet, ekonomik durum veya ırk gibi faktörler nedeniyle fırsatlardan, kaynaklardan veya haklardan mahrum bırakılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk ise asgari yaşam standardını sürdürebilmek için gerekli olan temel fırsat ve imkânlardan yoksun olma durumunu ifade eder. Yoksulluk, bireylerin veya toplumların giyim, eğitim, barınma, gıda ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynak ve gelire sahip olmaması durumudur. (Miller D. , 1999).

Ayrıca, sosyal adaletsizlik ve yoksulluk, insan deneyimini etkileyen küresel gerçekliklerdir. Edebiyat bu gerçeklikleri yansıtmaktadır. Sosyal adaletsizlik ve yoksulluk, hem sosyolojik hem de edebi perspektiflerden incelendiğinde daha derin bir şekilde anlaşılabilir. Sosyolojik bakış açısından yoksulluk, yalnızca bireysel bir başarısızlık değil; kaynaklara sınırlı erişim, eşitsizlik ve toplum içindeki güç dengesizlikleri tarafından şekillenen yapısal bir durumdur.

Karl Marx ile ilişkilendirilen klasik çatışma teorisi, ekonomik sistemlerin ayrıcalıklı grupların faydalanmasını sağlarken yoksulları dezavantajlı duruma düşürdüğünü ve böylece toplumsal adaletsizliği yeniden ürettiğini öne sürmektedir (Marx, 1976). Çağdaş çalışmalar, yoksulluğun sağlık, eğitim ve toplumsal katılıma erişim eksikliklerini de içeren çok boyutlu bir olgu olduğunu doğrulamaktadır. Edebi bir bakış açısından ise adaletsizlik ve yoksulluk, daha insani ve duygusal bir derinlikle betimlenmektedir. Toplum içindeki güç dengesizlikleri bu durumu pekiştirmektedir.

Edebi eserlerde yoksulluk, çoğu zaman marjinalleştirilmiş toplulukların karşı karşıya kaldığı sosyoekonomik koşulları yansıtan bir ayna olarak tasvir edilmiştir.

Gazap Üzümleri ve *Güneşteki Adamlar*, farklı tarihsel bağlamlarda yoksulluk ve sosyal adaletsizlik olgularını yansıtan önemli edebî metinler olarak öne çıkmaktadır. Steinbeck'in *Gazap Üzümleri*, Büyük Buhran döneminde göçmen ailelerin yaşadığı acıyı betimleyerek ekonomik güçlerin nasıl bireysel acılara ve insan onurunun kaybına yol açtığını ortaya koymaktadır (Steinbeck, 1939). Steinbeck'in eserlerinde yoksulluk, ekonomik sömürüye dayalı bir sorun olarak ele alınmaktadır. Joad ailesinin yolculuğu; Düşük ücretler, ağır ve zorlu çalışma koşulları ve yasal haklardan yoksunluk gibi göçmen işçilerin karşı karşıya kaldığı acı gerçekleri vurgulamaktadır. Sosyolojik kuram edebi temsille birleştirildiğinde, okuyucu sistemik eşitsizliği daha derin bir şekilde anlama imkânı bulur. Ayrıca bu durumun insani etkilerine dair daha güçlü bir farkındalık kazanır.

Kanafani'nin *Güneşteki Adamlar* adlı eserinde yoksulluk, göç hareketinin bir motivasyon kaynağı olarak ortaya çıkar. Assad, Marwan ve Abu Qais karakterleri, ailelerine bakabilmek amacıyla sistematik baskılar karşısında ağır ekonomik koşullar tarafından yönlendirilmektedir. Roman, Filistinlileri kendi topraklarında ikinci sınıf vatandaş konumuna düşüren ve onları tehlikeli, insanlık dışı koşullarda yaşamaya zorlayan sosyoekonomik yapıları eleştirmektedir.

Edebi eserlerde toplumsal adaletsizlik, *Gazap Üzümleri* ve *Güneşteki Adamlar* eserlerinde, marjinalleştirilmiş toplulukların gerçek yaşam deneyimleri ve bireysel koşulları içerisinde maruz kaldıkları sistematik baskı ve eşitsizliğin çarpıcı bir yansıması olarak tasvir edilmiştir. Her iki edebî anlatıda da yazarlar, yalnızca büyük ölçekli yoksulluk ve acıyı derinleştiren değil, aynı zamanda ayrıcalıklı bir azınlığın yararına mevcut statükoyu sürdüren sosyal, ekonomik ve politik sorunları eleştirmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, tarihsel karşılaştırmalı yöntem, edebi metinlerin yoksulluk ve sosyal adaletsizlik meselelerini farklı tarihsel ve kültürel bağlamlarda nasıl ele aldığını analiz etmede önemli bir yer tutmaktadır. Edebi eleştiride karşılaştırmalı-tarihsel metodoloji, edebiyatın zaman içerisinde nasıl değiştiğini, geliştiğini ve diğer edebi gelenekleri nasıl etkilediğini anlamak amacıyla farklı kültürlerle ve dönemlere ait çeşitli edebi eserleri inceleyen bir yaklaşımdır. Bu yöntem, edebi eserleri farklı kültürler, diller ve tarihsel dönemler çerçevesinde ele alarak, aralarındaki benzerlikleri, farklılıkları ve karşılıklı etkileşimleri ortaya

koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, tarihsel incelemeyi sistematik karşılaştırmayla birleştirerek türlerin, temaların ve edebi üslupların farklı dönemler boyunca nasıl geliştiğini analiz etmektedir.

Ayrıca, bu yaklaşım, siyasal, toplumsal ve kültürel çevrelerin edebi eserlerin ortaya çıkışı üzerindeki etkisini de incelemektedir. Tarihsel ve karşılaştırmalı yöntem, edebiyatı tarihsel süreçler ve kültürlerarası etkileşimler perspektifinden ele almakta; edebi eserleri üretildikleri dönemin ve toplumun bir ürünü olarak değerlendirmektedir. Bu metodoloji, hiçbir metnin tek başına var olmadığı anlayışına dayanmaktadır. Her edebi eser, kendi döneminin toplumsal, siyasal ve tarihsel koşulları tarafından şekillendirilmektedir.

Karşılaştırmalı tarihsel yaklaşım, metinlerin tarihsel bağlamları içinde incelenmesi ve farklı ulusal bağlamlar arasında karşılaştırılması yoluyla araştırmacıların edebî geleneklerin nasıl etkileştiğini ve geliştiğini daha derinlemesine anlamalarını mümkün kılar. Karşılaştırmalı-tarihsel eleştiri, 19. yüzyılda araştırmacıların Avrupa edebiyatları arasındaki etkileri, kaynakları ve benzerlikleri incelemeye başlamalarıyla önemli bir konum kazanmıştır. Bu yöntem daha sonra daha geniş entelektüel ve kültürel etkileşimleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

David Damrosch, edebi metinlerin ait oldukları yerel bağlamların ötesine geçtiğini ve farklı kültürel ortamlarda yeni yorumlar kazandığını ileri sürmektedir. Ona göre dünya edebiyatı yalnızca metinlerin bir toplamı değil, aynı zamanda “bir dolaşım ve okuma biçimidir” (Damrosch, 2003, s. 5). Bu kavram, metinlerin mekânlar ve bağlamlar arasında nasıl hareket ettiğini vurgulayarak karşılaştırmalı-tarihsel yaklaşımı güçlendirmektedir. Karşılaştırmalı tarihsel yöntemin temel ilkelerinden biri, edebiyatın üretildiği tarihsel koşulları yansıttığı inancıdır.

Ayrıca, toplumsal yapılar, felsefi düşünceler, ekonomik koşullar ve siyasal olaylar edebî üretimi şekillendirmektedir. Örneğin, 19. yüzyıl Avrupa'sında milliyetçiliğin yükselişi, birçok edebi eserin biçimini ve temalarını etkilemiştir. Benzer şekilde, sömürgecilik ve sömürge sonrası döneme ilişkin çatışmalar, Asya, Latin Amerika ve Afrika'daki edebi anlatımı şekillendirmiştir.

Austin Warren ve René Wellek (1949), edebiyat incelemesinin, bir metnin üretildiği toplumsal ve tarihsel çevrenin dikkate alınması gerektiğini ileri sürmektedirler (Wellek & Warren , 1949, s. 89). Bu görüş, edebî anlamın bağlamlarla

güçlü bir şekilde ilişkili olduğu düşüncesini pekiştirmektedir. Bununla birlikte karşılaştırmalı-tarihsel yaklaşım, edebiyatı yalnızca tarihin bir ürünü olarak ele almaz, yakın okuma ile bağlamsal çözümleme arasında bir denge kurar. Devrim, modernleşme veya savaş gibi benzer tarihsel koşullara sahip farklı kültürlerden edebi eserlerin karşılaştırılması yoluyla eleştirmenler, hem evrensel temaları hem de kültüre özgü anlatım biçimlerini ortaya çıkarabilmektedir.

Ghassan Kanafani'nin *Güneşteki Adamlar* ve John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri*, farklı kültürel ve tarihsel bağlamlar içerisinde kaleme alınmış olmalarına rağmen, ortak tematik yönleri itibarıyla dikkat çekmektedir. Söz konusu eserler, toplumsal ve siyasal düzensizliklerin yol açtığı insanî acı, yoksulluk ve evsizlik olgularını merkeze alarak ele almaktadır. Bu yönüyle her iki roman, edebiyat eleştirisinde karşılaştırmalı-tarihsel yöntem çerçevesinde incelenmeye elverişli metinler olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşım doğrultusunda, söz konusu eserlerin ait oldukları tarihsel ve toplumsal koşulların birer ürünü olduğu ve bu bağlam içinde anlam kazandığı ortaya konulabilir.

1.5. 20. Yüzyıl ve Göç

20.yüzyıl hem iç göç hem de uluslararası göç açısından büyük dönüşümlerin yaşandığı en önemli tarihsel dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu yüzyılda gerçekleşen göç hareketleri, dünya savaşları, sanayileşme, ekonomik dönüşümler ve siyasi istikrarsızlık gibi çeşitli yapısal faktörlerle yakından ilişkilidir. Söz konusu faktörler, milyonlarca insanın güvenlik, istikrar ve daha iyi yaşam koşulları arayışıyla yaşadıkları yerleri ve ülkelerini terk ederek başka bölgelere göç etmelerine neden olmuştur (Castles & J.Miller , 1998, s. 62-66).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, geniş çaplı zorunlu göç hareketlerine yol açmış; bu süreç, birçok ülkenin demografik yapısında önemli değişimlere ve büyük mülteci dalgalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, Sanayi Devrimi'nin etkileri ve kapitalist ekonominin yaygınlaşması, iş olanaklarının ve hizmetlerin yoğunlaştığı sanayi kentlerine kırsal bölgelerden gerçekleşen iç göçü hızlandırmıştır. Bu gelişmeler, modern sanayi toplumlarının toplumsal yapısında köklü değişimlerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır.

20. yüzyıldaki göç hareketleri, Asya ve Afrika'da sömürgeciliğin sona ermesi ve yeni ulus devletlerin ortaya çıkması süreçleriyle de yakından ilişkilidir. Sömürgecilik sonrası yaşanan siyasal ve toplumsal dönüşümler, geniş çaplı zorunlu yerinden

edilmeler ve mülteci hareketlerine yol açmıştır. Böylece göç, yalnızca bireylerin coğrafi hareketliliğini ifade eden bir olgu olmaktan çıkmış; aynı zamanda 20. yüzyıl küresel dönüşümlerini yansıtan, devletler ile toplumlar arasındaki güç ilişkilerini ve eşitsizlikleri görünür kılan toplumsal, siyasal ve kültürel bir olgu hâline gelmiştir.

Ayrıca, Savaşlar sanayileşme, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik sıkıntılar, birçok insanı daha iyi fırsatlar elde etmek amacıyla kendi topraklarını ve ülkelerini terk ederek yeni yerlere göç etmeye yöneltmiştir. Örneğin, 1900 ile 1920 yılları arasında milyonlarca Avrupalı, hızlı sanayi büyümesi sayesinde daha iyi yaşam koşulları ve iş imkânları arayışıyla Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiştir (Daniels, 2002). Bunun yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri'nde Büyük Göç olarak adlandırılan önemli bir iç göç hareketi yaşanmıştır. Bu süreçte çok sayıda Afrika kökenli Amerikalı, yoksulluk ve ırk ayrımcılığından kaçmak, daha iyi ekonomik ve eğitim olanaklarına ulaşmak amacıyla güney eyaletlerinden kuzeydeki sanayi kentlerine göç etmiştir.

Bu tarihsel dönüşümler ışığında göç, 20. yüzyıl edebiyatının ele aldığı en önemli temalardan biri hâline gelmiştir. Yazarlar, göçün bireyler ve toplumlar üzerindeki toplumsal, ekonomik ve psikolojik etkilerini edebî eserlerinde yansıtmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda, *Gazap Üzümleri* ile *Güneşteki Adamlar* romanları, zorunlu göç deneyimini farklı tarihsel ve kültürel bağlamlarda ele alan önemli edebi eserler olarak öne çıkmaktadır. Her iki roman da kahramanlarını yaşadıkları toprakları terk etmeye zorlayan ekonomik ve siyasal koşulları gözler önüne sererken, bu sürecin yol açtığı derin insani acıları da etkileyici bir biçimde ortaya koymaktadır. 20. yüzyıl başlarında Orta Doğu'da sömürgeciliğin ve kapitalizmin yayılması, geleneksel ekonomilerin zayıflamasına ve yoksulluğun artmasına yol açmıştır. *Güneşteki Adamlar* adlı romanda, başkahramanlar ekonomik zorunluluklar tarafından harekete geçirilmektedirler. Ailelerine daha iyi bir yaşam sunabilmek amacıyla Kuveyt'te iş bulmak üzere yola çıkarlar. *Gazap Üzümleri*'nde ise 1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik kriz, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın işsizlik ve yoksulluğun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Joad ailesinin göçü, dönemin birçok insanında görüldüğü üzere, çiftliklerini ve geçim kaynaklarını kaybetmelerinin bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Ekonomik imkânsızlıklar ve toplumsal huzursuzluk, 20. yüzyılın başlarında göç eğilimlerini şekillendirmiştir. Birçok insan, ülkelerinde maruz

kaldıkları toplumsal adaletsizlik ve yoksulluktan kaçış arayışıyla sığınacak bir yer bulmaya çalışmıştır.

Bu iki roman 20. yüzyılın başlarına ait tarihsel eğilimleri; ekonomik sıkıntı, evsizlik ve toplumsal adaletsizlik gibi olgular üzerinden yansıtmaktadır. *Güneşteki Adamlar* Filistin deneyiminde sürgün ve sömürgecilik temalarına odaklanırken, *Gazap Üzümleri* Büyük Buhran döneminin ekonomik koşullarını ve çevresel zorluklarını ele almaktadır. İki anlatı farklı mekân ve bağlamlarda kurgulanmış olsa da, her ikisi de baskı temasını ve zorluklar karşısında direnişin önemini vurgulamaktadır.

Söz konusu eserler, 20. yüzyılın başlarındaki tarihsel gerçekliklere derinlemesine dayanmakta ve dönemin yaygın toplumsal adaletsizlik, ekonomik sömürü ve evsizlik gibi olgularını yansıtmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNEŞTEKİ ADAMLAR ROMANININ ANALİZİ

Bu bölüm, göç deneyimini Filistin halkının kayıp, yerinden edilme ve alternatif bir gelecek arayışı karşısında yaşadığı acıların bir yansıması olarak ele alan *Güneşteki Adamlar*'ı incelemektedir. Kanafani, göçü hem coğrafi bir hareket olarak hem de insanın yaşadığı psikolojik, toplumsal ve siyasal krizleri ortaya çıkaran varoluşsal bir yolculuk olarak tasvir eder. Karakterlerin kaderleri ile yol, çöl ve tanker sembollerinin incelenmesi aracılığıyla, göç ile zorlu ekonomik koşullar arasındaki ilişki, vatan ve kimlik kaybıyla birlikte ortaya koymaktadır. Bölüm kapsamında ayrıca, romanın Arap toplumlarındaki adaletsizlik ve güçsüzlük biçimlerini görünür kılan eleştirel yapısı değerlendirilecektir.

Yeni Tarihselcilik kuramı perspektifinden, *Güneşteki Adamlar* romanı, Nakba sonrası dönemin tarihsel, siyasal, toplumsal ve ekonomik söylemleriyle etkileşimi içerisinde ele alınmaktadır. Roman, gerçekliği yalnızca yansıtmakla kalmayıp sürgün, yerinden edilme ve iktidar ilişkilerini sorgulayarak yeniden yorumlamaktadır. Bu bağlamda eser, tarihsel koşulların mültecilerin deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymakta ve edebiyatın egemen söylemleri sorgulamadaki ve Filistinli mültecilerin durumuna ilişkin toplumsal bilinci yeniden şekillendirmedeki eleştirel rolünü vurgulamaktadır.

Kanafani, 20. yüzyıl önde gelen Filistinli yazarlarından biri olarak kabul edilmektedir. 1972 yılında Lübnan'ın Beyrut kentinde aracına yerleştirilen bir bombanın patlaması sonucu hayatını kaybetmeden önce etkili bir yazar olarak tanınmıştır. Romanlar, tiyatro oyunları, kısa öyküler, çocuk hikâyeleri, siyasi yazılar ve edebî eleştiriler kaleme almıştır. Kanafani, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin sözcüsüydü ve örgütün haftalık gazetesi Al-Hadafın editörlüğünü yapmıştır.

Güneşteki Adamlar, farklı nesillere mensup üç Filistinli erkeğin hikâyesini anlatır. Bu üç adam, Irak'ın Basra kentinden Kuveyt'e yasadışı yollarla geçmeye çalışır. Roman, üç adamın ayrı ayrı Irak'ın güneyine ulaşarak sınırı geçmelerine yardımcı olacak bir kaçakçı arayışına girmeleriyle başlar. Abu Qais, Assad ve Marwan adlı bu üç adam, iş ve daha iyi bir yaşam arayışı içinde umutsuz bir yolculuğa çıkarlar.

Üç adam, kaçak göç yolculuklarına başlamak amacıyla Basra'da bir araya gelir. Burada, onları sınırdan kaçırmayı kabul eden Filistinli su tankeri şoförü Abu Hayzuran ile tanışır. Abu Hayzuran, bu iş karşılığında her birinden belirli miktarda para alır. Yolculuğun başlangıcında adamlar şoförün yanında otururlar. Irak sınır kapısına varmadan önce, şoför gerekli sınır işlemlerini tamamlayana kadar birkaç dakika boyunca boş su tankerinin içine girerler. Daha sonra yolculuğa devam etmek üzere tekrar şoförün yanına oturarak ve sınırın diğer tarafına doğru ilerlerler.

Kuveyt sınırına vardıklarında, birkaç dakikalığına yeniden aşırı sıcaklıktaki tankerin içine girmek zorunda kalırlar. Sınırın bu tarafında şoför daha fazla zaman kaybeder; çünkü Kuveytli askerler şoför Abu Hayzuran ile gereksiz biçimde vakit geçirerek geçiş belgelerini mühürlemekte gecikirler. Bu gecikme sonucunda tankerin içindeki üç adam hayatını kaybeder. Şoför daha sonra cesetlerini bir çöplüğe bırakır.

Roman, 1948 Nakbasi'nden sonra Filistinli mültecilerin yaşadığı koşulları ele almaktadır. Bu Nakba sonucunda Filistin halkı, İsrail devletinin kurulması nedeniyle yerlerinden edilmiş ve Arap ülkelerine mülteci olarak dağılmıştır. Yazar, roman aracılığıyla kendi halkının travmatik deneyimlerini aktarmaktadır. Eserde özellikle yurtsuzluk, yalnızlık ve hayatta kalma mücadelesi temaları üzerinde durulmaktadır. Hikâye, acı dolu yolculuk aracılığıyla yalnızca fiziksel zorlukları değil, aynı zamanda karakterlerin içinde bulundukları durumun duygusal ve psikolojik boyutlarını da yansıtmaktadır.

Kanafani, karakterlerin trajik kaderi aracılığıyla, topraklarını kaybederek sürgüne zorlanan Filistin halkının yaşadığı acıların temelinde yatan sosyopolitik etkenleri eleştirel bir bakış açısıyla yansıtmaktadır. Romandaki üç ana karakter olan Abu Qais, Assad ve Marwan, Filistinli mültecilerin deneyimlerinin farklı yönlerini temsil etmektedir. Her biri, hayatta kalma anlayışına dair kendine özgü bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Üç karakterin en yaşlısı olan Abu Qais, arkadaşının ve eşinin etkisiyle bu tehlikeli yolculuğa çıkmak zorunda kalmaktadır.

Roman boyunca Abu Qais, umutsuzluk ve utanç duygularıyla yaşar. Kendisini başarısız bir koca ve baba olarak görür. Tehlikelerin farkında olmasına rağmen Kuveyt'e yapılacak yolculuğa katılmaya istekli olur. Toprağını ve köyünü kaybettikten sonra on yılı aşkın bir süre boyunca Abu Qais, 1948 savaşında kaybettiği köyüne ve zeytin ağaçlarına dönme arzusuyla pasif bir şekilde yaşamını sürdürür. Abu

Qais, o dönemde halkına yardım etmek için çok az şey yapan edilgen Filistinli liderleri temsil etmektedir. “Abu Qais nemli toprağa uzandı ve toprak, yorgun kalp atışlarıyla onun altında titremeye başladı; bu titreşimler kum tanelerinin içinden geçerek bedeninin hücrelerine kadar işledi.” (Kanafani, 1999, s. 21). Bu sahne, bedensel ve ruhsal çöküntü anında insan ile toprak arasındaki derin bağı yansıtmaktadır. Abu Qais’in nemli toprağa uzanması, basit bir bedensel eylem olarak sunulmaz; aksine beden sınırları ile mekânın sınırlarının iç içe geçtiği duyusal ve sembolik bir deneyime dönüşür. Ayrıca, bu titreşimlerin kum taneleri aracılığıyla bedeninin hücrelerine ulaşması, sürgündeki birey ile vatanı arasındaki ilişkinin derinliğini simgelemektedir; toprağa aidiyet, acıdan ayrı düşünülemeyen varoluşsal bir deneyim hâline gelir. Abu Qais’in karakteri, sürgünün acımasız gerçekliği ile geçmişin anıları arasında sıkışıp kalmış bazı Filistinlilerin yaşadığı duyguları simgeleyen bir çaresizlik ve olumsuzluk hissini yansıtmaktadır.

Üç Filistinli mülteciden ikincisi olan Assad, mülteci kamplarının zorlu koşullarından uzaklaşma ve Kuveyt’te yeni bir hayat kurma arzusuyla hareket etmektedir. Assad karakteri, hayatta kalabilmek için tehlikeleri göze almaya hazır olan Filistinli mülteci genç kuşağı temsil etmektedir. Abu Qais’in aksine Assad, yoksulluktan kaçma ve yaşam koşullarını iyileştirme yönünde güçlü bir isteğe sahiptir. Assad, umutsuzluk ile umut arasındaki gerilimi somutlaştırmaktadır. Yolculuğu için gerekli parayı, kızını onunla evlendirmek isteyen amcasından alır; ancak Assad bu evliliği kabul etmemektedir. Siyasi faaliyetleri nedeniyle yetkililerle sorunlar yaşamıştır.

Üçüncü karakter Marwan’dır. Babası yeni eşiyle birlikte taşınmış ve en büyük ağabeyinin de onlara para göndermeyi kesmesi nedeniyle ailesine yardım etmek için Kuveyt’e giderek iş aramayı amaçlamaktadır. “Neden Kuveyt’e gitmek istiyorsun? Çalışmak istiyorum.” (Kanafani, 1999, s. 38). Bu ifade, Marwan’ın sorumluluk duygusunu yansıtmaktadır ve yerinden edilmenin mültecileri nasıl zorlu gerçeklerle yüzleşmeye zorladığını göstermektedir. Marwan, başarısızlık korkusu ile hayatta kalma arzusu arasında kalmıştır.

Dördüncü karakter Abu Hayzuran’dır. Romanda kilit bir figür olan Abu Hayzuran, üç mülteciyi sınırdan Kuveyt’e kaçak yollarla götürmek isteyen tanker şofördür. 1948 Nakbasi’nden sonra birçok Filistinlinin yaşadığı başarısızlık ve hayal

kırıklığını temsil etmektedir. Romanın sonunda, üç adamın aşırı sıcak ve boş su tankeri içinde hayatlarını kaybettiğini gördüğünde ağlar. “Neden tankın yanlarına vurmadınız? Neden hiçbir şey söylemediniz? Neden?” (Kanafani, 1999, s. 74). Bu ifade, 1948 Nakbasi sonrasında Filistinlilerin karşı karşıya kaldığı çaresizliği ve sessizliği yansıtmaktadır.

Kanafani’nin hikâyesi, 1948 Filistin Nakbasi’nin arka planında şekillenmektedir; bu süreçte binlerce masum Filistinli, köylerinden ve topraklarından zorla yerinden edilmiştir. Eser aynı zamanda Arap milliyetçiliğinin eylemsizliğini ve Arap rejimlerinin Filistinlilerin yerinden edilmesi ve yaşanan acıların sürdürülmesindeki dolaylı rolünü eleştirmektedir. Kanafani, bu roman aracılığıyla, üç karakter üzerinden temsil edilen Filistin diasporasının sergilediği pasifliği ve ölümden önce yardım talep etmedeki yetersizliklerini sorgulamaktadır. Yolculuğun trajik sonu, yerinden edilmiş Filistinlilerin boğucu gerçekliğini ve vatandaşlıklarını kaybetmelerini simgelemektedir. Su tankerindeki üç adamın sessizliği, tarih boyunca susturulmuş Filistin sesleri için güçlü bir metafor oluşturmaktadır. Roman, 1960’larda Filistinliler arasında artan bilinçlenmeyi ve Filistin meselesine ilişkin Arap liderlerin başarısızlıklarını da yansıtmaktadır:

1947’den 1949’a kadar süren Filistin Savaşı, 1948 Filistin Göçü ve 1967 Altı Gün Savaşı, Filistinlilerin vatanlarından kaçarak Ürdün, Lübnan ve Suriye gibi ülkelere sığınmak ve bu ülkelerdeki mülteci kamplarına yerleşmek zorunda kalmalarına tanık oldu. İşsizlik ve yoksulluğun hüküm sürdüğü kamplardaki sefil koşullar, mültecilerin petrol sektöründeki ani patlama ile birlikte iş bulmak umuduyla Kuveyt’e göç etmelerine yol açtı. (Sami & Jayashree, 2022, s. 125)

Güneşteki Adamlar, 1948 Filistin Nakbasi’nin arka planında kurgulanmıştır ve bu süreç, 1948’de İsrail Devleti’nin kurulmasıyla birlikte Filistinlilerin kitlesel olarak yerinden edilmesine işaret etmektedir. 700.000’den fazla Filistinli, köylerini ve evlerini terk etmek zorunda bırakılarak yakın Arap ülkelerine mülteci olarak sığınmıştır.

Yazar, romanda su tankeri metaforunu belirgin bir ironi unsuru olarak kullanmaktadır. Su yaşamın temel bir unsuru olmasına rağmen, yazar bilinçli olarak içi boş bir su tankeri kullanarak onu adeta cansız ve işlevsiz bir nesne olarak sunmaktadır. “Cesetleri ayaklarından tutup tek tek sürükleyerek, belediyenin çöp kamyonunun genellikle çöplerin boşaltıldığı yolun sonuna attı” (Kanafani, 1999, s.

73). Bu açıklama, boş su tankerinde bulunan üç erkeğin aşağılayıcı ve trajik ölümünü ortaya koymaktadır. Cesetleri, ölümlerinden sonra onur kırıcı bir şekilde muamele görmüştür. Ayrıca, toplumun kayıtsızlığını ve bu üç erkeğin karşı karşıya kaldığı acımasız gerçeği de ortaya koymakta; burada hayatları ve hayalleri insanlık dışı bir muameleyle son bulmaktadır.

Romana göre, tanker uzun süredir su taşımamaktadır; bu durum tankerin amacının dışına çıkmasına yol açmıştır. Tanker su taşımamakta, aksine ölümü taşımaktadır. Üç adamın sessizce gerçekleşen ölümü, Filistinlilere ve diğer ezilen toplumlara yönelik güçlü bir eleştiriye dönüşmekte ve onları boyun eğmeyi reddetmeye, baskıya karşı seslerini yükseltmeye teşvik etmektedir. Kanafani'nin eseri, basit bir umut sunmayı reddederek, kurtuluşun ses, eylem ve farkındalıkla başladığını vurguladığı için gücünü korumaktadır.

2.1. Güneşteki Adamlar'da Göçün Betimlenmesi

Kanafani, göçü, Filistinlileri yurtlarının dışında kurtuluş arayışına iten toplumsal, ekonomik ve siyasal yapıların çöküşünü görünür kılan varoluşsal bir deneyim olarak kurgular. "Aynı ülkeden geliyoruz. Para kazanmak istiyoruz ve siz de öyle." (Kanafani, 1999, s. 46) Bu alıntı, göçün temel nedeninin maddi ihtiyaç ve para kazanma arayışı olduğunu vurgulamaktadır. Göç, bireyi istikrarlı bir yaşam hakkından mahrum bırakan toplumsal koşullara karşı zorunlu bir tepkiye dönüşmektedir. Bu yaklaşım, şu ifadede açıkça görülmektedir: "Kendinizi Kuveyt'te bulacaksınız!" (Kanafani, 1999, s. 49). Söz konusu ifade, karakterlerin içinde bulundukları gerçeklik ile kurtuluşun simgesi olarak kurgulanan Kuveyt arasındaki coğrafi ve zihinsel mesafeyi görünürde ortadan kaldırmaktadır. Aynı zamanda Kuveyt'e ulaşmanın kendiliğinden ve zahmetsizce gerçekleşeceği algısını üretmekte; yolculuğu hiçbir çaba ya da acı gerektirmeyen doğal bir geçiş olarak sunmaktadır. Böylece yolculuğun ölümcül niteliği görünmez hâle gelir; güven duygusu üreten söylem ile göçün taşıdığı ölümcül gerçeklik arasındaki temel çelişki görünür kılınmaktadır (Makhoul, 2019, s. 19-21).

Abu Qais, topraklarından koparılmış Filistinli bir nesli temsil etmektedir. Dolayısıyla karakterinde yerinden edilme, bir tercih olarak değil, kimlik ve aidiyetle çelişen zorunlu bir eylem olarak tasvir edilmektedir. Toprağın kokusunu sürekli hatırlaması ve toprağa duyduğu güçlü bağ, vatanın yalnızca coğrafi bir alan değil,

Filistinli benliğin varoluşsal bir bileşeni olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun en açık göstergesi ise şu ifadedir: “Toprağa uzanıp toprağın kokusunu her içine çektiğinde, karısının soğuk suyla yıkandıktan sonra banyodan yeni çıkmış hâlde nemli saçlarının kokusunu duyduğunu hayal ederdi.” (Kanafani, 1999, s. 21).

Ayrıca Abu Qais karakteri, göçün ekonomik boyutunu da ön plana çıkarmaktadır; zira yaşlılık ve yoksulluk, onun geçimini sağlamak için hayatını tehlikeye atmasına yol açmaktadır. Söz konusu durum, Saad'ın şu sözlerinde de yansıtılmaktadır: “Son on yıldır tek yaptığın beklemektir. Uzun ve açlık dolu on yıla ihtiyacın vardı.” (Kanafani, 1999, s. 26). Kanafani'nin anlatısı, refaha ulaşmayı amaçlayan bir proje değil; daha çok sürgün ve yoksunluğun dayattığı koşulların zorunlu kıldığı bir hayatta kalma stratejisidir.

Bunun yanı sıra, Abu Qais, Şattülarap Nehri'ni ve köy okulundaki Kur'an öğretmeni Selim'i düşünmektedir. “Demek ki bu, Ustaz Selim'in on yıl önce bahsettiği Shatt'tı. İşte o, köyünden ve Ustaz Selim'in okulundan binlerce mil ve gün uzaklıkta yatıyordu.” (Kanafani, 1999, s. 23). Yukarıdaki alıntı, Abu Qais'in yaşadığı derin yabancılaşma duygusunu ortaya koymaktadır. Zira Abu Qais, Şattü'l-Arap Nehri'ni ve Ustaz Selim'e dair anılarını geçmiş ile bugün arasında bir bağ olarak hatırlamaktadır. Söz konusu durum, onun vatanına ve Nakba'dan sonra kaybettiği yaşama duyduğu derin özlemi yansıtmaktadır. Ayrıca, köyü ile Ustaz Selim'in okulundan binlerce mil ve gün uzakta bulunmasına yapılan vurgu, zorunlu göçün neden olduğu mekânsal ve zamansal kopuşun boyutlarını gözler önüne sermektedir. Söz konusu anlatım, Abu Qais'i; vatanına, köyüne ve kaybettiği hayatına duyduğu özlemle bağlı bir mülteci olarak yansıtmaktadır. Şattülarap Nehri, Abu Qais'e canlı ve huzurlu yurdunu hatırlatmaktadır. Nostalji, köyünden ve vatanından kaçarak Irak'a sığınan Abu Qais için aynı zamanda yalnızlık ve parçalanmışlık duygularını da beraberinde getirmektedir. Irak'ta karşı karşıya kaldığı yoksulluk onu vatanından ayrılmasına sebep olmaktadır: “Artık büyük bir ailenin sorumluluğunu taşıyorsun. Neden oraya gitmiyorsun?” (Kanafani, 1999, s. 27). Abu Qais'i kendisi ve diğer mülteciler için daha iyi bir gelecek umudu taşıyan yeni bir göçe yöneltmektedir. Saad'ın, Abu Qais'i Kuveyt'e gitmeye ikna etmeye çalışırken söylediği sözler, Filistinli mültecilerin Kuveyt'e göç etmesindeki temel itici unsuru ortaya koymaktadır. Saad şöyle demektedir:

“Son on yıldır beklemekten başka bir şey yapmadın. Ağaçlarını, evini, gençliğini, bütün köyünü kaybettiğine inanman için on uzun ve zorlu yıl geçmesi gerekti. İnsanlar bu uzun ve sefil yıllar boyunca kendi yollarını çizdiler, sen ise sefil bir kulübede bir köpek gibi oturup kaldın. Neyi beklediğini sanıyorsun? Zenginlik evinin çatısından mı girecek? Buna da ev mi diyorsun?” (Kanafani, 1999, s. 26).

Assad'a gelince, göç onun kişiliğinde bilinçli bir tercih olarak somutlaşır; zira o, göçü ekonomik kurtuluş ve kendini yeniden inşa etmenin bir yolu olarak görür. Ancak onun için göç, müzakere ve risk üzerine kurulu bir proje hâline gelir; ama onun için, şu sözlerinden açıkça anlaşılmaktadır: “Hayır, hayır. Yolculuk için tüm hazırlıklar tamamlandığında sana parayı vereceğim. Günde bir kez görüşeceğiz. Yakındaki bir otelde kalıyorum.” (Kanafani, 1999, s. 33). Alıntı, göç konusuna sözleşme, planlama ve disiplin mantığıyla yaklaşan Assad'ın kişiliğini yansıtmaktadır; zira o, yolculuğun gidişatını kontrol etmeye çalışan ve net koşullar belirleyen bir birey olarak karşımıza çıkmakta. On beş dinar ödemeye razıdır; ancak ödemeyi Kuveyt'e ulaştıktan sonra yapacaktır. Kaçakçıyı, parayı varıştan sonra kabul etmesi için ikna etmeye çalışırken şöyle der: “Elbette, parayı oraya vardığımızda vereceğiz, daha önce değil.” (Kanafani, 1999, s. 46). Basralı şişman kaçakçıya peşin ödeme yapmayı reddettiğini şu sözlerle bir kez daha dile getirir: “Ama neden beni dinlemiyorsun? Kuveyt'e vardığımızda sana parayı vereceğimi söylemiştim.” (Kanafani, 1999, s. 31). Ürdün'den Irak'a kaçak olarak geçirildiği ve orada kandırıldığı önceki deneyiminin anıları peşini bırakmaz. Söz konusu anılarda güneş, insanı ezen varoluşsal bir doğa gücü olarak karşımıza çıkar: “Güneş, başının üzerine alevler yağdırıyordu ve sarı yamaçları tırmanırken, tüm dünyada tek başına olduğunu hissetti.” (Kanafani, 1999, s. 31). Doğal çevrenin acımasızlığı vurgulanmaktadır; Kavurucu güneşin yakıcılığı ve yolculuğun zorluğu, karşılaşılan engellerin bir uzantısı olarak kişisel ıstırapı derinleştiren baskıcı bir güç şeklinde tasvir edilmektedir. Aynı zamanda yalnızlık ve yabancılaşma hissi yoğunlaşmaktadır (Neimneh, 2017, s. 242).

Assad ayrıca, göçü zorlu bir insani deneyimden organize ve yönetilebilir bir projeye dönüştürmeyi amaçlayan rasyonel göçmenin ideal modelini de temsil etmektedir. Bu rasyonelliğin özellikleri, yolculuğun tüm ayrıntıları netleşmeden herhangi bir anlaşılmaya varmayı reddettiği Abu Hayzuran ile yapılan müzakereler sırasında açıkça görülmektedir. O şöyle der: “Ayrıntıları öğrenene kadar anlaşılamayız. Diğerleri ne düşünüyor?” (Kanafani, 1999, s. 45).

Assad da, zorlu ekonomik koşulların onu hayatta kalmak ve acı verici bir gerçeklikten kaçmak için göç etmeye ittiği göçmen tipini temsil etmektedir. O, Kuveyt'te iş ve parayla bağlantılı bir iyimserlik duygusunun hâkim olduğu orta yaşlı bir adamdır; zira orada maddi istikrarı sağlamanın hem mümkün hem de hızlı olacağına inanmaktadır. Şu sözlerinde bu algı açıkça görülmektedir: “Kuveyt'te göz açıp kapayıncaya kadar para kazanılabilir” (Kanafani, 1999, s. 32). Söz konusu ifade, göçü zenginliğe giden hızlı bir yol olarak gören idealize edilmiş bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Marwan'ın karakteri, zorlu ekonomik ve sosyal koşullar nedeniyle göç etmek zorunda kalan genç bir göçmenin arketipini temsil etmektedir; bu, bilinçli bir tercih ya da hırslı bir hayal değil, bir zorunluluktur. Marwan, macera ya da kendini gerçekleştirme arzusu nedeniyle onun yolculuğa çıkmaz; aksine okulu bırakıp ailesini geçindirmek zorunda kaldığı boğucu bir gerçeklik yüzünden yola çıkar: “İki ay önce okuldaydım. Ama şimdi aileme bakmak için çalışmak istiyorum.” (Kanafani, 1999, s. 42) Marwan, erken çocukluk dönemi ile üstlenmek zorunda kaldığı sorumluluklar arasında sıkışmış, derin bir içsel çatışma yaşamaktadır. Zira kardeşi Zakaria'nın aileye para göndermeyi bırakmasının ardından eğitim hayatını yarıda bırakmak ve ailesinin geçimini sağlama sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmıştır. Söz konusu gerçeklik, Abu Hayzuran'ın şu sözlerinde açıkça görülmektedir: “Kardeşin sana para göndermeyi kesti, değil mi?” (Kanafani, 1999, s. 42). Alıntı, Zakaria'nın aile içindeki ekonomik rolünün sona erdiği dönüm noktasını yansıtmakta ve Marwan'ın genç yaşına rağmen ailesinin geçimini üstlenmek zorunda kaldığını göstermektedir.

Marwan'ın anlatısı, göçün temel nedeni olarak ekonomik boyutu öne çıkarmakta; Kuveyt'e gitmeyi gönüllü bir tercih ya da kişisel bir hayal olarak değil, ihtiyaç, iş ve ailesini geçindirme baskılarına verilen doğrudan bir yanıt olarak sunmaktadır. Abu Hayzuran, “Neden Kuveyt'e gitmek istiyorsun?” diye doğrudan bir soru sorduğunda, Marwan kısa ve kesin bir cevapla yanıt verir: “Çalışmak istiyorum” (Kanafani, 1999, s. 38). Söz konusu ifade, göçün sembolik anlamını yitirerek tamamen işlevsel bir nitelik kazandığını ve Marwan'ın deneyiminin yalnızca iş boyutuna indirgenmiş olduğunu göstermektedir.

Benzer bir bağlamda Kanafani, göçü umuttan çok kayıp ve ölüm olasılıklarına dayanan tehlikeli bir deneyim olarak sunmaktadır. Bakış açısı, Saad ile Abu Qais

arasındaki diyalogda açıkça görülmektedir: “Sana şunu söyleyeyim, bu zorlu bir yolculuk.” (Kanafani, 1999, s. 27). Söz konusu ifade, yolculuğun doğası hakkında erken bir farkındalığı ortaya koymaktadır. Anlatının sert yönü, tankerin içindeki sahnenin yoğun ve betimleyici tasviriyle daha da güçlenmektedir; burada araç, dış dünyadan kopuk, nefes alınamaz bir mekâna dönüşmektedir: “Küçük bir dünya gibi olan, gece kadar karanlık tanker, kavurucu bir metal levha üzerindeki ağır bir yağ damlası gibi çölün üzerinde ilerliyordu. Güneş tam tepede asılı duruyordu; yuvarlak, parıldayan ve göz kamaştırıcı derecede parlaktı.” (Kanafani, 1999, s. 63). Bu güçlü imgeler, doğal çevrenin bedenleri ezen ve baskılayan bir güç olarak sembolik biçimde kullanıldığını göstermekte.

Kanafani vatansızlık, siyasi başarısızlık ve sömürünün bir sonucu olarak ortaya çıkan trajik bir deneyim olarak görmektedir. Abu Hayzuran'ın şu sözlerinde bunu görmekteyiz: “Sen de, kimse fark etmeden Ağustos sıcaklığında eriyip gideceksin” (Kanafani, 1999, s. 50). Bu ifadede göç, zorlu koşulların ağırlığı altında fiziksel ve duygusal yok oluşa dönüşen sessiz bir sürece işaret etmektedir. Aynı bağlamda, Abu Hayzuran ile Marwan arasındaki diyalog, kaçakçılık sürecinin sömürücü doğasını ortaya koymaktadır: “Ama... bunu kimseye söylememelisin. Yani, başkasına on dinar istersen, sana sadece beş dinar aldığımı söyleme” (Kanafani, 1999, s. 41). Söz konusu alıntı, mültecilerin güvenliğinden çok maddi kazancın önceliklendirildiğini ve onların acılarının bir kâr aracına dönüştürüldüğünü yansıtmaktadır.

Romanın sonunda üç mültecinin trajik ölümü, göçün karanlık yönünü ortaya koymaktadır. Su tankerinin içinde hayatlarını kaybetmişlerdir. Abu Hayzuran onların cansız bedenlerini gördüğünde ağlamakta ve neden tankerin duvarlarına vurmadıklarını, neden hiçbir şey söylemediklerini sorgulamaktadır: “Neden tankin yanlarına vurmadınız? Neden hiçbir şey söylemediniz? Neden?” (Kanafani, 1999, s. 74) sorusu birçok mültecinin yaşadığı çaresizliği ve sessizliği somutlaştırmakta, yerinden edilme, yoksulluk ve hayatta kalma mücadelesi tarafından şekillenen tehlikeli ve acı verici bir yolculuğu göstermektedir.

2.2. Güneşteki Adamlar'da Göç Etkenleri: Ekonomik Zorunluluk, Vatanından Sürülme ve İşsizlik

Kanafani, göçü, sürgün ve köklerinden koparılanın yarattığı koşullar altında insan varoluşunun çöküşünü görünür kılan zorunlu bir varoluş deneyimi olarak

kurgulamaktadır. Göç, daha iyi bir yaşam arzusundan değil, yaşamın en temel gereksinimlerinin dahi karşılanamadığı bir gerçeklikte var olmanın imkânsızlığından doğmaktadır. Söz konusu yaklaşım, Abu Qais’ın şu sözlerinde açıkça görülmektedir: “Bir parça ekmek bulmak için tüm yıllarını omuzlarına yükleyip çölü aşarak Kuveyt’e kaçmaya razı olur muydun?” (Kanafani,1999, s. 24). Söz konusu ifade, çok katmanlı simgesel anlamlar taşımaktadır. “Tüm yıllarını omuzlarına yükleyip” ifadesi yalnızca yaşın ağırlığını değil; aynı zamanda Filistinlilerin nereye giderlerse gitsinler yanlarında taşıdıkları kolektif belleği, birikmiş kayıpları ve zorunlu yerinden edilme deneyimini de simgelemektedir. Öte yandan “bir parça ekmek”, yalnızca maddi bir gereksinimi değil, mültecinin elinden alınan asgari insan onurunu temsil eden simgesel bir unsura dönüşmektedir. Ayrıca, Kuveyt’te petrolün keşfi de bu üç mültecinin buraya gelmesinde rol oynadı: “Bu kısa romanda mültecilerin hareketleri, büyük ölçüde Kuveyt’teki petrol olayına bağlıdır.” (Sami ve Jayashree, s. 129). Kuveyt’te petrolün keşfi, ekonomik durumlarını iyileştirmek isteyen birçok insanı çeken güçlü bir itici faktör hâline gelmiştir; çünkü bu keşif, onların hedeflerine ulaşmalarını sağlayan bol iş imkânları sunmuştur. Mülteciler arasında, petrolün keşfedildiği ülkelerle ilgili dolaşan haberler genellikle bu şekli alıyordu.

Göçün bir başka nedeni de ailesinin geçimini sağlama sorumluluğuyla bağlantılı sosyal ve ahlaki boyutta yatmaktadır. Kanafani, yoksulluğun ve aile sorumluluklarının yarattığı baskının nasıl zorlayıcı bir itici güce dönüştüğünü ortaya koyarak, ayrılmanın yalnızca maddi bir zorunluluk değil, aynı zamanda ahlaki bir zorunluluk olduğunu göstermektedir. Saad’ın şu sözlerinde bu açıkça görülmektedir: “Artık büyük bir ailenin sorumluluğunu üstleniyorsun.” (Kanafani,1999, s. 27). Söz konusu ifade, Abu Qais’ın omuzlarında taşıdığı yükün büyüklüğünü yansıtmaktadır; zira göç, ailesini geçindirme yükümlülüğünün yarattığı sosyal baskıya karşı bir tepki haline gelmektedir. Ailesine karşı duyduğu sorumluluk duygusu, kampta kalmayı aile üyelerine onurlu bir yaşam sunamama durumu olarak algılamasına neden olmakta ve onu kamp dışında bir alternatif aramaya itmektedir.

Ekonomik baskılar ve Filistin’deki gerçeklik içinde yaşamaya devam etmenin imkânsızlığı, Assad’ı göçe iten başlıca faktörler arasındadır. Söz konusu durum onun şu ifadesinde açıkça görülmektedir: “Bir aydan kısa bir süre içinde bu parayı amcama geri ödeyebileceğim. Kuveyt’te bir adam göz açıp kapayıncaya kadar para

kazanabilir.” (Kanafani,1999, s. 32) Yazar, Kuveyt’i hızlı ekonomik başarı vaadiyle ilişkilendirilen hayali bir mekân olarak sunmaktadır. Assad’i harekete geçiren unsur yalnızca yaşam standardını yükseltme arzusu değildir; aynı zamanda hızlı bir maddi kurtuluş fikrinin idealize edilmesidir. Söz konusu durum, göçün rasyonel ve planlı bir tercih olmaktan ziyade, ekonomik ve sosyal durgunluktan kaçış biçimine dönüştüğünü ve içinde bulunulan gerçekliğin kırılma yapısını yansıtmaktadır.

Kanafani, Marwan’ın eğitimden iş hayatına geçişini, yoksulluğun ve aile sorumluluklarının ağırlığı altında toplumsal yapının çözülüşünün doğrudan bir yansıması olarak tasvir eder; zira eğitim, ekonomik ve sosyal açıdan kriz içindeki bu gerçeklikte artık işlevsel bir çıkış yolu olmaktan çıkmıştır: “İki ay önce okuldaydım. Ama şimdi aileme destek olmak için çalışmak istiyorum.” (Kanafani,1999, s. 42) Bu sözler, güçlü bir eleştirel boyut taşımaktadır: bilgi, artık hayatta kalmayla eşdeğer bir değer olmaktan uzaklaşmış, gündelik yaşamın zorunluluklarının gerisine itilmiştir. Göç, söz konusu yapısal kırılmanın doğal bir uzantısı hâline gelmekte; bireyin önceliklerini yeniden şekillendiren ekonomik baskılara karşı zorunlu bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Marwan’ın Kuveyt’e gitme isteğinin arka planı da bu bağlamda ortaya çıkmaktadır: “Kuveyt’e gitmek ister misin?” “Çalışmak istiyorum... Aylardır ben...” (Kanafani,1999, s. 38). Kanafani, Marwan’ın göçünü üçlü bir etkileşimin sonucu olarak sunar: eğitim sisteminin işlevsizleşmesi, aile sorumluluklarının yarattığı baskı ve Kuveyt’in ekonomik bir kurtuluş vaadine dönüşmesi. Söz konusu dinamik, romanın trajik boyutunu derinleştirirken, toplumsal bağlamdan kopuk bireysel kurtuluş fikrinin sorunlu doğasını da görünür kılmaktadır.

2.3. Yol, Tanker, Çadır ve Çölün Sembolik Anlamlarının İncelenmesi

Edebiyat, yazılı dilin bir biçimi ve aynı zamanda bir sanat eseri olarak kabul edilmektedir. Edebiyatta yaratıcı bir dil kullanımı öne çıkar. Semboller, edebiyatta daha derin anlamlar kazandırmak için kullanılan mecazi dilin bir biçimidir. Sembolizm, edebiyatta önemli bir rol oynamaktadır. “Sembolizm, ciddi kurgu edebiyatının en önemli unsurlarından biridir” (McMahan , Day , & Funk, 1986, s. 58). Yazarların eserlerinde daha derin anlamlar oluşturmak için kullandıkları bir edebi tekniktir. Yazarlar, edebi eserlerine estetik bir boyut kazandırmak amacıyla sembollerden yararlanırlar. Fikirlerini doğrudan açıklamak yerine, genellikle daha geniş kavramları temsil etmek için mekânları, eylemleri veya nesneleri kullanırlar.

Ayrıca semboller her zaman kolayca fark edilemez; bu nedenle okuyucuların metindeki anlamları kavrayabilmek için daha fazla dikkat göstermeleri gerekir. Abrams ve Harpham’a göre, “sembol, başka bir şeyi ifade eden herhangi bir şeydir; bu anlamda tüm kelimeler birer semboldür. Ancak edebiyat tartışmalarında ‘sembol’ terimi yalnızca, kendisi dışında başka bir şeyi ifade eden ya da kendisinin ötesinde bir gönderimler alanı çağrıştıran bir nesne veya olayı belirten bir kelime ya da ifade için kullanılır” (Abrams & Harpham, 2015, s. 392). Semboller kullanılarak edebiyat daha anlamlı ve daha zengin hâle gelmektedir. Yol, tanker, çadır ve çöl, yazarlar tarafından zaman zaman yerinden edilme, insan yolculukları ve hayatta kalma temalarını yansıtmak amacıyla sembol olarak kullanılmaktadır.

Edebiyatta yol, genellikle yaşam yolculuğunun ve hareketin bir sembolü olarak kullanılır. Yol, mücadeleyi ve daha iyi bir gelecek arayışını temsil eder. Kanafani, yolu dayanıklılığın bir sembolü olarak kullanır ve çölü aşarak Kuveyt’e ulaşmaya çalışan üç Filistinlinin zorlu yolculuğunu yansıtır. Yol aracılığıyla, göçmenlerin karşılaştığı zorlu çevre koşullarını şu cümleyle betimler: “Güneş, hiç durmaksızın cehennem ateşiyle üzerlerine yağıyordu” (Kanafani, 1999, s. 52). Kanafani, mültecilerin doğrudan bir insan düşmanı ile karşı karşıya olmadıklarını; aksine, savunmasızlıklarını daha da artıran ve direnme kapasitelerinin sınırlarını ortaya koyan çetin çevresel koşullarla yüzleşmek zorunda kaldıklarını savunur. Yolculuk, salt fiziksel bir hareketin ötesine geçerek görünmez şiddetin uygulandığı bir alana dönüşür.

Kanafani, yolu fiziksel şiddetin bir yapısı olarak yeniden kurgular; bu yapıda ilerleme eylemi, güvenli bir yolculuk olmaktan ziyade yorucu ve tehditkâr bir deneyime dönüşür. Şöyle der: “Çukurlarla dolu yol, sanki uzayıp giden bir merdiven gibi tankeri durmaksızın ve acımasızca sarsıyordu” (Kanafani, 1999, s. 5). Buradaki metafor, yolu dengesiz ve parçalı bir mekâna dönüştürerek, sorunsuz bir ilerlemeyi değil; bilinmeyene uzanan bir merdiveni andıran zorlu bir tırmanış ve inişi simgelemektedir. Bu durum, seyahat etmenin kendisinin varış noktasına giden doğal bir yol olmaktan ziyade, tehlike ve yorgunlukla dolu bir süreç olduğunu yansıtmaktadır.

Romanın ikinci sembolü tankerdir. Kanafani, boş tanker son derece alaycı bir şekilde kullanır. Su, yaşamın temel unsurudur; ancak bu öyküde yazar, sanki yaşamdan yoksunmuş gibi Tanker susuz bırakır. Anlatıda, tankerin uzun süredir su taşımadığını

ima eder; Abu Hayzuran şöyle der: “Tanker, altı aydır su görmedi” (Kanafani, 1999, s. 49). Kanafani, su tankını asıl işlevinin ötesinde bir amaçla kullanır. Bu tank, sınırdan kaçak göçmenleri taşımak için kullanılır: “Peki, dönüş yolunda bizi kamyonundaki su tankının içine mi koymak istiyorsun?” (Kanafani, 1999, s. 48). Abu Hayzuran'ın maddi kazanç elde etmek amacıyla kamyonunu üç Filistinliyi taşımak için kullandığı sahnede açıkça ortaya çıkar: “On dinar, bir kuruş bile eksik olmayacak. Görüşürüz.” (Kanafani, 1999, s. 46).

Ayrıca tanker, Filistinlilerin maruz kaldığı kuşatma, tutsaklık ve ölümü simgelemektedir. “Gömleğinizi çıkarmanızı tavsiye ederim. Sıcak bunaltıcı, korkutucu ve fırındaymışsınız gibi terleyeceksiniz.” (Kanafani, 1999, s. 57). Bu durum Filistin cehenneminin ve sürgünde yaşanan acıların trajik doruk noktasını yansıtan güçlü bir imgeye dönüşmektedir. Karakterlerin özgürlüklerinden, seslerinden ve direnme kapasitelerinden yoksun bırakıldıkları kapalı bir mekân olarak, tüm Filistin varlığını kuşatan büyük bir hapishanenin metaforu hâline gelmektedir. Dolayısıyla, tankerden çıkış yalnızca fiziksel duvarların aşılması anlamına gelmez; aynı zamanda Filistinlilerin yaşam ve onur haklarını yeniden kazanabilmeleri için sessizlik ve boyun eğme düzeninin kırılması gerekliliğini simgelemektedir (Elsultan, 2007, s. 17).

Bir diğer kullanılan sembol ise çadırıdır. Çadır, geçici bir barınak olma işlevinin ötesine geçerek, geçici yerleşimin kalıcı bir kadere dönüşmesiyle birlikte sürgünün sürekliliğini ve vatan kaybını simgeleyen güçlü bir metafora dönüşür. Mültecilerin yıllarca kamplarda yaşamayı sürdürmeleri, istisnai koşulların kalıcı bir gerçekliğe dönüştüğünü ve çadırın hem evin hem de vatanın zorunlu bir ikamesi hâline geldiğini göstermektedir. Aynı gerçeklik, Hilary Kilpatrick'in şu sözlerinde de yansımaları bulunmaktadır: “Halkı dağınıktı; çoğu kamplarda yaşıyordu...” (Kilpatrick, 1999, s. 10). Geçici bir çözüm olarak kurulan kamp, zamanla kalıcı bir gerçekliğe dönüşür; çadır, geçici bir barınak olma işlevini ve ilk anlamını yitirerek istikrarsızlığın ve süreklilik kazanan sürgünün simgesine dönüşür. Böylelikle, yitirilen bir vatan ile henüz gerçekleşmemiş bir gelecek arasında askıda kalan bir yaşamı temsil eder.

Ayrıca kampın ve çadırın sembolizmi şu ifadelerde yansıtılmaktadır: “On yıldır tek yaptığın beklemektir... Sana, ‘Odanın yarısını bana ver’ dedi, sen de kendinle yeni komşuların arasına yamalı çuvalları astın.” (Kanafani, 1999, s. 26) Kanafani, çadırı ve kampı yalnızca bir barınak olarak ele almaz; aksine, bunları vatan kavramının

çöküşünü ve bunun yerine mülteciye sürekli bir bekleyiş hâli dayatan geçici bir mekân düzeninin yerleşmesini simgeleyen unsurlar olarak kurgular. Abu Qais’e tahsis edilen konut ona ait değildir; bilakis başkalarının izniyle kullanılan ödünç bir mekândır ve daha sonra bu dar alanı bile paylaşmak zorunda kalır. Bu durum, insan onurunun aşınmasına ve istikrar duygusunun yitirilmesine işaret eder.

Çöl, coğrafi işlevinin ötesine geçerek Filistinlilerin sürgündeki deneyiminin bir sembolü hâline gelen merkezi bir sembolik mekândır. Burası yalnızca bir geçiş yeri değil, aynı zamanda yaşamı ölümden ayıran ve Filistinlilerin zorla çıktıkları yolculukta yaşadıkları siyasi boşluğu somutlaştıran bir eşik mekândır. Çöl ayrıca, bir hedefe ulaşmaya götüren bir yol olmaktan ziyade, o hedefe ulaşmanın imkânsızlığını ortaya koyan sonsuz bir ıstırap ve dağınıklık alanı hâline gelir. Metin, çölün bu varoluşsal uzantısını güçlü bir ifadeyle vurgulamaktadır: “Çöl her yerdeydi.” (Kanafani, 1999, s. 31). Böylece yazar, çölü belirli bir yer olmaktan çıkarıp Filistinlilerin varoluşunu çevreleyen ve onların dünya algısını yeniden şekillendiren her şeyi kapsayan bir duruma dönüştürmektedir. Bu anlamda, çöl Filistinlilerin varoluşunun bir uzantısı hâline gelir ve trajedinin yanı sıra coğrafyanın dönüşümünü de temsil eden bir sembol olarak her yerde tekrar eder. (Elsultan, 2007, s. 17).

2.4. Güneşteki Adamlar’da Mekân ve Yabancılaşma Sorunu

Kanafani, romanda Nakba sonrasında Filistinlilerin yaşadığı mekânsal kopuşu ve bunun birey üzerinde yarattığı yabancılaşmayı eleştirel bir anlatı içinde görünür kılar. Romanda mekân yalnızca fiziksel bir coğrafya olarak değil; aidiyetin, kimliğin ve belleğin kurulduğu varoluşsal bir alan olarak temsil edilir. Bu nedenle yerinden edilme, yalnızca coğrafi bir hareket değil, bireyin kendi varoluşuyla kurduğu ilişkinin de kırılmasına yol açan bir deneyime dönüşmektedir: “Bu Şatt Nehri’nin öbür tarafında, tam da öbür tarafında, kendisinden mahrum bırakılan her şey uzanıyordu. Orada Kuveyt uzanıyordu.” (Kanafani, 1999, p. 25). Söz konusu temsil, mekânı yalnızca coğrafi bir alan olarak ele almakla sınırlı kalmaz; aksine, bunun ötesine geçerek “burada” ile “orada” arasında varoluşsal bir karşıtlık kurar. Anlatıda “orada”, yalnızca ulaşılması arzulanan bir yer değil, aynı zamanda kaybedilen vatanın, güvenli yaşamın ve yitirilen aidiyet duygusunun simgesine dönüşmektedir. Böylece mekânsallık, yerinden edilme deneyimini görünür kılan sembolik bir yapıya

dönüşürken, bireyin mekânla kurduğu bağı kopması yabancılaşmanın temel kaynaklarından biri hâline gelmektedir.

Bu durum aşağıdaki alıntıda açıkça görülmektedir: “Ayağa kalktı, giysilerindeki toprağı silkeledi ve nehre bakarak durdu. Kendisini, geçmişte hiç olmadığı kadar yabancı ve önemsiz hissediyordu.” (Kanafani, 1999, s. 25). Kanafani, yabancılaşmayı yalnızca bireysel ya da psikolojik bir duygu olarak ele almaz; aksine, onu mekânsal kopuşun ve aidiyet kaybının doğal bir sonucu olarak işler. Karakterin kendisini “yabancı ve önemsiz” hissetmesi, vatanın kaybının yalnızca fiziksel bir yer değişikliği yaratmadığını, aynı zamanda öznenin benlik algısını zedelediğini ve yeni toplumsal bağlam içindeki varoluşsal konumunu belirsizleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Roman, yabancılaşmanın yalnızca mekânsal düzlemde değil, bireyin değerler sistemi üzerinde de etkili olduğunu göstermektedir. Yeni yaşam koşulları içerisinde karakterler, ait olmadıkları bir toplumsal düzenin kurallarına uyum sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum aşağıdaki alıntıda açıkça görülmektedir: “Kuveyt'e gideceğine sevindim, çünkü orada pek çok şey öğreneceksin. Öğreneceğin ilk şey şudur: Önce para gelir, sonra ahlak.” (Kanafani, 1999, s. 42). Alıntı, ekonomik zorunlulukların bireylerin ahlaki değerlerini dönüştürdüğü yeni bir yaşam düzenini yansıtmaktadır. Böylece karakterler, ait oldukları toplumsal ve kültürel çevreden uzaklaşırken, yabancı oldukları bir değer sistemi içerisinde kendilerini yeniden tanımlamak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, yabancılaşmanın yalnızca mekâna değil, bireyin toplumsal ve kültürel kimliğine de sirayet ettiğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra roman, mekânsal yabancılaşmanın bireyleri hayatta kalabilmek uğruna son derece tehlikeli tercihlere yönelttiğini de ortaya koymaktadır. Bu durum, karakterlerin sınırı geçebilmek için kamyonun su tankına saklanmayı kabul etmelerinde açıkça görülmektedir. Nitekim Assad'ın şu sözleri bunu doğrulamaktadır: “Yani geri dönerken bizi kamyonunuzun su tankının içine mi koymak istiyorsunuz?” (Kanafani, 1999, s. 48). Alıntı, karakterlerin ait oldukları topraklardan koparıldıktan sonra güvenli ve istikrarlı bir yaşam kurma imkânından mahrum bırakıldıklarını göstermektedir. Bu nedenle yasa dışı göç, onlar için yalnızca ekonomik bir tercih değil, mekânsal aidiyetlerini yeniden kurabilme umudunun son seçeneğine dönüşmektedir. Roman, bu yönüyle, yerinden edilmenin bireyleri yaşamlarını riske atacak ölçüde

çaresiz bıraktığını ve yabancılaşmanın onları insanlık dışı koşulları kabullenmeye zorladığını ortaya koymaktadır.

2.5. Arap Topluluklarına Yönelik Siyasal ve Yapısal Eleştiri

Güneşteki Adamlar romanı Yeni Tarihseleçilik perspektifinden ele alınmakta; romanın, Nakba sonrasında Filistinli mültecilerin yaşam koşullarını şekillendiren tarihsel iktidar yapılarıyla etkileşimi incelenmektedir. Ayrıca Kanafani'nin sınırlar, bürokrasi, yerinden edilme ve siyasal iktidar unsurlarını, dönemin hâkim yapı ve söylemlerini ortaya koymak ve eleştirmek amacıyla nasıl kullandığı değerlendirilmektedir.

Kanafani, Filistin trajedisinin derinleşmesine ve süreklilik kazanmasına zemin hazırlayan Arap siyasal ve toplumsal yapısını eleştirir. Sınır kapıları, kontrol noktaları, kaçakçılık ağları, rüşvet mekanizmaları ve karmaşık bürokratik işlemler aracılığıyla Arap sınır düzenine yönelik sert bir eleştiri geliştirir: “Adın bütün sınır karakollarında kayıtlı. Eğer seni şimdi benimle birlikte, pasaportun ya da çıkış iznin olmadan görürlerse... sence ne olur?” (Kanafani, 1999, s. 30). Bu ifade, Arap sınırlarının Filistinli mültecileri her geçiş noktasında gözetim altında tutan ve dışlayan bir denetim mekanizmasına dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Sınırlar, güvenlik sağlayan coğrafi hatlar olmanın ötesinde, bireyin hareket özgürlüğünü sınırlandıran ve Filistinlilerin yaşadığı trajediyi daha da derinleştiren siyasal bir aygıt niteliği kazanmaktadır.

Genel Arap siyasal ve toplumsal ortamı ile Filistin'e özgü tarihsel koşullar çerçevesinde Kanafani, roman kişilerini Filistin deneyiminden kopuk bir edebi hayal gücünün ürünü olarak kurgulamak yerine, yaşanmış gerçeklikten hareketle oluşturmuştur. Roman kişileri, sürgün yaşamının dayattığı yoksulluk, yabancılaşma ve baskı koşullarından doğan insani tipleri temsil eder; böylece gerçekçi olduğu kadar simgesel bir nitelik de kazanırlar. Kanafani, roman kişilerine ilişkin yaklaşımını şu sözlerle açıklamıştır: “Tüm kahramanlarım için ilhamımı hayal gücümde değil, beni derinden sarsan gerçek yaşamdan aldım. Kahramanlarımı sanatsal ya da edebi kaygılarla seçmedim; hepsi çadırlardan çıktı, çadırların dışından değil.” (Abbas, Al-Naqib , & Khoury, 1974, s. 145). Açıklama, Kanafani'nin karakterlerinin kurgusal figürlerden ziyade Filistin gerçekliğinin doğrudan bir uzantısı olduğunu; sanatsal değerlerinin ise Filistinli mültecilerin tarihsel ve insani deneyimlerini özgün bir biçimde yansıtmalarından kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Abu Hayzuran karakteri, tüm eksiklikleri ve çelişkileriyle Filistinlilerin durumunu somutlaştırmaktadır; zira o, bilinmeyene doğru yapılan yolculuğun liderini temsil eden yenilmiş hadım figürüdür. Kanafani'nin romanın başkahramanlarından biri olan Abu Hayzuran'ı, sürdüğü kamyonun tankının içinde ne olduğunu sınır görevlisine söyleyememesi nedeniyle cimrilik, aldatma ve kaçamak davranışlarla karakterize edilen bir figür olarak tasvir etmesi dikkat çekicidir; çünkü bu sessizlik onu ölümle sonuçlanabilecek bir tehlikeye açık hâle getirmektedir. “Sınırı geçme izni olan bir kamyonum var. Şunu anlamalısınız ki o kamyon bana ait değil. Ben fakir bir adamım, hepinizden daha fakirim ve o kamyonla tek bağlantım onu sürmemden ibarettir.” (Kanafani, 1999, s. 46) Abu Hayzuran, sınır geçişi için meşru bir paravan olarak sunulmaktadır; ancak gerçekte kaderi belirsiz bir yolculuğun gerçekleşmesini kolaylaştırmak için bu meşruiyetin arkasına saklanmaktadır. Kurtuluşun anahtarını elinde bulundurmayan “sözde lider” figürünü yansıtmaktadır (Elsultan, 2007, s. 7).

Kanafani, Abu Hayzuran karakterini, kişisel ve gayriresmî ilişkilerin sınır geçiş işlemlerini kolaylaştıran bir unsur hâline geldiği Arap gerçekliğinin bir yönünü yansıtmak amacıyla, Irak ve Kuveyt sınırlarındaki görevlilerle kişisel ilişkiler kuran profesyonel bir şoför olarak tasvir etmektedir. Kişisel nüfuzun yasal kurallardan daha belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Böylece roman, aracılık ve kayırmacılığa dayalı Arap toplumsal ve siyasal düzenine yönelik eleştirisini derinleştirmektedir. Abu Hayzuran ile sınır görevlisi arasındaki diyalog da aynı durumu desteklemektedir: “Aha! Abu Hayzuran!” diye seslendi görevli. “Bunca zamandır neredeydin?” (Kanafani, 1999, s. 67). Nitekim görevli, “Bir dahaki sefere seninle Basra’ya geleceğim. Anlaştık mı? Beni şu Kawkab’la tanıştıracaksın.” demektedir (Kanafani, 1999, s. 69). Abu Hayzuran, sınır geçişini sağlayan resmî meşruiyetin arkasına sığınmakta; gerçekte ise akıbeti belirsiz bir yolculuğu mümkün kılan kişi olarak hareket etmektedir. Söz konusu durum, kurtuluşun anahtarını gerçekte elinde bulundurmayan ve gerçek anlamda kurtuluşu temsil edemeyen bir lider figürünü simgelemektedir.

Üç karakter sembolik nitelik taşımaktadır. Üç figür, yerinden edilme ve baskı altında acı çeken Filistinli kuşakları temsil etmektedir. Her biri belirli bir kuşağı temsil eder ve içinde bulundukları zor koşullara bireysel bir çözüm arar. Ancak kader onları bir araya getirir ve birleştirir; böylece hepsinin sonu aynı olur. Romanda Abu Qais,

Nakba'dan önce Filistin'de yaşamış olan yaşlı kuşağın simgesidir. Kanafani, bu karakter aracılığıyla en etkileyici kayıp tasvirlerinden birini sunar. Okuyucu, karşısında kendini kolayca özdeşleştirebileceği coşkulu bir genç değil; yaşın, anıların ve güçsüzlüğün yükünü omuzlarında taşıyan yaşlı bir adam bulur. “Yol çok uzun. Üstelik yaşlı bir adamım; senin gibi yürüyemem. Ölebilirim.” (Kanafani,1999, s. 27). Abu Qais, hayatta kalabilmek uğruna yaşamının geri kalanını feda etmek zorunda kalan Filistinliyi temsil etmektedir.

Assad'a gelince, o kaçmanın yollarını bilen, ancak kalıcı bir çıkış yolu bulamayan bir kuşağı temsil etmektedir. Assad, sürgünün ortasında doğmuş ya da onun gölgesinde büyümüş bütün bir Filistin kuşağının dinamizmini somutlaştırmaktadır. Bu kuşak, artık normal bir yaşamın kendiliğinden elde edilemeyeceğini; buna ancak aldatma, risk alma ve tehlikeli yollardan geçme pahasına ulaşılabilceğini fark etmiştir. Assad'ın kaçakçılık güzergâhı konusunda Abu Hayzuran ile müzakere etme sorumluluğunu üstlendiği sahnede açıkça görülmektedir: “Lütfen. Beni bu sorumluluğa soktun, o hâlde bırak da konuşayım. On dinar büyük bir meblağdır.” (Kanafani,1999, s. 46).

Marwan, kendi yaşamını kurma fırsatı bulamadan bu trajediyi miras alan genç kuşağı temsil etmektedir. Yolculukta Marwan yalnızca üçüncü yolcu değildir; aynı zamanda Filistin trajedisinin en acımasız biçimde kuşaktan kuşağa aktarılan yansımasını temsil etmektedir. Çünkü onun kaybı, yaşayıp sonradan yitirdiği bir geçmişten değil, daha başlamadan elinden alınan bir gelecekte kaynaqlanmaktadır. Ailesinin içinde bulunduğu ağır ekonomik koşullar nedeniyle eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Şu sözlerle ifade edilmektedir: “Ama ona başka ne seçeneği kalmıştı ki? Okulu terk etmekten, kızgın tavaya atılmaktan ve bundan sonra sonsuza dek orada kalmaktan başka hiçbir şey yoktu.” (Kanafani,1999, s. 43).

Basralı kaçakçı, Filistinli mültecilerin yaşadığı acıları kişisel çıkar elde etmenin bir aracına dönüştürdüğü için sömürü ve fırsatçılığın en belirgin sembollerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Karakter, Filistin halkının yaşadığı trajediden maddi kazanç sağlayan çıkarıcı kapitalist yapıların bir yansıması olarak okunabilir. Ayrıca, tarihsel sorumluluklarını yerine getirmekte başarısız olan ve Filistin davası ile halkının yaşadığı acılar yerine kendi çıkarlarını önceleyen Arap ve Filistinli liderlik anlayışını

sembolik düzeyde temsil etmektedir. Bu durum, “On beş dinar, duymuyor musun?” (Kanafani,1999, s. 36) ifadesinde açıkça görülmektedir.

Abu Bakır gibi sınır gümrük görevlileri, katılık ve verimsizlikle karakterize edilen resmî bürokrasiyi temsil etmektedir. Bu karakterler, insanî acıları göz ardı eden, hesap verebilirlikten yoksun ve formalitelere aşırı derecede bağlı bir yönetim anlayışının sembolü olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, bireylerin yaşadığı acıları hafifletmek yerine daha da derinleştiren idari yozlaşmanın somut bir yansıması olarak da okunabilirler. Bu durum, “İmkânsız. Bize bu dansçıdan bahset. Haj tüm hikâyeyi biliyor ve bize anlattı. Hadi ama.” (Kanafani,1999, s. 68) ifadesinde somut biçimde görülmektedir.

Ayrıca Kanafani, Arap gerçekliğindeki çarpıklığı görünür kılan sembolik bir yapı olarak kurgusal mekânı kullanır. Daha iyi bir yaşama geçiş aracı olması beklenen tanker, ölüm mekânına dönüşerek Arap liderliğinin çizdiği yolun kurtuluşa değil, aksine kayboluşa ve yok oluşa işaret ettiğini ortaya koyar. Söz konusu bağlamda mekânsal anlam, siyasal boyutla iç içe geçer; mekân, insanca yaşam koşullarını sağlayamayan ve Filistinli bireyi koruyamayan Arap yapısına yönelik eleştirel bir araç hâline gelir (Alqasass, 2021, s. 1-5).

Yapısal eleştiri perspektifinden bakıldığında, karakterler ve olaylar romanı yöneten düşünsel sistemden ayrı düşünülemez; zira her anlatı ögesi, tutarlı bir anlam ağı içinde sembolik bir işlev üstlenir. Abu Hayzuran, güçsüz ve işlevsizleşmiş Arap otoritesini temsil ederken, su tankeri insanı kuşatan ve onun varlığını gerçekleştirmesini engelleyen kapalı siyasal gerçekliğin yoğun bir simgesi hâline gelir. Bu nedenle roman, yalnızca yaşam ve ölüm ikilemi üzerine değil; aynı zamanda eylem ve sessizlik, sorumluluk ve ihmal, bilinç ve kayıtsızlık karşıtlıkları üzerine de kuruludur (Said, 2000, s. 52 -53).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GAZAP ÜZÜMLERİ ROMANININ ANALİZİ

Bu bölümde, *Gazap Üzümleri* romanı, Büyük Buhran döneminde binlerce Amerikalı aileyi göçe zorlayan toplumsal ve ekonomik dönüşümleri yansıtan bir eser olarak incelenmektedir. John Steinbeck, göçmenlerin yaşadığı acıları yalnızca aktarmakla kalmaz; aynı zamanda insanların topraklarından koparılmasına yol açan ekonomik ve toplumsal yapılara yönelik eleştirel bir bakış açısı sunar. Joad ailesinin deneyimleri üzerinden göçün, toplumsal adaletsizlik ve yoksulluğun bir sonucu olarak ortaya çıktığı ve derin psikolojik ve sosyal etkiler doğurduğu gösterilmektedir. Bu bağlamda, bölümde iç göç olgusu, göçe neden olan faktörler ve göç sürecinin aile üzerindeki etkileri analiz edilecektir.

Yeni Tarihselcilik kuramı çerçevesinde, *Gazap Üzümleri* romanı, 1930'lu yılların Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tarihsel, toplumsal, ekonomik ve siyasal bağlamıyla etkileşim içinde ele alınmaktadır. Romandaki göç, yoksulluk, toprak kaybı ve emek sömürsü; Büyük Buhran, Toz fırtınası, tarımsal makineleşme ve işçi hareketleri gibi dönemin tarihsel gerçeklikleriyle birlikte değerlendirilmektedir. Bu bağlamda roman, çiftçilerin topraklarından koparılmasına yol açan iktidar mekanizmalarını görünür kılmakta ve egemen söylemleri sorgulayarak toplumsal adalet ve göç olgularına ilişkin alternatif bir bilinç oluşturmaktadır.

John Steinbeck, yirminci yüzyılın önde gelen Amerikalı yazarlarından biri olarak kabul edilmektedir. 27 Şubat 1902 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin California eyaletinde doğmuş, 20 Aralık 1968 tarihinde ise New York'ta hayatını kaybetmiştir. 1962 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür. Eserlerinde çoğunlukla insan onuru, insan ile toprak arasındaki ilişki ve toplumsal adaletsizlik temalarını ele almıştır (Lisca, 1958, s. 3-7).

Gazap Üzümleri, Amerikan edebiyatının en önemli ve etkili toplumsal romanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Roman, Büyük Buhran'ın yarattığı kaos ortamından ortaya çıkmıştır (Crafts & Fearon, 2013, s. 1-5). Bu dönemde çiftçiler, çevresel felaketler ve ekonomik sömürü nedeniyle topraklarından sürülmektedir. Eser ayrıca toplumsal adaletsizlik, ekonomik eşitsizlik ve kapitalizmin insanı aşağılayan etkilerine dair derin bir eleştiri sunmaktadır.

Yeni Tarihselcilik yaklaşımı, Steinbeck'in romanının 1930'larda Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihsel ve toplumsal gerçekliğiyle iç içe geçmiş bir edebi belge olduğunu ortaya koymaktadır. Roman, Büyük Buhrandaki olayları ve dönemin hâkim gerçekliğini yeniden kurgulayarak edebi söylem ile egemen ekonomik, siyasi ve toplumsal söylemler arasındaki etkileşimi yansıtmaktadır. Şu noktalarda açıkça görülmektedir: “Yan et için can atan insanlar vardı; ama onu aldıklarında da doymuyorlardı. Ve o kadar acıkırlardı ki artık dayanamaz hale gelirlerdi; o zaman benden kendileri için dua etmemi isterlerdi, ben de bazen dua ederdim.” (Steinbeck, 1939, s. 250) Bu metin, Yoksulluk ve açlığın sürekli bir varoluşsal gerçeklik hâline geldiği Büyük Buhran döneminde günlük yaşamın zorluklarının derinliğini yansıtmaktadır. Yeni Tarihselcilik perspektifinden bakıldığında metin, edebiyatın dönemin egemen tarihsel söylemlerini nasıl temsil ettiğini ve bunların insanların yaşamlarına nasıl yansıdığını ortaya koymakta; Romanın toplumsal baskı mekanizmalarını açığa çıkarmadaki ve dönemin tarihsel bilincini yeniden şekillendirmedeki rolünü vurgulamaktadır.

Ayrıca romanında 1930'lu yılların toplumsal ve siyasal gerilimlerini, özellikle işçi sendikalarının yükselişi ve New Deal politikalarını vurgulamaktadır (Rauchway, 2008, s. 1-6). Roman, Büyük Buhran'dan kaynaklanan toplumsal ve ekonomik gerilimleri ve bunun sonucunda binlerce çiftçinin topraklarından sürülmesine yol açan yaygın ekonomik çöküşü sembolik düzeyde yansıtmaktadır: “Tarım işçileri artık hızla gidiyor,” dedi. “Tek bir traktör “kedi” gelip on aileyi kovuyor.” (Steinbeck, 1939, s. 8). Yazar, endüstriyel hâkimiyet ile tarımsal makineleşmenin çiftçilerin yaşamları üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir; Caterpillar traktörlerini simgeleyen “kedi” terimini kullanmaktadır. Traktörlerin işçilerin yerini almaya başlaması, çok sayıda çiftçinin ve ailelerinin uzun yıllar boyunca işledikleri topraklardan çıkarılmasına yol açmıştır. Sonuç olarak, birçok çiftçi geçim kaynağını kaybetmek zorunda kalmıştır.

Yetersiz tarım uygulamaları ve uzun süreli kuraklık sonucunda ortaya çıkan Toz Fırtınası felaketi, bir dizi şiddetli Toz Fırtınasına yol açmış ve Büyük Ovalar'ın tarımsal ekonomisini çökertmiştir. Söz konusu durum, binlerce çiftçinin topraklarını terk ederek göç etmek zorunda kalmasına neden olmuştur. Steinbeck, bu yıkımı şu sözlerle çarpıcı bir biçimde tasvir etmektedir: “Sabahları toz sis gibi havada asılı duruyor, güneş ise olgun ve taze kan kadar kırmızı görünüyordu” (Steinbeck, 1939, s.

3). Söz konusu betimleme hem çevresel çöküşü hem de insanların yaşadığı derin umutsuzluğu yansıtmaktadır. Her ne kadar çiftçilerin yerlerinden edilmesinde çevresel koşullar belirleyici bir rol oynamış olsa da, yazar asıl sorumluluğun insan eliyle oluşturulan kurumlara, özellikle büyük toprak sahipleri ve bankalara ait olduğunu açıkça ortaya koymaktadır: “Traktör artık her yeri kasıp kavuruyor. İçeri dalın ve biçerdöverleri dışarı atın.” (Steinbeck, 1939, s. 8) Yazar, tarım makinelerinin (traktörlerin) yol açtığı işçi yerinden edilmesini endüstriyel kapitalizmin bir sembolü olarak yorumlamaktadır.

Roman boyunca yazarın kapitalizme yönelik eleştirisi, bankaların kontrol edilemeyen ve kişisel niteliklerden arındırılmış güçler olarak tasvir edilmesinde açıkça görülmektedir. Steinbeck, bankayı insanların yarattığı ancak artık kontrol edemedikleri bir yapı olarak nitelendirerek, onun “insanlar tarafından yapılmış olmasına rağmen kontrol edilemeyen.” bir sistem haline geldiğini ifade etmektedir (Steinbeck, 1939, s. 33). Söz konusu metafor, ekonomik sistemlerin zamanla insan ahlakından ve bireysel sorumluluktan bağımsız bir nitelik kazandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çiftçilerin yerlerinden edilmesi, bireysel bir kararın sonucu olarak değil, sistemin zorunlu kıldığı yapısal bir gereklilik olarak sunulmaktadır.

Roman, Oklahoma eyaletinden ayrılmak zorunda kalan Joad ailesi örneğinde olduğu gibi, Kaliforniya’ya göçü konu almaktadır. Aile, Kaliforniya’da iş bulma umuduyla batıya doğru bir yolculuğa çıkar; Tom’un sözleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır: “Yarın sabahın erken saatlerinde o domuz etini tuzlayacağız, sonra da yataklar hariç kamyonu yükleyeceğiz ve ertesi sabah yola çıkacağız” (Steinbeck, 1939, s. 105). Yolculuk, göçün acımasız gerçekleri ve yıpratıcı yönleri içinde sürerken, büyükannenin ölümü de bu trajik sürecin bir parçası hâline gelir; nitekim bu durum şu ifadede de görülmektedir: “Büyükanne öldü” (Steinbeck, 1939, s. 228). Kaliforniya’ya ulaştıklarında aile, iş imkânlarının sınırlı olduğu ve iş gücü fazlalığının ücretleri son derece düşük seviyelere düşürdüğü gerçeğiyle yüzleşir; bu durum, göç hayali ile sert ekonomik gerçeklik arasındaki karşıtlığı açıkça ortaya koymaktadır. Steinbeck, yerinden edilmiş işçiler arasındaki artan öfkeyi şu sözlerle yansıtmaktadır: “İnsanların ruhlarında öfke üzümleri dolmakta ve ağırlaşmaktadır” (Steinbeck, 1939, s. 349).

Joad ailesi, çevresel felaketler ve ekonomik çöküşün dayattığı gerçeklikten kaçmak amacıyla Route 66 boyunca batıya doğru bir göç yolculuğuna çıkar İlgili

gerçeklik, Steinbeck'in şu betimlemesinde açıkça görülmektedir: "66, kaçış halindeki bir halkın yoludur; tozdan ve daralan topraklardan, traktörlerin gürültüsünden ve daralan mülkiyet alanlarından kaçan mültecilerin yoludur." (Steinbeck, 1939, s. 118). Yazar, Route 66'yı ekolojik ve ekonomik düzenin çöküşünün yol açtığı kitlesel zorunlu göçün simgesine dönüştürür. "Kaçış halindeki bir halk" ifadesi, anlatıyı bireysel bir deneyim olmaktan çıkararak kolektif bir trajedi düzlemine taşır. Karakterler, özgür iradeleriyle ya da daha iyi bir yaşam kurma amacıyla yurtlarını terk etmez; aksine direnme güçlerini aşan ekonomik ve yapısal baskılar nedeniyle göçe zorlanırlar. Böylece Route 66, insan ile toprak arasındaki tarihsel bağın çözülüşünü görünür kılan simgesel bir güzergâha dönüşür.

Steinbeck, Tom'un Hooverville'e bakışı aracılığıyla göçmenlerin giderek kötüleşen yaşam koşullarını ortaya koyan canlı bir görsel tasvir sunar: "Tom, kirli çadırlara, hurda ekipmanlara, eski arabalara, güneşin altında duran tümsekli şiltelere ve insanların yemek pişirdiği, yanmış çukurların üzerindeki is lekeli tenekelere göz gezdirdi." (Steinbeck, 1939, s. 44). Kamplar yalnızca geçici barınma alanları olarak değil, yoksulluk, yıkım ve düzensizliğin hâkim olduğu mekânlar olarak betimlenir. Çevredeki manzara; kirli çadırlar, hurda metaller, eski arabalar, güneşten yıpranmış şilteler ve yanmış, ilkel pişirme kapları üzerinden açıkça tasvir edilir. Bu betimleme, kırılganlık ve istikrarsızlığa dayalı toplumsal bir gerçekliği yansıtmakta, aynı zamanda sert ekonomik koşullar karşısında Amerikan Rüyası'nın çöküşünü de vurgulamaktadır.

Gazap Üzümleri, Rose of Sharon'un kendi bebeğini kaybettikten sonra açlıktan kıvranan bir adama bakmasıyla sonlanan güçlü bir sembolik sahneyle biter. "Eli, onun başının arkasına kaydı ve başını destekledi. Parmakları onun saçları arasında nazikçe dolaştı. Başını kaldırıp ahırın öbür ucuna baktı ve dudaklarını birleştirerek gizemli bir gülümsemeyle gülümsedi." (Steinbeck, 1939 s. 455). Bu eylem, yalnızca duygusal bir olay olarak değil, kolektif acı bağlamında hayatta kalmanın anlamını yeniden tanımlayan bir anlamsal dönüşüm olarak yorumlanmaktadır. Kayıp deneyimiyle sınırlı kalmak yerine, bireysel beden başkaları için bir yaşam kaynağına dönüşmekte ve bu durum bireycilikten insani dayanışmaya geçişi yansıtmaktadır (Shindo, 1997). Olaylar dizisi, Steinbeck'in toplumsal adaletsizliğe yönelik eleştirisini ve kolektif dayanıklılığa yaptığı vurguyu pekiştirmektedir.

Tom Joad, romanın başkahramanıdır. Tom'un geçirdiği dönüşüm, hikâyenin ideolojik gelişiminin temelini oluşturmaktadır. Başlangıçta Tom, bireysel hayatta kalma mücadelesine odaklanmaktadır. Ancak Jim Casy ile yaşadığı deneyimler ve kurduğu ilişki sayesinde zamanla toplumsal bir sorumluluk bilinci geliştirmiştir. Tom Joad'ın "Nerede aç insanların yemek yiyebilmesi için bir mücadele varsa, orada olacağım." (Steinbeck, 1939, s. 419) şeklindeki sözleri, kitle bilincine ve direniş fikrine yönelişini temsil etmektedir. Jim Casy ise romanın felsefi ve ahlaki dayanak noktası olarak kabul edilmektedir. O, ortak acı ve birlik duygusuna odaklanan hümanist bir manevi anlayış benimsemektedir. "Belki de tüm insanların tek bir büyük ruhu vardır, herkes onun bir parçasıdır." (Steinbeck, 1939, s. 24) sözleri, hikâyenin kolektif kimlik ve karşılıklı bağlılık fikrine yaptığı vurguyu güçlendirmektedir. Casy'nin ölümü, fedakârlığıyla diğer insanlara adalet mücadelesini sürdürme ilhamı veren bir figürün sembolik anlamını pekiştirmektedir.

Ayrıca, romandaki bir diğer önemli karakter Ma Joad'dır. O, ailenin yapısal ve duygusal merkezi olarak konumlanmaktadır. Ma Joad'ın liderliği, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına meydan okumaktadır. Onun "Biz yaşayan insanlarız. Bizi yok edemeyecekler." (Steinbeck, 1939, s. 280) şeklindeki sözleri, bireysel başarıdan ziyade kolektif dayanışmaya dayanan kalıcı bir iyimserliği yansıtmaktadır. Steinbeck, Ma Joad karakteri aracılığıyla kadınların kriz dönemlerinde aile içi dengeyi ve toplumsal sürekliliği sağlamadaki belirleyici rolünü vurgulamaktadır.

Eleştirel bir perspektiften bakıldığında, hikâye farklı açılardan incelenebilir. Marksist yaklaşım, ekonomik sömürü ve sınıf mücadelesine odaklanmakta; aynı zamanda sermaye ile emek arasındaki çatışmayı vurgulamaktadır. Feminist yaklaşım ise Ma Joad gibi karakterler üzerinden romanda kadınların aile yapısının korunmasındaki rolünü ön plana çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra ekokritik yaklaşım, çevresel tahribatı insan acısıyla ilişkilendirerek toplumsal ve ekolojik sistemlerin birbirine bağlılığını açıklamaktadır.

3.1. Romanda İç Göç: Temalar ve Temsiller

İç göç, romanın en önemli temalarından biridir. Bu tema, yerinden edilmenin sonuçlarını ve Büyük Buhran'ın tarihsel gerçekliğini yansıtmaktadır. Yazar, göçü ekonomik çöküş, yapısal adaletsizlik ve çevresel felaketlerin yol açtığı zorunlu bir hareket olarak ele almaktadır. Zorlamanın bu yapısal boyutu, bireylerin kaderlerini

kendi kontrolleri dışında işleyen insanlık dışı bir ekonomik sistemle ilişkilendiren bir söylemde somutlaşmaktadır. Steinbeck'in ifadesiyle: "Buna güvenemeyiz. Banka, o canavar her zaman kâr etmek zorundadır. Bekleyemez. Yok olur. Hayır, vergiler devam eder. Canavar büyümeyi bıraktığında yok olur. Tek bir boyutta kalmaz." (Steinbeck, 1939, s. 32) Bu alıntı, kapitalizmi insanları göz ardı ederek sürekli büyüme mantığıyla işleyen bir ekonomik canavar olarak eleştirel bir bakış açısıyla sunmaktadır. Bu çerçevede finans kurumları, çiftçileri topraklarını kaybetmeye zorlayan bir baskı gücüne dönüşmektedir. Sonuç olarak göç, yerinden edilme ve yoksulluğu sistematik biçimde yeniden üreten ekonomik bir mekanizmanın kaçınılmaz sonucu hâline gelmektedir.

Buna ek olarak göç süreci göçmenleri istikrar ve onur duygusundan mahrum bırakmaktadır. Aileler, topraklarını ve mülklerini çok düşük bedeller karşılığında satmak ve evlerini terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu kayıp yalnızca maddi değil, aynı zamanda duygusal bir boyut da taşımaktadır. Ma Joad'ın "Ne de olsa biz böyle bir halkız—yolumuza devam ederiz." (Steinbeck, 1939, s. 280) şeklindeki sözleri bu durumu yansıtmaktadır. İlk bakışta dirençli bir tavrı yansıtıyor gibi görünse de, aslında onların yaşamlarında meydana gelen derin sarsıntıyı ortaya koymaktadır. Göç, çiftçileri yerleşik bir yaşam süren bireylerden geçici ve güvencesiz işçilere dönüştürmektedir.

Öncelikle, yazar göçü bireysel bir tercih olarak değil, zorunlu bir hareketlilik biçimi olarak tasvir etmektedir. Ekonomik zorluklar ve Toz Fırtınası felaketi, Oklahoma'daki çiftçilerin geçim kaynaklarını yok etmiştir. Hayatta kalmanın ve kimliğin temel kaynağı olan toprak, verimsiz hâle gelmiştir. Çevresel kriz, tarımın makineleşmesiyle birlikte bankalar ve büyük toprak sahipleri tarafından ailelerin topraklarından çıkarılması sonucunda daha da derinleşmiştir. Steinbeck'in "Banka insanlardan daha büyük bir şeydir, size söylüyorum. O bir canavardır" (Steinbeck, 1939, s. 33) şeklindeki ifadesi, kişisel nitelikten yoksun ekonomik güçlerin insanları topraklarından ve mülklerinden nasıl uzaklaştırdığını göstermektedir.

İkinci olarak, romanda göç, sürekli belirsizlik üzerine kurulu varoluşsal bir deneyim olarak tasvir edilmektedir; yolculuk, kurtuluşa açılan bir yol olmaktan çok, kaygı ve güvensizliğin hâkim olduğu bir yaşam alanına dönüşmektedir. Steinbeck, bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: "Kasabalar arası mesafe ne kadar? Kasabalar

arası yol tam bir kâbus. Eğer bir şey bozulursa.” (Steinbeck, 1939, s. 119). Araç arızası olasılığı, göçmenlerin yaşamlarının ne denli kırılgan olduğunu simgeleyen güçlü bir metafora dönüşmektedir. Aynı düşünce, şu ifadeyle daha da pekiştirilmektedir: “Yiyecekler azalıyor, para da azalıyor. Artık benzin alamaz hâle geldiğimizde ne olacak?” (Steinbeck, 1939, s. 121). Yiyecek, para ve yakıtın eş zamanlı olarak tükenmesi, göç yolculuğunun umut arayışından ziyade, her gün yeniden verilen bir hayatta kalma mücadelesine dönüştüğünü göstermektedir.

Üstelik, iç göç, dışlanma ve toplumsal çatışmalara yol açmaktadır. Göçmenler genellikle aşağılayıcı bir biçimde Okies olarak adlandırılmakta ve yerel Kaliforniyalılar tarafından düşmanca bir tutumla karşılaşmaktadırlar. Özgürlük, eşitlik ve mutluluk arayışının güvence altına alındığı Amerikan Rüyası'na ilişkin tasavvurları, Kaliforniya'ya vardıkları anda çözülmeye başlamaktadır. Göçmenler, Kaliforniya'ya ulaştıkları andan itibaren toplumdaki sınıfsal ayrımlarla yüzleşmekte; kendilerini Okies'ler ve Kaliforniyalılar arasında belirgin bir ayrımın var olduğu bir toplumsal yapının içinde bulmaktadırlar:

Biz yabancı değiliz... Onlar aç ve gözü pekti. Bir yuva bulmayı ummuşlardı, ancak yalnızca nefretle karşılaştılar. Okiesler; toprak sahipleri onlardan nefret ediyordu, çünkü kendilerinin yumuşak, Okieslerin ise güçlü olduğunu biliyorlardı; kendilerinin tok, Okieslerin ise aç olduğunu biliyorlardı. Belki de toprak sahipleri, atalarından, güçlü, aç ve silahlı olduğunuzda yumuşak bir adamdan toprak çalmanın ne kadar kolay olduğunu duymuşlardı. Toprak sahipleri onlardan nefret ediyordu. (Steinbeck, 1939, s. 233).

Göçmenlerin ayrımcılıkla ilk karşılaşmaları, yerel bir polis memuru ile gerçekleşmektedir. Bu olay, Kaliforniya'ya varışlarının hemen sonrasında meydana gelmekte ve polis memurunun onların bulundukları yerde kalmalarına izin verilmediğini söylemesiyle ortaya çıkmaktadır. İronik bir biçimde, göçmenler bir gün kendilerine ait olacak bir yurt bulma umuduyla kendi topraklarını terk etmiş olmalarına rağmen, uzun yıllar geçse dahi sürekli olarak yabancı olarak görülümekte ve yerleşik hayata geçseler bile göçmen kimliğiyle anılmaya devam etmektedirler. Steinbeck, bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: “Şimdi kendi ülkenizde değilsiniz. Kaliforniya'dasınız ve biz lanet Okieslerin burada yerleşmesini istemiyoruz.” (Steinbeck, 1939, s. 214). Romanda, öteki ile benlik arasında, Kaliforniyalılar ile Okiesler arasında olduğu gibi, her zaman bir farklılık bulunmaktadır. Kaliforniyalılar, Okiesleri genellikle duygusuz insanlar olarak görmekte ve onları, felaket niteliğindeki

koşullar nedeniyle bu acımasız şartlara maruz kalmak zorunda kalan bireyler olarak değerlendirmemektedir. Okiesler, toplumsal sistem ve ekonomik istikrar için bir tehdit olarak algılanmaktadır. Yazar bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: “Okies, senin aşağılık biri olduğun anlamına gelir.” (Steinbeck, 1939, s. 206). Bu ayrımcılık, göçün toplumsal bütünleşmeye yol açmak yerine önyargı ve bölünmeyi pekiştirdiği fikrini güçlendirmektedir.

Göç, aynı zamanda yerinden edilmiş insanlar arasında karşılıklı bağımlılığı da güçlendirmektedir. Göçmenlerin karşılaştığı tüm zorluklara rağmen, birbirlerine yardım etmekte, kaynaklarını ve yiyeceklerini paylaşmaktadırlar. Devlet kamplarında, diğer yerlerde bulunmayan bir iş birliği ve onur duygusu oluşmaktadır. Steinbeck bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: “Eğer başın beladaysa, yaralıysan ya da bir şeye ihtiyacın varsa, yoksullara git. Yardım edecek tek kişiler onlardır.” (Steinbeck, 1939, s. 376). Bu alıntı, en zor koşullarda bile bir toplumsallığın ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

Ayrıca roman, göçü psikolojik açıdan yıpratıcı bir süreç olarak da tasvir etmektedir. Sürekli belirsizlik ve tekrarlanan hayal kırıklıkları, umudu zayıflatmaktadır. Tom Joad’ın ünlü sözü bu kalıcı ruh hâlini açıklamaktadır: “Nerede aç insanların karnını doyurmak için bir mücadele varsa, orada olacağım.” (Steinbeck, 1939, s. 419). Bu anlatım, göçün daha geniş bir toplumsal bilinç oluşturabileceğine işaret etmektedir. *Gazap Üzümleri* iç göçü çok boyutlu ve karmaşık bir olgu olarak sunmaktadır. Göç, acı verici, insanlık dışı ve zorunlu bir süreç olarak betimlenmekle birlikte, aynı zamanda direniş ve dayanışma da üretebilmektedir. Güçlü sembolizm, gerçekçi diyaloglar ve canlı betimlemeler aracılığıyla yazar, evsizliğe yol açan toplumsal ve ekonomik sistemleri eleştirmektedir.

3.2. Oklahoma'dan California'ya Göçü Etkileyen Faktörler

Gazap Üzümleri, Büyük Buhran döneminde yüzlerce ailenin göçünü tetikleyen güçlü itici ve çekici faktörlerin bir sonucu olarak gerçekleşen iç göçü betimlemektedir. Oklahoma'dan Kaliforniya'ya yapılan göç, sadece bir arka plan değil, 1930'ların çevresel, sosyal ve ekonomik gerçeklerini ortaya koyan ana anlatıdır. Yazar, yerinden edilmenin nasıl bir zorunluluktan kaynaklandığını, ancak zayıf da olsa bir umutla sürdürüldüğünü yansıtmaktadır.

En önemli itici faktörlerden biri, özellikle Toz Fırtınası felaketinin yol açtığı çevresel yıkımdır. Şiddetli kuraklık ve toz fırtınaları, tarım arazilerini verimsiz hâle getirerek tarımsal yaşamın sürdürülmesini imkânsız kılmıştır. “Sabahları toz sis gibi havada asılı duruyordu ve güneş, taze kan kadar kırmızıydı. Bütün gün gökyüzünden toz yağdı, ertesi gün de yağmaya devam etti” (Steinbeck, 1939, s. 3). Steinbeck, bu durumu betimleyerek yoğun tozun çevreyi nasıl tehlikeli ve kasvetli bir ortama dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca yazar, Toz Fırtınası süreci üzerinden insanların karşı karşıya kaldıkları ağır yaşam koşullarına ve giderek derinleşen umutsuzluk duygusuna odaklanmaktadır.

Yazar, 1930'larda Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük Ovalar bölgesinde şiddetli toz fırtınalarının tarım arazilerini tahrip ettiği Toz Fırtınası dönemindeki çevresel yıkımı ele almaktadır. Bu süreç, toprağı erozyona karşı savunmasız hâle getiren yetersiz tarım uygulamaları ve kuraklık sonucunda ortaya çıkmıştır. Yoğun toz fırtınaları hasadı yok etmiş ve aileleri daha iyi bir yaşam ve iş imkânı arayışıyla, özellikle Kaliforniya'ya göç etmeye zorlamıştır. Bu durum, çevresel felaketin göçün temel nedenlerinden biri olduğunu ortaya koyan tarihsel kayıtlarla da örtüşmektedir (Gregory J. , 1989).

Buna ek olarak, aileleri Oklahoma'yı terk etmeye zorlayan başlıca itici faktörlerden biri ekonomik sıkıntılardır. Büyük çaplı ürün kayıpları ve artan borçlar, çiftçilerin geçimlerini sürdürmelerini imkânsız hâle getirmiştir. Makineleşme yoluyla daha yüksek kâr elde etmeyi amaçlayan toprak sahipleri ve bankalar, kiracı çiftçileri topraklarından çıkarmıştır. Steinbeck, romanda bu çatışmayı şu sözlerle ifade etmektedir: “Hayır, bu konuda yanılıyorsun—hem de fena halde yanılıyorsun. Banka, insanlardan farklı bir şeydir... Sana söylüyorum, banka insandan daha fazlasıdır. O bir canavardır. Onu insanlar yaratmıştır, ancak artık kontrol edememektedirler.” (Steinbeck, 1939, s. 33). Bu alıntı, finans kurumlarının ipotek mekanizması aracılığıyla aileleri topraklarını terk etmeye nasıl zorladığını göstermektedir. Sonuç olarak, birçok çiftçi topraklarını ve evlerini kaybetmiş, istikrarlı bir gelir kaynağından yoksun kalmıştır. Yazar bu çaresizliği şu sözlerle de vurgulamaktadır: “Hayatımız olmadan nasıl yaşayabiliriz? Geçmişimiz olmadan kim olduğumuzu nasıl bilebiliriz?” (Steinbeck, 1939, s. 88). Steinbeck, bu sözlerle yerinden edilmenin topraklarını terk etmek zorunda kalan aileler üzerindeki derin ekonomik ve duygusal etkisini

yansıtmaktadır. Toprak ve çiftliklerin kaybı yalnızca ekonomik bir kayıp değil, aynı zamanda tarih, istikrar ve kimlik kaybı anlamına da gelmektedir.

Ayrıca, önemli bir itici faktör, tarımda insan emeğine olan ihtiyacı azaltan makineleşmedir. Traktörlerin işgücünün yerine kullanılması, birçok işçinin ve ailenin işsiz kalmasına yol açmıştır. Yazar, ailelerin artık toprağa ihtiyaç duyulmadığını dolaylı olarak göstererek bu konuya dikkat çekmektedir. Bu durum, Büyük Buhran döneminde yapısal işsizlik olarak tanımlanan olguyu desteklemektedir (McWilliams, 1942). İşsizlik, Oklahoma'da kalma olasılığını tamamen ortadan kaldırmaktadır. Bunun yanı sıra açlık ve yoksulluk, bölgede kalmayı tehdit eden acil itici faktörler olarak değerlendirilmektedir. Aileler, mülklerini düşük fiyatlarla satmak zorunda bırakılmaktadır.

Öte yandan, göç olgusu birçok çekici faktörden etkilenmektedir; bunların başında Kaliforniya'da sunulan iş imkânı vaadi gelmektedir: “Her yere ilanlar dağıtıyorlar. Üç bin kişiye ihtiyaçları var.” (Steinbeck, 1939, s. 246). El ilanları, bol iş imkânı ve yüksek ücretler sunarak bir fırsat algısı oluşturmaktadır: “Okie'lerin birçoğu, çeşitli Ticaret Odaları tarafından Toz Fırtınası bölgesindeki tarım işçilerine Kaliforniya'nın binlerce pamuk toplayıcısına ihtiyaç duyduğunu bildiren ilanlara yanıt olarak Kaliforniya'yı tercih ettiklerini ifade ediyordu. İlanlara göre, pamuk toplayabilen her erkek günde dört dolar kazanabilirdi” (Stein, 1973, s. 19). Yazar, Kaliforniya'ya göçü teşvik eden bu tür yayınların binlercesinin dağıtıldığını gözlemlemektedir. Bu durum, söz konusu yayınların—doğru olup olmamasına bakılmaksızın—göç kararları üzerinde ne kadar etkili olabileceğini göstermektedir. Kaliforniya, refah ve umut diyarı olarak betimlenmekte ve göçmenlerin zihninde sürekli idealize edilmektedir. Oklahoma'nın verimsiz topraklarının aksine, Kaliforniya bereketli ve üretken bir bölge olarak tasvir edilmektedir. Umut ve fırsat algısı, göçü motive eden belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır (Daniels, 2002).

Roman boyunca yazar, bu çekici faktörleri büyük ölçüde aldATICI unsurlar olarak sunarak eleştirmektedir. Vaat edilen fırsatlar Kaliforniya'da nadiren gerçekleşmekte, bu durum ise daha fazla acıya ve sömürüye yol açmaktadır. Göçmenler düşük ücretler, ayrımcılık ve kötü yaşam koşullarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca anlatı, itici faktörlerin çekici faktörlerden daha güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. “Üç bine ihtiyaçları var, ama altı bin alırlar. O adamları, ödemek istedikleri paraya alırlar. Eğer

verdikleri parayı kabul etmek istemiyorsan, lanet olsun, senin işini almak için bekleyen bin adam var.” (Steinbeck, 1939, s. 246) Kaliforniya umut sunarken, göçü asıl tetikleyen unsur Oklahoma'daki zor ve ağır yaşam koşullarıdır. Bu dönemde göç, yeni fırsatların aranmasından ziyade ekonomik ve toplumsal krizlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim McWilliams, "Sonuç olarak, tarımda teknolojik dönüşümün yol açtığı yerinden edilmenin etkileri, çiftçi ailelerinin son çare olarak yollara düşmesi, yani göçmen hâline gelmeleriyle ancak belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır" (McWilliams, 1942, s. 5). Sözleriyle, teknolojik dönüşümün tarım sektöründe yarattığı yerinden edilmenin aileleri göçe zorlayan temel etkenlerden biri olduğunu vurgulamaktadır. Roman boyunca yazar, bu tür evsizlik durumlarını yaratan sistemleri eleştirirken, bu zorlukları yaşayan bireylerin dayanıklılığını da vurgulamaktadır.

3.3. Zorunlu Göç Sürecinde Yolculuğun Aile Üzerindeki Psikososyal Etkileri

Gazap Üzümleri'nde yolculuğun zorlukları ve bunların aile bireylerinin yaşadığı acılara yansımaları, Steinbeck'in ele aldığı temel temalardan biridir. Romanın olayları Büyük Buhran döneminde geçmekte ve Joad ailesinin göçünü hem derin bir psikolojik ve duygusal deneyim hem de fiziksel bir mücadele olarak tasvir etmektedir. Yazar, bu yolculuk aracılığıyla yoksulluğun, belirsizliğin ve yerinden edilmenin aile yapısını nasıl köklü bir biçimde dönüştürdüğünü ve insanın yaşadığı acıları nasıl artırdığını ortaya koymaktadır. Joad ailesi Oklahoma'dan Kaliforniya'ya doğru göç ederken, yol aynı anda hem umudun hem de umutsuzluğun sembolü hâline gelmektedir. Ailenin yaşadığı mücadele, Büyük Buhran döneminde istikrarsızlık ve zorunlu göçün geleneksel aile yapılarını sarsarak duygusal güvenlik duygusunu zayıflatmış daha geniş kapsamlı bir insani deneyimi yansıtmaktadır.

Romanda yolculuğun zorlukları, Joad ailesinin Oklahoma'daki kendi topraklarından zorunlu olarak yerinden edilmesiyle başlamaktadır. Joad ailesi, yalnızca ekonomik geçim kaynağını değil, aynı zamanda aidiyet ve kimlik duygusunu da temsil eden topraklarını terk etmek zorunda kalmaktadır. Yazar bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: “Hayır, bu konuda yanılıyorsun—hem de fena halde yanılıyorsun. Banka, insanlardan farklı bir şeydir... Sana söylüyorum, banka insandan daha fazlasıdır. O bir canavardır. Onu insanlar yaratmıştır, ancak artık kontrol edememektedirler.” (Steinbeck, 1939, s. 33). Bu alıntı, Joad ailesi gibi aileleri zorluk

ve acıya sürükleyen sistemsel güçleri ortaya koymaktadır. Ayrıca bu açı ve sıkıntıların bireysel başarısızlıkların değil, ekonomik sistem içerisindeki yapısal baskıların bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra, kişisel olmayan ekonomik güçlerin aileleri topraklarından nasıl kopardığını da göstermektedir. Toprağın kaybı, aileyi istikrarsız bir geleceğe sürüklerken aynı zamanda aile birliğini de zayıflatmaktadır.

Yolculuk Route 66 boyunca başladığında fiziksel zorluklar hemen ortaya çıkmaktadır. Steinbeck bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: “Aileler batıya doğru yola çıktı.” (Steinbeck, 1939, s. 195). Kısıtlı yiyecek ve su kaynakları, zorlu çevre koşulları, aşırı sıcaklıklar ve aşırı kalabalık kamyonlar sürekli bir savunmasızlık ve stres durumu yaratmaktadır. Büyükbabanın ölümü, bu tür koşullar altında aile biriminin ne kadar kırılgan olduğunu göstermektedir. Ma Joad'ın “Ne de olsa Tom, biz yaşayan insanlarız. Bizi yok edemezler. Ne de olsa biz insanız, yaşamaya devam ederiz.” (Steinbeck, 1939, s. 280) şeklindeki ifadesi, dayanıklılığı yansıtmakla birlikte, sürekli zorluklar karşısında hayatta kalmayı gerektiren duygusal baskılanmayı da ortaya koymaktadır.

Üstelik Büyükbaba Joad'ın erken ölümü, ailenin yaşadığı acılar açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Casy'nin de açıkladığı gibi: “Büyükbaba bu gece ölmedi. Onu oradan götürdüğünüz anda öldü.” (Steinbeck, 1939, s. 146). Olay, yolculuğun kendisinin nasıl bir travma kaynağına dönüştüğünü göstermektedir. Yolculuk aynı zamanda geleneksel aile rollerini de altüst etmektedir. Pa Joad giderek daha pasif ve dengesiz hale gelirken, Ma Joad ailenin ahlaki ve duygusal merkezi olarak ortaya çıkmaktadır. Yolculuğun psikolojik etkileri özellikle Tom Joad karakterinde açıkça görülmektedir. Başlangıçta kişisel hayatta kalma kaygısı taşıyan Tom, zamanla toplumsal adaletsizliğe karşı artan bir farkındalık geliştirmektedir. “O zaman önemi kalmaz. O zaman karanlıkta her yerde olacağım. Her yerde olacağım nereye bakarsan bak. Aç insanların yemek yiyebilmesi için mücadele edilen her yerde, ben de orada olacağım. Bir polisin birini dövdüğü her yerde, ben de orada olacağım.” (Steinbeck, 1939, s. 419) Tom'un ideolojik dönüşümünü yansıtmaktadır. Bu ahlaki uyanış, onu ailesinden ayrılmaya itmektir.

Çocuklar da bu yolculuğun etkilerine karşı özellikle savunmasızdır. Örneğin Winfield ve Ruthie, gelişimlerinin erken dönemlerinde korku, açlık ve belirsizlikle

karşı karşıya kalmaktadır. Eric Rauchway’ın de belirttiği gibi: “Gözlemciler, bu tür kamplardaki çocukların dörtte birinden fazlasının yetersiz beslenmeden muzdarip olduğunu ve bazılarının bu nedenle hayatını kaybettiğini tespit etti.” (Rauchway, 2008). Büyük Buhran dönemi üzerine yapılan akademik çalışmalar bu durumu desteklemektedir. Elder, bu dönemdeki ekonomik zorlukların çocukların psikolojik olgunlaşmasını hızlandırdığını ve onları yetişkin gerçekleriyle erken yaşta yüzleşmeye zorladığını savunmaktadır (Elder, 1999). Yolculuk, insanların sınırlı kaynaklarını başkalarıyla paylaşmaları aracılığıyla empati ve dayanışma duygularını güçlendirmektedir. Joad ailesinin Wilson ailesine gösterdiği dayanışma ve empati, şu sözlerle açıkça ortaya konulmaktadır: “Babam yavaşça şöyle dedi: Bunu yapmayacağız. Hayır, efendim. Aramızda neredeyse bir akrabalık bağı oluştu. Büyükbabam senin çadırında öldü.” (Steinbeck, 1939, s. 167). Kaliforniya’ya vardıklarında Joad ailesi de toplumsal düşmanlık ve sömürüyle karşı karşıya kalmıştır: “Diyelim ki elinde bir iş var ve bu iş isteyen yalnızca bir adam var. Ona istediği ücreti ödemek zorundasın. Ama diyelim ki yüz adam varsa...” (Steinbeck, 1939, s. 145) Kapitalist sömürünün işleyişini ortaya koymaktadır; bu süreçte artı emek, işçileri haklarından mahrum bırakan bir baskı aracına dönüşmekte ve yoğun rekabet sonucunda işçileri düşük ücretleri kabul etmeye zorlamaktadır, bu da işverenler ile işçiler arasındaki güç dengesizliğini vurgulamaktadır.

3.4. Romanda Toplumsal Adaletsizlik ve Yoksulluğun İncelenmesi

Gazap Üzümleri, Büyük Buhran bağlamında yoksulluk ve toplumsal adaletsizliğe dair derin bir inceleme sunmaktadır. Eser, Amerikan toplumunda mevcut yapısal adaletsizliklerin eleştirel bir tasvirini ortaya koymaktadır. Joad ailesinin ve diğer göçmen işçilerin deneyimleri aracılığıyla yazar, insan acısının, ekonomik sömürünün ve yerinden edilmenin acı gerçeklerini gözler önüne sermektedir. Roman, sistemsal adaletsizliğe yönelik güçlü bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Romanda toplumsal adaletsizliğin en önemli göstergelerinden biri, kiracı çiftçilerin topraklarından zorunlu olarak göç ettirilmesidir. Finans kurumlarının kontrolü ve sanayileşmiş tarımın yaygınlaşması, binlerce ailenin yerinden edilmesine yol açmaktadır.

Romanda mülk kaybı, Steinbeck tarafından hem psikolojik hem de fiziksel bir durum olarak betimlenen yaygın yoksulluğa yol açmaktadır. Joad ailesi de dâhil olmak

üzere birçok aile, geçim kaynaklarını ve evlerini terk etmek zorunda kalmakta, Arabalarına sığdırabildikleri kadar eşya ile yola çıkmaktadır. Steinbeck şöyle der: “Hayatımız olmadan nasıl yaşayabiliriz? Geçmişimiz olmadan kendimiz olduğumuzu nasıl bilebiliriz? Hayır. Bırakın gitsin.” (Steinbeck, 1939, s. 88). Ekonomik istikrar ile kimlik arasındaki derin bağı teyit etmektedir. Yoksulluğun yalnızca maddi refahı değil, aynı zamanda kültürel kimliği de nasıl zayıflattığını vurgulamaktadır.

Göçmenler batıya doğru ilerledikçe, yolculuk başlı başına bir çileye dönüşür. Zorlu çevre koşulları, sürekli belirsizlik ve kısıtlı kaynaklar, yaşadıkları zorlukları daha da artırır. Kaliforniya'ya vardıklarında ise göçmenler, işgücü sömürsünden kaynaklanan yeni bir adaletsizlikle karşı karşıya kalırlar. Büyük toprak sahipleri, çaresiz işçi akınından yararlanarak çalışma koşullarını ve ücretleri kendi çıkarlarına göre şekillendirmiştir. Üstelik göçmenler, ekonomik sömürünün yanı sıra ciddi bir sosyal ayrımcılığa da maruz kalmaktadır. Onlara “Okies” denmekte ve ikinci sınıf yabancılar muamelesi yapılmaktadır. Steinbeck şöyle der: “Onlar insan değil. Bir insan onların yaşadığı gibi yaşamazdı. Bir insan bu kadar kirli ve sefil olmaya dayanamazdı. Gorillerden pek de farklı değiller.” (Steinbeck, 1939, s. 221). Böylece, ekonomik sıkıntıları artıran daha geniş kapsamlı sosyal adaletsizliği yansıtmaktadır.

Göçmen ailelerin yolculuğu çarpıcı görüntülerle doludur. “Açtılar ve azimliydiler. Bir yuva bulmayı ummuşlardı, ancak buldukları tek şey nefretti. Okieler... Ve belki de toprak sahipleri, dedelerinden, azimli, aç ve silahlıysan yumuşak kalpli bir adamdan toprak çalmanın ne kadar kolay olduğunu duymuşlardı.” (Steinbeck, 1939, s. 233) Bu alıntı, adaletsiz bir ekonomik yapı içinde göçmenleri damgalayarak ve boyun eğdirerek toplumsal şiddeti yeniden üreten sınıf egemenliği mekanizmalarını ortaya koymakta ve vurgulamaktadır. Tüm eşyalarını taşıdıkları bozuk ve aşırı kalabalık araçlarla seyahat ederler. Aynı zamanda daha iyi bir gelecek umudunu da beraberlerinde taşırlar. Bunun yerine, sömürü, düşük ücretler ve kötü koşullardaki kamplarda sefil yaşam koşulları gibi acımasız gerçeklerle karşılaşır ve bu da umut vaat eden bir gelecek ile yoksulluğun gerçeği arasındaki uçurumu gözler önüne sermektedir.

Toplumsal adaletsizliğin en çarpıcı örneklerinden biri, bolluk ile açlık arasındaki zıtlıktır. Fiyatları yüksek tutmak için gıdalar israf edilirken, göçmen aileler açlık çekmeye devam etmektedir. Bu korkunç zıtlık, kaynakların mevcut olduğu halde

ihtiyaç sahiplerinden mahrum bırakıldığı sistemin acımasız doğasını ortaya koymaktadır. Bu durum, toplumun derinlerinde yer alan eşitsizliği gözler önüne sermektedir:

Burada, tüm başarılarımızı yerle bir eden bir başarısızlık var. Verimli topraklar, düzgün ağaç sıraları, sağlam gövdeler ve olgun meyveler. Ve pellagradan ölen çocuklar, bir portakaldan kâr elde edilemediği için ölmek zorundalar. Adli tıp uzmanları da ölüm belgelerini doldurmak zorundalar — yetersiz beslenmeden öldü — çünkü yiyecekler çürümek zorunda, çürümeye zorlanmak zorunda. (Steinbeck, 1939, s. 349).

Artı ürünü dağıtmak yerine yok ederek eşitsizliği yeniden üreten kapitalist ekonomi işleyişini ortaya koymakta; Böylece açlığı münferit ve bireysel bir durum olmaktan çıkararak sistemin yapısal bir sonucu hâline getirmektedir.

Zorlu koşulların yaygın olmasına rağmen, hikâye direnç ve dayanışma anlarını da ortaya koymaktadır. Göçmen topluluklar genellikle kaynaklarını paylaşmakta ve birbirlerine karşılıklı destek sağlamaktadır. Bu iş birliği imgeleri, toplumsal eşitsizliğe katkıda bulunan bireyci değerleri sorgulamakta ve kolektif dayanıklılık ihtimaline işaret etmektedir. Romanın sonu, insan onuru ve yoksulluk temalarını daha da güçlendirmektedir. Rose of Sharon'un aç bir adama süt vermesi, paylaşılan insanlığın ve şefkatin son ifadesini temsil etmektedir. “Elini adamın başının arkasına koydu ve onu destekledi. Parmakları adamın saçlarında nazikçe hareket etti. Ahıra doğru baktı ve dudakları birleşerek gizemli bir şekilde gülümsedi.” (Steinbeck, 1939, s. 455). Bu sahne, bireysel acının ötesine geçmekte ve en uç koşullarda bile empati potansiyelini ortaya koymaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

Dördüncü bölümde, *Gazap Üzümleri* ile *Güneşteki Adamlar* karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. İncelemenin odağını göç ve iş arayışı temalarının ele alınış biçimleri ile bu temalarla ilişkili olan yoksulluk, sömürü ve ekonomik güvencesizlik oluşturmaktadır. Karşılaştırma, tarihsel ve kültürel bağlamları farklı olmasına rağmen, her iki romanın da ekonomik ve siyasal koşulların zorlamasıyla geçimini sağlamak amacıyla göç etmek zorunda kalan toplumsal olarak dışlanmış bireylerin yaşadığı acıları konu edinmesidir. İlk alt bölümde, iki roman arasındaki benzerlikler; göçün nedenleri, iş arayışı, yoksulluk, sömürü, ekonomik güvencesizlik ve bu koşulların karakterlerin kişilikleri ve gelişimleri üzerindeki etkileri çerçevesinde incelenmektedir. İkinci alt bölümde ise, iki roman arasındaki farklılıklar; her eserin dayandığı düşünsel arka plan, Kanafani ile Steinbeck'in direniş ve toplumsal değişim kavramlarına ilişkin yaklaşımları, anlatı yapısı, sembolik unsurlar, karakterlerin kurgulanış biçimi, mekânın işlevi ve romanların sonları ekseninde analiz edilmektedir.

4.1. Benzerlikler

Göçün belirleyicileri uzun yıllardır incelenmekte olup, bilimsel literatür bu belirleyicilerin sosyal, politik, kültürel, çevresel ve ekonomik faktörler dâhil olmak üzere temel boyutlarını ortaya koymuştur (Hagen-Zanker, 2008). Göç belirleyicileri, göç süreçlerini kolaylaştıran, sınırlandıran, tetikleyen ve mümkün kılan yapısal faktörlerdir. Bu belirleyiciler göç olasılığını hem artırabilir hem de azaltabilir. Ayrıca özellikle göç yollarını etkileyerek farklı destinasyonların çekiciliğini şekillendirmektedir. Göç belirleyicileri göçü doğrudan etkilerken, aynı zamanda daha geniş göç belirleyicileri bağlamının bir parçası olarak dolaylı biçimde de etki göstermektedir. Bunun yanı sıra, yönetimlerin başarısızlığı ve siyasi kurumların yetersizliği de göç ve yerinden edilme süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Hukukun üstünlüğünün zayıf olması, sınırlı siyasi katılım ve yolsuzluk, bireylerin güvensizlik ve dışlanmışlık hissettiği koşulların oluşmasına neden olmaktadır. Araştırmacılar bu durumu şu şekilde belirtmektedir: “Birçok ülke hızlı nüfus artışı, hızlı kentleşme, siyasi istikrarsızlık, yaşam standartlarının düşmesi, sürekli yoksulluk ve zaman zaman kıtlık ile karakterize edilmektedir. Bunun sonucu olarak hem bölgeler içinde hem de

bölgeler arasında eşitsizlik artmaktadır” (Castles , de Haas , & Miller, 2014, s. 111). Bu ifade, birçok ülkenin karşı karşıya olduğu ekonomik, siyasi ve demografik faktörlerin birleşimine işaret etmektedir. Siyasi istikrarsızlık ve hızlı nüfus artışı, güvenlik ve yeni fırsatlar arayışıyla göçü tetikleyebilmektedir.

Zorunlu göç teması, iki roman arasındaki en belirgin benzerliklerden biridir. *Gazap Üzümleri*’nde Joad ailesi, Oklahoma’daki ekonomik çöküş ve çevresel felaketler nedeniyle Kaliforniya’ya göç etmek zorunda kalmaktadır: “Neden batıya, Kaliforniya’ya gitmiyorsun? Orada iş var ve hava hiç soğumaz. İstedğin yerde elini uzatıp bir portakal koparabilirsin. Her zaman çalışabileceğin bir ürün vardır.” (Steinbeck, 1939, s. 34) Kaliforniya eyaleti, fırsatlar ve bolluk ülkesi olarak idealize edilmiş bir imgeyle sunulmaktadır. Göçmenlerin zihninde Kaliforniya, sürekli istihdam olanakları, verimli doğal koşullar ve daha iyi bir yaşam beklentisiyle ilişkilendirilmektedir. Ancak, göçmenleri yurtlarını terk etmeye yöneltten söz konusu umut, ekonomik sömürü ve ağır çalışma koşullarının gerçekliğiyle karşı karşıya kaldığında kısa sürede geçerliliğini yitirmektedir. Benzer şekilde *Güneşteki Adamlar*’ın kahramanları ise Nakba sonrasında yaşanan kitlesel yerinden edilme ile bunun yol açtığı yoksulluk ve yoksunluk nedeniyle sınırı geçmek zorunda kalırlar: “Aynı ülkeden geliyoruz. Para kazanmak istiyoruz.” (Kanafani, 1999, s. 71). Alıntı, acı verici bir çelişkiyi ortaya koymaktadır: Kişinin vatanına duyduğu aidiyet, ekonomik koşulların zorlaması karşısında ülkesinden ayrılmasını engelleyemez. Kanafani, göçü yoksunluğun bir sonucu olarak ele alırken, geçimini sağlama mücadelesinin vatanında kalma arzusundan daha ağır bastığını vurgulamaktadır.

Bir diğer önemli benzerlik ise göçe eşlik eden kimlik kaybıdır. Steinbeck, göçmenlerin Okies etiketi altında sınıflandırılarak onurlarından ve bireyselliklerinden mahrum bırakıldıklarını ortaya koymaktadır: “Eskiden 'Okie' sözcüğü Oklahoma’lı anlamına gelirdi. Artık ise aşağılanan, değersiz görülen biri anlamına geliyor. 'Okie' demek, pislik olduğun anlamına geliyor. Sözcüğün kendisi bir anlam taşıyor; asıl anlamı, söyleniş biçimi belirliyor” (Steinbeck, 1939, s. 205) Benzer şekilde Kanafani de karakterlerini büyük ölçüde mülteci olma durumlarıyla tanımlayarak onların marjinalleştirilmelerini gözler önüne sermektedir: “Cesetleri tek tek sürükleyip, belediyenin çöp kamyonlarının genellikle çöp boşaltmak için durduğu yolun sonuna attı” (Kanafani, 1999, s. 73) Kanafani, mültecileri insanı değersiz ve gözden

çıkarılabilir varlıklar olarak gören bir sistemin mağdurları şeklinde tasvir etmekte ve zorunlu göçün dayattığı sömürü ile toplumsal dışlanma gerçeğini eleştirmektedir. Kimlik kaybı, her iki romanda da yerinden edilmenin bireyler üzerindeki derin etkilerini vurgulayan temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Ekonomik zorluklar da her iki romanın temel benzerliklerinden biridir. *Gazap Üzümleri*'nde Joad ailesi, Kaliforniya'da iş arayışı sırasında sömürü ve derin yoksullukla karşı karşıya kalmaktadır: “Bu lanet olası ülkenin her yerinde, pamuk hasadı başlayana kadar yapılacak tek bir iş bile yok” (Steinbeck, 1939, s. 260) Steinbeck, söz konusu alıntıyla ekonomik gerçekliğin acımasızlığını gözler önüne sermektedir; iş olanaklarının yetersizliği, yoksulluğun ve sömürünün sürdürülmesine hizmet eden bir mekanizmaya dönüşmekte, göçmen işçileri ise geçim güvencelerini tehdit eden kaçınılmaz bir çıkmazın içine sürüklemektedir. *Güneşteki Adamlar* romanındaki karakterler de iş olanakları ve ekonomik istikrar arayışı uğruna hayatlarını riske atmaktadır: “Qais'i okula gönderebileceğiz ve bir iki zeytin fidanı alabileceğiz. Belki de yaşamak için bir kulübe inşa ederiz; o kulübe bize ait olacak” (Kanafani, 1999, s. 63) Steinbeck, insanı en temel haklarından mahrum bırakan ve hayatta kalmayı göçe bağımlı hâle getiren bir düzeni eleştirerek, iş ve ekonomik istikrar arzusunun bireyi yaşamını tehlikeye atacak ölçüde güçlü bir varoluşsal zorunluluğa dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Her iki yazar da eşitsizliği sürdüren ve bireyleri çaresiz koşullara sürükleyen sistemleri eleştirmektedir.

Ayrıca *Gazap Üzümleri*'nde Joad ailesi, ekonomik nedenlerle mülklerini ve topraklarını terk etmek zorunda kalarak Kaliforniya'da daha iyi iş imkânları aramaktadır: “Bir traktörü kullanan tek bir kişi, on iki ya da on dört ailenin yerini alabilir. Ona ücretini ödeyerek bütün ürünü elde edebiliriz. Bunu yapmak zorundayız. Yapmaktan hoşlanmıyoruz.” (Steinbeck, 1939, s. 33). Steinbeck, işçinin ekonomik gelişme sürecinde nasıl bir kurbanı dönüştüğünü eleştirel bir biçimde ortaya koymaktadır; onlarca ailenin tek bir işçi tarafından ikame edilmesi, işçilerin geçim güvencesini kaybettiğini göstermektedir. Söz konusu ekonomik koşullar, Joad ailesini hayatta kalmalarını sağlayacak bir iş bulma umuduyla göç etmeye zorlamaktadır. *Güneşteki Adamlar*'da ise Filistinli mülteciler, hayatta kalabilmek için sınırları geçmeye çalışmaktadır: “Şahsen, benim için önemli olan tek şey Kuveyt'e ulaşmak. Başka hiçbir şeyle ilgilenmiyorum.” (Kanafani, 1999, s. 51) Kanafani, hayatta

kalabilmek için temel gereksinimlerini karşılamak uğruna insani köklerinden vazgeçmek zorunda kalan mültecilerin yaşadığı trajik durumu eleştirmektedir.

Ayrıca yoksulluğun devamı aynı zamanda sistemik adaletsizlik ve güç dengesizlikleriyle de ilişkilidir. Toplumun marjinalleşme ve yoksulluğa verdiği tepkiler, zorlukları ya azaltabilir ya da artırabilir. Bazı durumlarda güçlü toplumsal dayanışma ve karşılıklı yardım, resmî kaynakların yokluğunda bireylerin birbirlerine destek olmalarını sağlayan bir direnç oluşturabilir. Paulo Freire, kolektif bilincin önemini şu sözlerle vurgulamaktadır: “Ezilenler, kurtuluş mücadelesinde kendi örneklerini kendileri oluşturmalıdır.” (Freire, 2000, s. 54). Bu ifade, ezilen toplumlar arasında özgürleşmenin önemini ortaya koymaktadır. Gerçek özgürlüğün yalnızca dış güçler tarafından sağlanamayacağını ifade etmektedir. Bunun yerine, ezilen bireylerin onur ve adalet mücadelesine bizzat katılmaları gerekmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda dönüşümün temel unsurları olarak kolektif çalışma ve dayanışmayı vurgulamaktadır. Güçlenmenin, ezilen bireylerin eylem ve bilinç yoluyla kendilerinden doğduğunu ortaya koymaktadır.

Ekonomik sıkıntılar, ve yerinden edilme ve zorunlu göç, zayıf toplumların yaşamlarını şekillendirmektedir. *Gazap Üzümleri*, Büyük Buhran sırasında Amerikalı göçmen işçilerin yaşadığı sıkıntıları gözler önüne sermektedir. Roman, sömürü ve sistemik adaletsizlik üzerinde durmaktadır. Joad ailesinin göçü, yoksulluğun işçileri insanlıktan çıkaran güçlü ekonomik yapılar tarafından nasıl sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Steinbeck, bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Yirmi bin, elli bin, yüz bin ve iki yüz bin. Dağların üzerinden akıyorlardı; Aç ve huzursuz karıncaları andıran bir telaşla, yapılacak iş arayarak: kaldırmak, itmek, çekmek, toplamak, kesmek her türlü işi, her türlü yükü taşımak için, yemek karşılığında.” (Steinbeck, 1939, s. 233) John Steinbeck, Büyük Buhran sürecinde yaşanan yerinden edilmenin büyük ölçeğini vurgulamak için artan sayılar kullanmaktadır. Karıncalar gibi huzursuz benzetmesi, göçmenlerin içgüdüleriyle hareket eden işçilere indirgenmesi üzerinden insanlıktan çıkarılma olgusunu yansıtmaktadır. Bu ifade aynı zamanda açlığın, bireyleri hayatta kalabilmek için her türlü işi kabul etmeye zorladığını da göstermektedir. Benzer şekilde, *Güneşteki Adamlar* adlı eserde Filistinli mülteciler, sürgün edilmek zorunda bırakıldıktan sonra güvenlik, onur ve kimlikten yoksun olarak tasvir edilmektedir. Karakterlerin yolculuk, psikolojik ve fiziksel acıları yansıtılmaktadır. Kanafani,

onların çaresizlik ve sessizliğine vurgu yapar: “Dördü de artık konuşmak istemiyordu.....Devasa tanker, sanki yeni ve bilinmeyen bir kadere açılan devasa bir kapıyı itiyormuşçasına, onları hayalleriyle, aileleriyle, umutları ve hedefleriyle, sefaletleri ve umutsuzluklarıyla, güçleri ve zayıflıklarıyla, geçmişleriyle ve gelecekleriyle birlikte yol boyunca taşıyordu.” (Kanafani, 1999, s. 63). Bu ifade, birçok mültecinin yaşadığı çaresizlik ve sessizliği somut bir şekilde ortaya koymaktadır.

Sosyoekonomik ve siyasi göç belirleyicileri, iki eserlerinde temel bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki edebi eser de göçü gönüllü bir tercih olarak değil, yapısal baskılara verilen zorunlu bir yanıt olarak tasvir etmektedir. *Gazap Üzümleri*, Joad ailesini Büyük Buhran’ın daha geniş krizi içinde konumlandırmakta; sistematik eşitsizliklerin kırsal aileleri topraklarını terk etmeye zorladığını göstermektedir: “Traktörler yollardan geçip tarlalara girdi; böcekler gibi hareket eden, böceklerin inanılmaz gücüne sahip dev paletli araçlardı.” (Steinbeck, 1939, s. 35) Ayrıca Joad ailesi, bankaların haciz uygulamaları nedeniyle topraklarından ve mülklerinden sürülmektedir. Steinbeck, “Sonra kötü bir yıl geldi ve babam borç almak zorunda kaldı. Biz burada doğduk. Şuradaki kapının önünde... Çocuklarımız da burada doğdu. Babam borç almak zorunda kaldı. O zamanlar arazi bankaya aitti, ama biz burada kalmaya devam ettik ve yetiştirdiğimiz ürünlerden payımızı aldık.” (Steinbeck, 1939, s. 33) Steinbeck göçün, ailenin toprak üzerindeki hakkını kaybetmesine yol açan ekonomik krizin doğrudan bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Steinbeck, mülk kaybını insanların köklerinden koparılmasının bir simgesi olarak ele alırken, göçü bireylerin iradesi dışında işleyen ekonomik güçlerin dayattığı kaçınılmaz bir kader şeklinde yansıtmaktadır. Benzer şekilde *Güneşteki Adamlar*’da Nakba sonrası Filistinlilerin zorunlu göçü, bireylerin ekonomik istikrardan ve siyasi haklardan yoksun bırakıldığı bir durumu ortaya koymaktadır: “Abu Qais hayatıyla kumar oynamıyor muydu? Kaybeden de o olacaktı.” (Kanafani, 1999, s. 55) Kanafani, mültecilerin geçimlerini sağlayabilmek için hayatlarını riske atmak zorunda kaldıklarını vurgulamakta ve Nakba sonrasında ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlığı gözler önüne sermektedir.

Her iki eser de bu güçlerin insani maliyetini ortaya koymaktadır. Steinbeck’in eserinde yerinden edilme, sömürü, sert yaşam koşulları ve düşük ücretler temel

sorunlar olarak öne çıkmaktadır. “Ve bu iyiydi; çünkü ücretler düşerken fiyatlar yüksek kalıyordu. Büyük toprak sahipleri memnundu ve daha fazla işçi çekmek için ilanlar gönderiyorlardı. Ve ücretler düşüyor, fiyatlar yüksek kalıyordu. Ve yakında yeniden serflere sahip olacağız” (Steinbeck,1939, s. 283). Bu ifade, toprak sahiplerinin bilinçli olarak ücretleri düşürürken fiyatları yüksek tuttuğunu göstermektedir. Bu durum, göçmenlerin yoksulluk içinde yaşamasına yol açmaktadır. Toprak sahipleri daha fazla işçi getirdikçe, işçiler düşük ücretleri kabul etmeye zorlanmaktadır. Bu sistem zenginler için avantajlıyken, işçiler bağımlı ve güçsüz bir konumda kalmaktadır. Kanafani’nin eserinde, su tankerinin içinde göçmenlerin trajik ölümü, ekonomik ve siyasi baskı altında alınan ciddi riskleri sembolize etmektedir. Yazar, “Neden tankın yan tarafına vurmadınız? Neden?” (Kanafani,1999, s. 74) ifadesini kullanmaktadır. Bu soru, tankerdeki üç adamın ölümünü fark ettiğinde Abu Hayzuran tarafından dile getirilmiştir. Bu sahne, modern Arap edebiyatındaki en güçlü sembolik anlardan biri olarak kabul edilmektedir.

4.2. Farklılıklar

İki roman arasındaki temel farklılıklar, ele aldıkları siyasi ve tarihsel bağlamlardan kaynaklanmaktadır. Steinbeck’in *Gazap Üzümleri* romanı, Amerika Birleşik Devletleri’nde Büyük Buhran döneminde geçmektedir. Romanda göçün temel nedeni, yurtsuzluktan ziyade ekonomik çöküştür. Steinbeck, topraklarını terk etmek zorunda kalan ailelerin yaşadığı yoksulluğu ve belirsizliği betimleyerek bu süreci görünür kılmaktadır. “Tom, umarım Kaliforniya’da her şey yolundadır.” (Steinbeck, 1939, s. 90). Bu alıntı, Büyük Buhran sırasında Oklahoma’daki ağır yaşam koşullarının ardından Kaliforniya’nın ekonomik kurtuluşun ve yeni bir başlangıcın simgesi hâline geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte roman ilerledikçe Steinbeck, bu umudun kapitalist sömürü ve ekonomik eşitsizlikler nedeniyle büyük ölçüde boşa çıktığını ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, Kanafani’nin *Güneşteki Adamlar* adlı romanı, Filistin halkının sürgün ve zorunlu yerinden edilme deneyimini merkezine almaktadır. Romanın karakterleri yalnızca fiziksel olarak yerlerinden edilmemiş, aynı zamanda kimliklerinden ve vatanlarından da mahrum bırakılmıştır. “Buradaki hayatı seviyor musun? On yıl geçti ve sen bir dilenci gibi yaşıyorsun. Bu utanç verici.” (Kanafani, 1999, s. 26). Bu ifade, Filistinli mültecilerin maruz kaldıkları yoksunluğu ve belirsiz

yaşam koşullarını yansıtmaktadır. Kanafani, bu söylem aracılığıyla vatanını kaybeden bireylerin istikrarlı bir gelecek kuramamalarına neden olan siyasal ve toplumsal gerçekliği sorgulamakta, sürgünün yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda kimliksel bir yıkım olduğunu göstermektedir.

Gazap Üzümleri, 1930’lu yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşanan Toz Fırtınası krizi ve Büyük Buhran’ın yarattığı toplumsal sonuçlara dayanmaktadır. Bu dönemde işsizlik, ekonomik çöküş ve çevresel felaketler Oklahoma başta olmak üzere birçok eyalette yaşayan binlerce çiftçinin topraklarını terk ederek Kaliforniya’ya göç etmesine neden olmuştur. Steinbeck, Joad ailesinin yolculuğunu bireysel bir hikâye olarak değil, kapitalizmin ve toprak sömürsünün yarattığı daha geniş toplumsal trajedinin bir parçası olarak sunmaktadır. “Hayatlarımız olmadan nasıl yaşayabiliriz? Geçmişimiz olmadan bizim biz olduğumuzu nasıl bilebiliriz? Hayır, bırak onu, yak onu.” (Steinbeck, 1939, s. 88). Bu alıntı, göçmenlerin yalnızca yaşadıkları toprakları değil, aynı zamanda geçmişlerini ve kimliklerini de geride bırakmak zorunda kaldıklarını göstermektedir.

Steinbeck, Büyük Buhran’ı yalnızca ekonomik bir kriz olarak ele almamakta; aynı zamanda sınıf ilişkileri ve ekonomik eşitsizlikler üzerinden kapsamlı bir toplumsal eleştiri sunmaktadır. Roman, Joad ailesini daha geniş ekonomik ve toplumsal yapının içerisine yerleştirirken bankaların, endüstriyel tarımın ve iş gücü piyasalarının işçi sınıfının yaşamını nasıl şekillendirdiğini gözler önüne sermektedir. Romandaki temel meselelerden biri, kapitalist genişlemeyle birlikte tarımsal üretim biçiminde meydana gelen dönüşümdür. İnsan emeğinin yerini mekanizasyonun alması, küçük toprak sahiplerinin mülksüzleşmesine ve geleneksel kırsal yaşamın çözülmesine yol açmaktadır. Böylece göçmen işçilerden oluşan daha kırılgan bir alt sınıf ortaya çıkmaktadır. Kiracı çiftliklerin ortadan kalkması, Karl Marx’ın sermayenin yoğunlaşması ve mülksüzleştirme olarak tanımladığı süreci yansıtmaktadır (Marx, 1976). Steinbeck’in traktörlerin çiftçilerin yerini almasını tasvir etmesi de endüstriyel kapitalizmin insanı üretim sürecinden uzaklaştıran ve insanlıktan çıkaran yönünü simgelemektedir.

Güneşteki Adamlar, 1948 Nakba’sının ardından Filistin halkının yaşadığı sürgün ve yerinden edilme deneyimini derinlemesine ele alır. Eser, yaşam koşullarını değiştirmek ve iş bulmak amacıyla çölü aşarak Kuveyt’e ulaşmaya çalışan üç Filistinli

mültecinin hikâyesini konu almaktadır. Kanafani, bu yolculuk aracılığıyla Filistin ulusal kimliğini şekillendiren kayıp, sürgün ve aidiyet sorunlarını görünür kılmaktadır. Romanın karakterleri yalnızca bireysel yaşam öykülerini temsil etmemekte; aynı zamanda sürgünde hayatta kalmaya çalışan farklı kuşaklardan Filistinlilerin ortak deneyimini simgelemektedir. “Devasa tanker, onları hayalleriyle birlikte yol boyunca taşıyordu... ve herkesin gözü, sanki görünmez iplerle ona bağlanmış gibi kapının yüzeyine sabitlenmişti.” (Kanafani, 1999, s. 63). Kanafani, Filistinlilerin Nakba sonrasında karşı karşıya kaldıkları zorlu yaşam koşullarını ve mülteci kamplarında süregelen belirsizliği yansıtmaktadır. Aynı zamanda Kanafani, daha iyi bir yaşam umuduyla tehlikeli ve yasa dışı göç yollarına yönelmek zorunda kalan mültecilerin çaresizliğini ortaya koyarak, onları bu koşullara sürükleyen siyasal gerçekliği eleştirel bir bakış açısıyla sorgulamaktadır.

Kanafani’nin eseri, sömürge sonrası Arap dünyasında Filistinli mültecilerin maruz kaldığı siyasal ve toplumsal çıkmazı da gözler önüne sermektedir. Roman, çözüm üretemeyen toplumsal ve siyasal yapılar içerisinde mültecilerin istikrarsızlığa, aşağılanmaya ve sessizliğe mahkûm edildiğini göstermektedir. Edward Said, sürgünün Filistin kimliği üzerindeki etkisini şu sözlerle özetlemektedir: “Filistin kimliğinin özü, paradoksal bir biçimde, herkesin yaşadığı ancak hiç kimsenin tam olarak aktaramadığı mülksüzleştirilme ve kayıp deneyimidir.” (Said E. W., 1993, s. 120). Said’in bu değerlendirmesi, Filistin kimliğinin özellikle 1948 Nakba’sının ardından yaşanan yerinden edilme, vatan kaybı ve sürgün deneyimleriyle şekillendiğini göstermektedir. Aynı zamanda bu travmanın bireysel olduğu kadar kolektif bir hafızaya da dönüştüğünü ve yaşanan kaybın kelimelerle tam anlamıyla ifade edilmesinin güç olduğunu vurgulamaktadır.

İki roman arasındaki bir diğer önemli farklılık ise toplum ve dayanışmanın ele alınış biçimidir. Steinbeck’in romanında göçmenler arasında zamanla gelişen dayanışma ve kolektif bilinç ön plana çıkmaktadır. Bu durum, “Bu başlangıçtır 'ben'den 'biz'e” (Steinbeck, 1939, s. 152) ifadesiyle açıkça ortaya konmaktadır. Steinbeck, ortak acının bireysel mücadeleyi aşarak kolektif direnişe dönüşebileceğini göstermektedir. Buna karşılık *Güneşteki Adamlar*’nda karakterler aynı kaderi paylaşımlarına rağmen birbirlerinden kopuk ve yalnızdır. Ortak bir amaç etrafında birleşememeleri ve birlikte hareket edememeleri trajik sonlarını hazırlamaktadır:

“Cesetleri buraya atsaydım, sabah ortaya çıkar ve resmî makamların gözetiminde gömülürlerdi.” (Kanafani, 1999, s. 73). Kanafani, sürgün ve baskı koşullarında kolektif eylemin yokluğunu eleştirmekte; sessizlik, iletişimsizlik ve kararsızlığın karakterlerin trajik sonuna nasıl zemin hazırladığını göstermektedir. Böylece iki roman farklı bir toplumsal bakış açısı sunmaktadır. Steinbeck dayanışmayı adaletsizliğe karşı direnişin temel unsuru olarak öne çıkarırken, Kanafani sessizliğin ve parçalanmışlığın yıkıcı sonuçlarına dikkat çekmektedir.

Benzer şekilde, iki eser direniş ve umut kavramlarını ele alış biçimleri bakımından da farklılaşmaktadır. *Gazap Üzümleri*, baskı ve yoksulluk koşullarında dahi dayanışma ve kolektif mücadelenin mümkün olduğunu vurgulamaktadır: “Eğer başın belada, yaralanmışsan ya da bir şeye ihtiyacın varsa yoksul insanlara git. Sana yardım edecek tek kişiler onlar, sadece onlar.” (Steinbeck, 1939, s. 376). Buna karşılık, *Güneşteki Adamlar*, trajik bir sonla noktalanarak direnişin başarısızlığını ve sessizliğin ağır bedelini simgelemektedir: “Abu Khaizuran eğilip kulağını nemli gri saça dayadı. Ceset soğuktu ve hareketsizdi. Elini uzatarak, dokunarak tankın arkasına doğru ilerledi. Diğer ceset hâlâ metal desteğe tutunuyordu.” (Kanafani, 1999, s. 71). Bu son sahne, yalnızca üç mültecinin ölümünü değil, aynı zamanda harekete geçmemenin ve kolektif direnişten yoksun kalmanın trajik sonuçlarını da sembolize etmektedir. Bu yönüyle Kanafani’nin yaklaşımı, Steinbeck’inkine kıyasla daha karamsar bir bakış açısı ortaya koymaktadır.

İki roman, göç olgusuna yaklaşımları ve göçmen deneyimini anlamlandırma biçimleri bakımından da birbirinden ayrılmaktadır. Steinbeck, *Gazap Üzümleri*’nde göçü ekonomik ve toplumsal koşulların zorunlu kıldığı ağır bir yaşam mücadelesi olarak ele almakla birlikte, bu süreci dayanışma ve kolektif bilincin geliştiği bir dönüşüm alanı olarak da sunmaktadır. “Yüce Tanrım, yiyecekler azalıyor, para da azalıyor. Artık benzin alamaz hale geldiğimizde—o zaman ne olacak?” (Steinbeck, 1939, s. 121). Bu alıntı, göçmen ailenin yaşadığı varoluşsal kaygıyı açıkça ortaya koymaktadır. Para eksikliği yalnızca ekonomik bir sorun değil, aynı zamanda yaşam mücadelesinin ve göç yolculuğunun devamını tehdit eden temel bir unsur hâline gelmektedir.

Buna karşılık Kanafani, *Güneşteki Adamlar*’da göçü, vatanın ve kimliğin kaybıyla iç içe geçmiş varoluşsal bir trajedi olarak betimlemektedir. Karakterlerin

yolculuğu, daha iyi bir yaşam arayışından çok, onları göçe zorlayan siyasal ve toplumsal koşullar karşısındaki çaresizliklerini görünür kılmaktadır. “Orada, Kuveyt’te her şeyi öğreneceksin. Her şeyi öğreneceksin.” (Kanafani, 1999, s. 64). Kanafani, vatanlarından uzakta daha iyi bir gelecek arayışının sürgünün yarattığı travmayı ortadan kaldırmadığını göstermektedir. Aksine, bu yolculuk karakterlerin kimlik kaybını ve siyasal gerçeklik karşısındaki güçsüzlüklerini daha belirgin hâle getirmektedir. Bu nedenle sürgün, her ne kadar yoksulluktan ve belirsizlikten kurtuluş umudu taşısa da, aynı zamanda kayıp, yabancılaşma ve aidiyetsizlik duygularının devam ettiği bir yaşam biçimine dönüşmektedir.

Dolayısıyla iki roman arasındaki farklılıklar, göç olgusuna ilişkin iki farklı edebi yaklaşımı ortaya koymaktadır. Steinbeck, ekonomik sömürü ve toplumsal adaletsizlik karşısında dayanışma ve kolektif direnişin dönüştürücü gücünü vurgularken, Kanafani göçü siyasal sürgün, kimlik kaybı ve köklerinden koparılmanın yarattığı trajedi üzerinden ele almaktadır. Böylece *Gazap Üzümleri* umut ve dayanışmayı öne çıkarırken, *Güneşteki Adamlar* sessizliğin, parçalanmışlığın ve sürgünün birey ile toplum üzerindeki yıkıcı etkilerine dikkat çekmektedir.

SONUÇ

Gazap Üzümleri ve *Güneşteki Adamlar*'da göç olgusu ve bunun edebî temsilleri, karşılaştırmalı-tarihsel yaklaşım ile Yeni Tarihselcilik kuramsal çerçevesi doğrultusunda incelenmiştir. Bu çalışma, edebî metinlerin tarihsel, siyasal ve toplumsal bağlamlarından bağımsız değerlendirilemeyeceğini göstermiştir. Aksine, edebî eserler, üretildikleri tarihsel gerçekliklerle karşılıklı etkileşim içinde şekillenmekte ve bu gerçekliklerin anlaşılmasına katkı sunmaktadır. Yapılan analizler, her iki romanın da yalnızca karakterlerin yaşadığı acıları aktarmadığını; aynı zamanda yoksulluğun, zorunlu göçün ve farklı baskı biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olan siyasal, ekonomik ve toplumsal yapıları görünür kıldığını ortaya koymuştur.

Tezde benimsenen Yeni Tarihselcilik yaklaşımı, Stephen Greenblatt'ın edebî metinlerin tarihi yalnızca yansıtan değil, aynı zamanda egemen kültürel söylemler aracılığıyla tarihin üretilmesine ve yeniden şekillendirilmesine katkıda bulunan metinler olduğu yönündeki görüşüne dayanmaktadır. Bu doğrultuda romanlar, iktidar, bilgi ve edebî temsil arasındaki ilişkinin kurulduğu metinler olarak değerlendirilmiştir. Analizler, her iki eserin de egemen güçler ile marjinalleştirilmiş toplumsal gruplar arasındaki eşitsiz ilişkileri görünür kıldığını göstermektedir. Ayrıca tez, göçün ister zorunlu ister ekonomik nedenlerle gerçekleşsin, yalnızca bireylerin coğrafi hareketi olarak değerlendirilemeyeceğini; yoksulluk, işsizlik, ekonomik sömürü ve siyasal baskı gibi yapısal koşulların bir sonucu olduğunu ortaya koymuştur.

John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri* romanı, 1930'lu yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde Büyük Buhran'ın yol açtığı iç göçü tarihsel ve toplumsal boyutlarıyla ele aldığını göstermektedir. Roman, göçün bireysel bir tercih değil, tarımsal ekonomik sistemin çöküşü, toprak mülkiyetinin yoğunlaşması ve emek sömürsünün doğrudan bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Oklahoma'dan Kaliforniya'ya göç eden ailelerin deneyimleri üzerinden Steinbeck, göçün beraberinde getirdiği yoksulluğu, ayrımcılığı ve sistematik sömürüyü görünür kılmaktadır. Böylece roman, denetimsiz kapitalizme yönelik güçlü bir eleştiri sunarken Amerikan Rüyası ile toplumsal ve ekonomik gerçeklik arasındaki çelişkiyi de açık biçimde ortaya çıkarmaktadır.

Buna karşılık, *Güneşteki Adamlar*, Ghassan Kanafani'nin Filistinlilerin zorunlu göçünü, yerinden edilme, vatan kaybı ile toplumsal ve ekonomik yapıların çöküşünün doğrudan bir sonucu olarak trajik bir bakış açısıyla ele aldığını göstermektedir. Tez,

romandaki karakterlerin yalnızca bireysel deneyimleri temsil etmediğini; aynı zamanda tarihin kıyısına itilmiş ve marjinalleştirilmiş Filistin toplumunun ortak deneyimini somutlaştırdığını ortaya koymuştur. Bunun yanında su deposu, yol ve çöl gibi tekrar eden semboller hem betimleyici unsurlar hem de yavaş ilerleyen ölüm, tarihsel çıkmaz ve umudun tükenişini simgeleyen kavramlar olarak işlev görmektedir. Kanafani, bu anlatısal ve sembolik stratejiler aracılığıyla kurguyu entelektüel ve politik bir direniş alanına dönüştürmekte; baskı, yabancılaşma ve toplumsal dışlanma mekanizmalarını görünür kılmaktadır.

Karşılaştırmalı analiz, farklı tarihsel ve coğrafi bağlamlarda kaleme alınmış olmalarına rağmen iki roman arasında önemli ortaklıklar bulunduğunu göstermiştir. Her iki eser de göçü, yapısal adaletsizliklerin yol açtığı trajik bir insan deneyimi olarak ele almakta ve büyük siyasal ile ekonomik dönüşümlerin yükünü taşıyan marjinal grupların yaşadığı acıları görünür kılmaktadır. Aynı zamanda Steinbeck ve Kanafani, edebiyatı egemen iktidar mekanizmalarını sorgulayan ve marjinalleştirilmiş toplulukların bakış açısından toplumsal gerçekliği yansıtan eleştirel bir araç olarak kullanmaktadır. Bununla birlikte romanlar arasındaki temel farklılık, dayandıkları tarihsel koşullardan kaynaklanmaktadır. Kanafani'nin romanı sömürgecilik, zorunlu yerinden edilme ve vatan kaybının şekillendirdiği Filistin deneyimine odaklanırken, Steinbeck'in romanı Büyük Buhran'ın yarattığı ekonomik kriz ile endüstriyel ve tarımsal kapitalizmin yol açtığı toplumsal dönüşümleri merkeze almaktadır.

Tez ayrıca, her iki romanda yoksulluk ve eşitsizliğin yalnızca anlatının arka planını oluşturan unsurlar olmadığını; aksine anlatının yapısını ve anlamını biçimlendiren temel dinamikler olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Karakterler, yoksulluğun yaşamlarını belirleyen ve seçeneklerini sınırlandıran yapısal koşullar içerisinde hareket etmektedir. Bu nedenle her iki eser de edebiyatın yalnızca estetik bir ifade biçimi olmadığını; aynı zamanda toplumsal gerçekliği sorgulayan, görünmeyen güç ilişkilerini açığa çıkaran ve mevcut düzenin çelişkilerini görünür kılan eleştirel bir söylem olduğunu göstermektedir.

Çalışma, karşılaştırmalı-tarihsel yaklaşımın iki metin arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymada etkili bir yöntem olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda bu yaklaşım, edebi anlamın tarihsel bağlam içerisinde nasıl üretildiğini ve dönüştüğünü açıklamada da işlevsel olmuştur. Bu doğrultuda edebi metinler, özerk ve

kendi içine kapalı yapılar olarak değil; daha geniş toplumsal, siyasal ve kültürel ilişkiler ağı içerisinde şekillenen söylemsel ürünler olarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, edebiyat ile tarih arasında kesin bir ayrımı reddeden ve söylemlerin karşılıklı etkileşim içinde anlam ürettiğini savunan Yeni Tarihselcilik ilkeleriyle örtüşmektedir.

Yapılan değerlendirmeler ışığında, her iki romanın da sömürgecilik, kapitalizm ve diğer yapısal adaletsizlik biçimleri karşısında insanın yaşadığı acılara güçlü bir edebî tanıklık sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki eser de göçü yalnızca coğrafi bir yer değiştirme olarak değil; bireyin aidiyet duygusunun sarsıldığı, toplumsal ve ekonomik güvenliğini kaybettiği varoluşsal bir deneyim olarak ele almaktadır. Bu yönüyle edebiyat, yalnızca gerçekliği yansıtan bir anlatı biçimi değil; aynı zamanda onu anlamaya, sorgulamaya ve eleştirmeye imkân tanıyan güçlü bir araç hâline gelmektedir. Ayrıca egemen söylemlerin çoğu zaman görünmez kıldığı marjinal toplulukların deneyimlerine ses vererek alternatif tarihsel anlatıların oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, edebiyatın karşılaştırmalı sosyo-tarihsel bir bakış açısıyla incelenmesinin metin ile tarihsel gerçeklik arasındaki ilişkinin daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağladığını göstermiştir. Aynı zamanda göç, yoksulluk ve eşitsizlik gibi insani olguların çok katmanlı yapısını ortaya koyarak edebî metinlerin toplumsal gerçekliği anlamada önemli bir kaynak olduğunu doğrulamaktadır. Bu çalışma ayrıca, özellikle Yeni Tarihselcilik yaklaşımının, edebî metinleri iktidar, tarih ve insan deneyiminin kesişim noktasında yeniden değerlendirmeye olanak sağladığını göstermektedir. Böylece edebî eserler, yalnızca estetik ürünler olarak değil, tarihsel süreçleri yorumlayan, sorgulayan ve insan deneyimine ilişkin daha derin kavrayışlar sunan eleştirel metinler olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abbas, İ., Al-Naqib, F., & Khoury, E. (1974). *Gassan Kanafani: Edebiyat adamı ve mücadeleci*. Filistinli Yazarlar ve Gazeteciler Genel Birliği.
- Abrams, M. H., & Harpham, G. G. (2015). *Edebiyat terimleri sözlüğü*. Cengage Öğrenme.
- Alqasass, R. A. (2021, 20 Ocak). Diasporik anlatı: Gassan Kanafani'nin Güneşteki Adamlar romanında kimlik krizi. *Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*, 1-5.
- Castles, S., & Miller, M. (1998). *Göç çağı: Modern dünyada uluslararası nüfus hareketleri* (Cilt 2). Macmillan Yayınevi.
- Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *Göç çağı: Modern dünyada uluslararası nüfus hareketleri* (5. bs.). Palgrave Macmillan.
- Crafts, N., & Fearon, P. (2013). *1930'lu yılların Büyük Buhranı: Günümüz için dersler*. Oxford Üniversitesi Yayınevi.
- Damrosch, D. (2003). *Dünya edebiyatı nedir?* Princeton Üniversitesi Yayınevi.
- Daniels, R. (2002). *Amerika'ya geliş: Amerikan yaşamında göç ve etnisite tarihi* (11. bs.). Harper Perennial.
- Diaz, M. G. (1997). Amerikan çalışmaları ve yeni tarihselcilik. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses*, 10.
- Elder, G. H. (1999). *Büyük buhranın çocukları: Yaşam deneyiminde toplumsal değişim*. Westview Yayınevi.
- Elsultan, M. F. (2007, Haziran). Gassan Kanafani'nin Güneşteki Adamlar romanı: Eleştirel bir inceleme. *Alağa University Magazine*, 11(2), 17.
- Freire, P. (2000). *Ezilenlerin pedagojisi* (M. B. Ramos, Çev.). Continuum.
- Greenblatt, S. (1980). *Rönesans'ta benliğin inşası: More'dan Shakespeare'e*. Chicago Üniversitesi Yayınevi.
- Greenblatt, S. (1982). *İngiliz Rönesansı'nda biçimlerin gücü*. Pilgrim Books.

- Gregory, J. (1989). *Amerikan göçü: Toz Fırtınası göçü ve Kaliforniya'da Okie kültürü*. Oxford Üniversitesi Yayınevi.
- Hagen-Zanker, J. (2008). *İnsanlar neden göç eder? Kuramsal literatürün bir incelemesi*. Maastricht Üniversitesi.
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *İngilizcede bağdaşıklık*. Longman.
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1989). *Dil, bağlam ve metin: Toplumsal-göstergebilimsel bir perspektiften dilin boyutları*. Oxford Üniversitesi Yayınevi.
- Hamilton, P. (1996). *Tarihselcilik*. Routledge.
- Hickling, M. (2018). Yeni tarihselcilik. *Brock Eğitim Dergisi*, 27(2).
- Kanafani, G. (1999). *Güneşteki adamlar ve diğer Filistin öyküleri* (H. Kilpatrick, Çev.). Lynne Rienner Yayınevi.
- Kristeva, J. (1980). *Dilde arzu: Edebiyat ve sanata göstergebilimsel bir yaklaşım*. Columbia Üniversitesi Yayınevi.
- Lisca, P. (1958). *John Steinbeck'in geniş dünyası*. Rutgers Üniversitesi Yayınevi.
- Makhoul, M. (2019). *Kimliklerin sismografisi: 1948-2010 yılları arasında İsrail'de Filistin kimliğinin evrimine ilişkin edebi yansımalar* (N. Ibrahim, Çev.). Filistin Çalışmaları Enstitüsü.
- Marx, K. (1976). *Kapital: Politik ekonominin eleştirisi* (Cilt 1). Penguin Books.
- McMahan, E., Day, S., & Funk, R. (1986). *Edebiyat ve yazma süreci*. Macmillan Yayınevi.
- McWilliams, C. (1942). *Toprak kötü günler görüyor: Amerika Birleşik Devletleri'nde göçmenler ve göçmen işgücü*. Little, Brown and Company.
- Miller, A. (1953). *The Crucible*. Viking Yayınevi.
- Miller, D. (1999). *Sosyal adalet ilkeleri*. Harvard Üniversitesi Yayınevi.
- Mojdegani, F. (2016). Arthur Miller'ın The Crucible eserinin yeni tarihselci bir okuması. *Kanada Sosyal Bilimleri*, 12(7), 13-17.
- Montrose, L. A. (1989). Rönesansı öğretmek: Kültürün poetikası ve politikası. H. A. Veesser (Ed.), *Yeni tarihselcilikinde*. Routledge.

- Neimneh, S. S. (2017). Sömürge sonrası Arap romanına yeniden bakış: Gassan Kanafani'nin Güneşteki Adamlar romanında natüralizm ve varoluşçuluk. *Endonezya Uygulamalı Dilbilim Dergisi*, 7(2), 242.
- Poulain, M. (2008). Avrupa göç istatistikleri: Tanımlar, veriler ve sorunlar. M. Barni & G. Extra (Ed.), *Çokkültürlü bağlamlarda dilsel çeşitliliğin haritalandırılması* içinde. De Gruyter Mouton.
- Rauchway, E. (2008). *Büyük Buhran ve Yeni Düzen: Çok kısa bir giriş*. Oxford Üniversitesi Yayınevi.
- Sadi, A. H., & Abu-Lughod, L. (2007). *Filistin Nakbası, 1948 ve hafıza iddiası*. Columbia Üniversitesi Yayınevi.
- Said, E. W. (1993). *Son gökyüzünden sonra: Filistinlilerin yaşamları*. Vintage.
- Said, E. W. (1994). *Kültür ve emperyalizm* (Cilt 1). Vintage Books.
- Said, E. W. (2000). *Sürgün üzerine düşünceler ve diğer denemeler*. Harvard Üniversitesi Yayınevi.
- Sami, J. P., & Jayashree, N. (2022). Göç ve petrol merkezli yaşam: Gassan Kanafani'nin Güneşteki Adamlar romanı üzerine bir inceleme. *IAFOR Edebiyat ve Kütüphanecilik Dergisi*, 11(1).
- Serdaroğlu, D. (2017). Waterland: Tarihlerin (yeniden) metinselleştirilmesi ve geçmişin tarihselleştirilmesi. *DTCF Dergisi*, 57(2), 961-980.
- Shindo, C. J. (1997). *Amerikan hayal gücünde Dust Bowl göçmenleri*. Kansas Üniversitesi Yayınevi.
- Stein, W. J. (1973). *Kaliforniya ve Dust Bowl göçü*. Greenwood Yayınevi.
- Steinbeck, J. (1939). *Gazap üzümleri*. Viking Yayınevi.
- Swensen, J. R. (2015). *Göçmenleri görselleştirmek: Gazap Üzümleri ve Yeni Düzen belgesel fotoğrafçılığı*. Oklahoma Üniversitesi Yayınevi.
- Veeser, H. A. (1989). *Yeni tarihselcilik*. Routledge.
- Wellek, R., & Warren, A. (1949). *Edebiyat kuramı*. Harcourt, Brace and Company.
- White, H. (1973). *Metatarih: On dokuzuncu yüzyıl Avrupa'sında tarihsel imgelem*. Johns Hopkins Üniversitesi Yayınevi.

